

Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010

Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010 är huvudrapport i 2010 års uppföljningsuppdrag.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.centrumforidrottsforskning.se.

© **Centrum för idrottsforskning 2011:1**

Författare: Johan R Norberg

Projektledning: Christine Dartsch

Redaktionellt arbete: Johan Pihlblad

Språkgranskning: Erika Feldt

Formgivning: Catharina Grahn, ProduGrafia

Tryck: Holmbergs, Malmö 2011

ISBN: 978-91-979562-2-2

Förord

Centrum för idrottsforskning (CIF) har i uppdrag av regeringen att följa upp statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett antal indikatorer, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2010 års uppföljning beslutade regeringen att den tematiska analysen skulle handla om ”i vilken utsträckning idrottens barn- och ungdomsverksamhet beaktar och främjar ett barnrättsperspektiv, så att bl.a. barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ökar liksom deras möjlighet att ta ansvar för sitt idrottande.

I denna rapport sammanfattas 2010 års uppföljning.

Rapporten inleds med en sammanfattning och övergripande slutsatser. I kapitel 1 ges en kortfattad presentation av statens stöd till idrotten. Kapitel 2 ägnas åt 2010 års fördjupningstema: svensk barn- och ungdomsidrott ur ett *barnrättsperspektiv*. I kapitel 3 presenteras CIF:s övergripande uppföljning av statens idrottsstöd utifrån ett indicatorsystem. Redogörelsen tar sin utgångspunkt i sammanlagt 22 indikatorer omfattande alltifrån uppgifter om idrottsrörelsens organisation (förenings- och medlemsbestånd, könsmässig fördelning osv.) till utbildningsinsatser, ekonomi och svenska elitidrottarens framgångar på den internationella idrottsarenan. Slutligen, i kapitel 4, redovisas CIF:s verksamhet för 2010.

Rapporten är skriven av Johan R Norberg, utredare vid CIF.

Med denna rapport avslutar CIF sin uppföljning av statens idrottsstöd för 2010. Vi hoppas att rapporten ska ge ökad kunskap om idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa diskussionen om barnrättsperspektivets betydelse inom barn- och ungdomsidrotten.

Trevlig läsning

Per Nilsson

ordförande i Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Sammanfattning och övergripande slutsatser	6
Ett barnrättsperspektiv på barn- och ungdomsidrotten.....	6
Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten.....	11
1. Statens stöd till idrotten 2010	13
Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter.....	13
Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar	14
Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning	15
2. Ett barnrättsperspektiv på svensk barn- och ungdomsidrott ...	17
Inledning.....	17
CIF:s insatser i fråga om barnrättsperspektivet inom idrotten	21
Perspektiv på barnrättsperspektivet i föreningsidrotten	22
3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten	48
Inledning.....	48
Målområde 1: Idrotten som folkrörelse	51
Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan	71
Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande.....	80
Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik	91
Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft	96
4. Årsredovisning 2010 Centrum för idrottsforskning.....	109
Referenser.....	114

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Ett barnrättsperspektiv på barn- och ungdomsidrotten

Sedan 2009 är det inskrivet i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) att bidraget ska stödja verksamhet ”som bedrivs ur ett barnrättsperspektiv”. Med denna formulering markeras principen att statligt understödd barn- och ungdomsidrott ska vara förenlig med FN:s konvention om barnets rättigheter, ”barnkonventionen”.

Barnkonventionen definierar barns universella rättigheter. Konventionen täcker såväl barnets rätt till skydd mot utnyttjande, övergrepp och diskriminering som dess rätt till inflytande och delaktighet. Konventionens fyra huvudprinciper är 1) att alla barn har samma rättigheter och lika värde 2) att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet 3) att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas 4) att barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dessa beaktade i alla frågor som rör honom eller henne.

Att regeringen integrerat ett barnrättsperspektiv i den statliga idrottspolitiken beror främst på att statens åtagande inom barn- och ungdomsidrotten ökat kraftigt sedan millennieskiftet. Därtill har stora delar av den statliga förvaltningen integrerat ett barnrättsperspektiv i sin verksamhet under senare år i enlighet med 1999 års riksdagsbeslut om att barnkonventionens anda och intentioner ska beaktas i allt statligt beslutsfattande som rör barn.

CIF:s insatser under 2010 avseende uppföljningen av ett barnrättsperspektiv inom idrotten

Under 2010 har CIF:s insatser rörande barnrättsperspektivet inom idrotten fördelats efter två huvudlinjer. En första strategi har varit att *sammanställa befintlig och aktuell kunskap* inom området. Ett antal forskare med erfarenhet av att studera barn- och ungdomsidrott kontaktades och ombads skriva artiklar om barnrättsperspektivet inom idrotten utifrån sina perspektiv och expertkunskaper. Resultatet blev en antologi med titeln *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*.

Den andra strategin har varit att *generera ny kunskap* till frågan om barnrättsperspektivet inom idrotten. I detta sammanhang konstaterades att regeringen särskilt framhållit ungas möjlighet till *inflytande och ansvar* som viktiga aspekter i barnrättsperspektivet. CIF uppdrog därför åt kultursociolog Mats Trondman, Linnéuniversitetet, att genomföra en särskild studie av ungas delaktighet inom föreningsidrotten. Resultatet blev rapporten *Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*.

Det ska tilläggas att flera indikatorer i CIF:s övergripande uppföljning av statens idrottsstöd behandlar barn- och ungdomsidrottens utformning och förutsättningar. På så sätt är ett barnrättsperspektiv även integrerat i CIF:s kontinuerliga uppföljning av statens stöd till idrotten.

Resultat och iakttagelser rörande barnrättsperspektivet inom idrotten

Barnrättsperspektivet inom idrotten utgör en komplex fråga som kan belysas, tolkas och analyseras på många och vitt skilda sätt. Detta visar inte minst rapporten *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*. Antologins tio kapitel är mycket olika till både innehåll och karaktär. Ett bidrag analyserar det internationella forskningsläget med teman som trafficking i idrottsligt syfte och sexuellt utnyttjande av barn inom idrotten. Andra kapitel problematiserar den svenska föreningsidrottens svårigheter att leva upp till barnkonventionens princip om barns lika värde utifrån analyser av skilda idrottsvillkor för pojkar och flickor samt för unga med funktionsnedsättningar. I flera artiklar anläggs fysiologiska perspektiv. I ett bidrag framhålls ungas positiva rättighet till idrott och fysisk aktivitet i syfte att uppnå god hälsa. Andra bidrag diskuterar risker med idrottsutövning i relation till skador och sjukdomar samt negativa selektionsprocesser till följd av variationer i ungas fysiska mognad. Ett kapitel problematiserar barnarbetet inom idrotten med ridsport och stallarbete som belysande exempel. I flera bidrag diskuteras problem som uppstår när tävlingsmomentet får en allt för central plats i ungas idrottsutövning. Men det finns även bidrag som vänder på resonemanget och menar att det är omöjligt att tona ned tävlingsmomentet utan att samtidigt beröva idrotten sin mening och sitt existensberättigande.

CIF:s uppdrag har varit att bedöma ”i vilken utsträckning idrottens barn- och ungdomsverksamhet beaktar och främjar ett barnrättsperspektiv”. Ett entydigt svar är emellertid inte möjligt att ge. Ett första skäl är vetenskapligt. Som CIF:s antologi visat är barnrättsperspektivet mångfacetterat och knappast möjligt att

sammanfatta till ett begränsat antal generella slutsatser. Därtill är även svensk barn- och ungdomsidrott alltför stor och variationsrik för att kunna beskrivas på ett enhetligt sätt. En generell bedömning av i vilken utsträckning idrottsrörelsen lever upp till barnrättsperspektivet vore följaktligen varken vetenskapligt godtagbar eller rättvis gentemot mångfalden i svensk barn- och ungdomsidrott.

Det andra skälet handlar om CIF:s roll i svensk idrottspolitik. CIF har i uppdrag av regeringen att svara för en långsiktig uppföljning av det statliga idrottsstödet effekter. Ordvalet är en markering av att CIF ska förse staten med vetenskapligt grundade analyser om det statliga idrottsstödet resultat och betydelse – till skillnad från traditionell utvärderingsverksamhet med tydligare fokus på prestationer och måloppfyllelse.

Mot denna bakgrund vill vi lyfta fram två generella slutsatser som båda är av relevans för all föreningsmässigt organiserad idrott. Båda har dessutom karaktären av idrottspolitiska handlingsrekommendationer. Och de har mycket gemensamt.

Slutsats 1. Betrakta barnrättsperspektivet som ett förhållningssätt och inte som en regelbok!

Den första slutsatsen hämtas från ett antologibidrag av Gunnar Elvin, projektledare hos Barnombudsmannen och med lång erfarenhet som idrottsledare. Enligt Elvin är det vanligt att idrottsledare betraktar barnkonventionen som en uppsättning principer vilka är oförenliga med idrottens ”innersta väsen”, såsom lusten att tävla, utvecklas och spränga gränser. Men detta är ett missförstånd. Barnrättsperspektivet handlar inte om att alla barn måste behandlas likadant. Däremot är det en skarp uppmaning till vuxna och ledare inom idrotten att tänka till och betrakta verksamheten utifrån det enskilda barnets perspektiv. *Barnkonventionen är således inte en regelbok – den är ett förhållningssätt.* Dess artiklar erbjuder inga entydiga lösningar för varje tänkbar situation, men de understryker vikten av ett reflekterande ledarskap med fokus på varje barns välbefinnande och långsiktiga utveckling snarare än de kortsiktiga idrottsliga segrar för ett lag/träningsgrupp som kan uppnås genom exempelvis toppning och selektion. Barnkonventionen är en påminnelse till oss alla att ständigt förbättra det som går att förbättra i alla verksamheter som rör barn. Därtill är den en uppmaning till idrottens vuxna att tänka till, våga lyssna och vara mottaglig för de ungas idéer, synpunkter och kritik.

Slutsats 2. Förverkliga vad *Idrotten vill!*

Den andra slutsatsen hämtas från Mats Trondmans studie av ungas delaktighet inom föreningsidrotten. Redan 2005 visade Trondman att en stor majoritet av de unga inom föreningsidrotten *inte* upplever sig ha särskilt stort inflytande över sitt eget idrottande och att de dessutom i stor utsträckning är *nöjda* med denna låga nivå av delaktighet. Ur ett barnrättsperspektiv skapar detta ett idrottspolitiskt dilemma. Om både staten och idrottsrörelsen anser att ungas delaktighet och inflytande utgör ett viktigt idrottspolitiskt mål – vad händer då, om de unga själva *inte vill* göras delaktiga?

CIF uppdrog åt Trondman att fördjupa analysen av ungas delaktighet inom idrotten. Nya studier av 2005 års enkätmaterial kompletterat med intervjuer med idrottsaktiva ungdomar gav flera nya och intressanta resultat. Som exempel kunde Trondman visa att de ungdomar som uttryckte *stor efterfrågan* på ökad delaktighet inom idrotten även var den grupp i störst utsträckning sade sig *redan vara* delaktiga. Det råder således ett positivt samband mellan att uppleva delaktighet inom idrotten och att vilja ha mer.

Trondmans primära intresse låg emellertid hos den stora grupp ungdomar som sade sig vara nöjda med att *inte* uppleva delaktighet inom idrotten. Vad kännetecknade egentligen dessa unga? Svaret visade sig vara att de ”förnöjsamma utan delaktighet” uppvisade en förhållandevis *svag idrottsidentitet* (dvs. att idrotten inte hade stor betydelse i deras liv, att de lade ned begränsat med tid på sitt idrottande, att de inte upplevde sig vara särskilt bra på idrott m.m.). Vidare var *föräldranärvaron låg* vid dessa ungdomars idrottsutövning. Slutligen tenderade denna grupp att *sluta föreningsidrotta* i större utsträckning än andra.

Enligt Trondman har föreningsidrotten delvis sig själv att skylla för att så många unga medlemmar inte är intresserade av ökad delaktighet. Problemet är nämligen att idrottsrörelsens aktiviteter ofta utgår från ”idrottens interna kärnlogik” och därmed blir allt för inriktad på de ungdomar som har *stark* idrottsidentitet. Detta tenderar i sin tur att missgynna unga med svagare idrottsidentitet, det vill säga just den grupp som inte heller önskar delaktighet. Detta är inte enbart problematiskt ur ett barnrättsperspektiv. Det går även rakt emot riktlinjerna i idrottsrörelsens eget policydokument *Idrotten vill*. Föreningsidrotten vill en sak – men gör till viss del något annat.

Trondman främsta poäng är emellertid inte att kritisera idrottsrörelsen för många unga medlemmars svaga intresse av delaktighet. Målet är istället att finna en lösning på idrottspolitikens dilemma. Och hans förslag är mycket enkelt: om idrotten har som mål att de unga ska *vilja* vara delaktiga – ja, då är lösningen att *göra dem delaktiga*. Och detta åstadkoms enklast genom följa just de riktlinjer och principer som redan formulerats i idédokumentet *Idrotten vill*. Uppmaningen till idrotten är således att aktivt främja ungas medbestämmande och ansvar, vara lyhörd och tillvarata ungdomars egna erfarenheter, verka för mångfald och integration, utgå från ungdomarnas egna önskemål och ambitionsnivåer, lära ut demokratiska värderingar, uppmuntra ideellt ledarskap m.m. Kort sagt: *om idrotten förverkligar vad 'idrotten vill', så kan idrotten bli än mer framgångsrik än vad den redan är.*

Sammanfattningsvis utmynnar CIF:s uppföljning av barnrättsperspektivet inom idrotten i två idrottspolitiska handlingsrekommendationer riktade till idrottsrörelsens många ideella ledare:

- Betrakta barnrättsperspektivet som ett förhållningssätt och inte som en regelbok
- Förverkliga innehållet i *Idrotten vill*

De ska tilläggas att *Idrotten vill* i stor utsträckning är att betrakta som en konkretion av barnrättsperspektivet inom idrotten. Många av de synsätt och rekommendationer som samlats i idédokumentet har nämligen som mål att skapa ett reflekterande ledarskap med fokus på varje barns välbefinnande och långsiktiga utveckling. De två handlingsrekommendationerna ovan kan därmed ses som två sidor av samma mynt. Därtill placerar de barnkonventionen i sitt rätta idrottspolitiska sammanhang. Som Gunnar Elvin påpekat, är syftet med ett barnrättsperspektiv i statens idrottsstöd inte främst att förmå idrottsrörelsen att förverkliga FN:s barnkonvention. Barnrättsperspektivet – konkretiserat i enlighet med *Idrotten vill* – är istället ett hjälpmedel för idrottsrörelsen till att utveckla världens bästa barnidrott.

Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

I rapportens andra del presenteras CIF:s övergripande uppföljning av det statliga idrottsstödet effekter med utgångspunkt i ett indikatorsystem. Uppföljningen tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Sammanlagt 22 indikatorer redovisas, fördelat över fem målområden. De är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet är i huvudsak uppbyggt på befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet, utbildningsinsatser osv. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med både information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. I de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från Statistiska centralbyrån, Folkhälsoinstitutet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Redogörelsen av indikatorsystemet tecknar en bred bild av den frivilligt organiserade idrottsrörelsens utformning och existensvillkor i Sverige. Vissa data är välkända och sedan länge del av Riksidrottsförbundets eller SCB:s offentliga statistik. Andra uppgifter, särskilt på elitidrottsområdet, har inte publicerats tidigare. Att sammanfatta den omfattande och varierande informationen är ingen enkel uppgift. I detta sammanhang begränsas analysen därför till tre mer övergripande iakttagelser.

Den första iakttagelsen rör idrottsrörelsens *omfattning*. Indikatorsystemet vittnar tydligt om den organiserade idrottens anmärkningsvärt starka position i det svenska samhället. Särskilt stark är idrottens ställning hos barn- och ungdomar. Nästan alla unga har någon gång prövat på att föreningsidrotta – det stora flertalet har dessutom erfarenhet av ett flertal idrotter. Men samtidigt är det fel att betrakta idrotten som en renodlad ungdomsrörelse. Aktiva idrottsutövare återfinns i

alla åldrar. Därtill är könsfördelningen bland de aktiva förhållandevis jämn (cirka 44 procent kvinnor och 56 procent män). Vidare framkommer inga tecken på att idrottsintresset håller på att minska. Idrotten framstår tvärtom som en av Sverige både största och mest livaktiga ideella rörelser.

En andra iakttagelse handlar om *mångfald*. Merparten av landets idrottsförbund och klubbar må vara samlade inom ramen för ett gemensamt organisationskomplex – deras utformning och existensvillkor är emellertid högst varierade. Vissa föreningar har många medlemmar, andra är mycket små. Vissa idrotter kräver specialiserade anläggningar och kostsam utrustning, andra kan utövas med små medel i det fria. Vissa klubbar har stora reklam- och publikintäkter medan andra lever nästan uteslutande på ideella insatser och offentligt stöd. Begreppet idrottsrörelsen (i bestämd form) är visserligen vedertaget men riskerar således att skymma den stora mångfald som i praktiken kännetecknar svensk idrott.

Den tredje iakttagelsen handlar om *socioekonomiska mönster* i idrottens utformning och sammansättning. Idrott är en socialt formad verksamhet. Det är en kulturyttring som uppstått, formats och utvecklats inom ramen för en svensk samhällskontext. Många av de sociala dimensioner som präglar det svenska samhället går följaktligen även att utläsa inom idrotten. Som exempel visar indikatorsystemet att människors benägenhet till idrott och fysisk aktivitet ökar i takt med stigande ekonomi, utbildningsgrad och position på arbetsmarknaden. Andelen kvinnor på beslutande befattningar inom idrottsrörelsen är dessutom avsevärt lägre än andelen kvinnor bland aktiva medlemmar. I fråga om etnicitet och kulturell mångfald visar statistiken att flickor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade i föreningsidrotten. Sammantaget visar indikatorsystemet således att människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet är ojämnt fördelade i samhället. Därmed återstår det alltså mycket arbete innan den i dag klassiska devisen om ”idrott åt alla” kan anses förverkligad.

Att samhällseliga aspekter som kön, socioekonomi, etnicitet, funktionsnedsättningar osv. inverkar på medborgares idrottsmönster reser svårbesvarade frågor om idrottspolitikens möjligheter och begränsningar. Vilka insatser krävs egentligen för att öka idrottens tillgänglighet? Och vems är ansvaret? Vad kan idrottsrörelsen och idrottspolitikerna göra för att påverka människors tillgång till idrott och fysisk aktivitet? I vilken utsträckning krävs mer övergripande ungdoms- och folkhälsopolitiska insatser? Eller omformulerat: i vilken utsträckning kan idrotten påverka samhället – och i vilken utsträckning krävs samhällsförändringar för att påverka idrotten?

1. Statens stöd till idrotten 2010

Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter

Statens stöd till idrottsrörelsen har långa anor. Ett första bidrag – av engångskaraktär – beviljades av regeringen redan 1877. Därefter följde ett permanent och av riksdagen beviljat statsbidrag för idrottsverksamhet med början 1913. Det första bidraget var på 100 000 kronor. Därefter har beloppet höjts successivt. År 2010 uppgick det totala statliga idrottsstödet till drygt 1,8 miljarder kronor.

Motiven till statens idrottsstöd har varierat över tid och i takt med samhällsutvecklingen. På ett övergripande plan har bidraget emellertid alltid tjänat två syften. Det första syftet är att uppmuntra och tillvara de positiva effekter som frivilligt organiserad idrottsutövning anses leda till. I början av 1900-talet formulerades idrottens samhällsnytta gärna i termer av (manlig) karaktärsdanning, fosterländskhet och att skapa ”en sund själ i en sund kropp”. I dag framhålls istället att idrott och motion är positivt för folkhälsan och att det skapar glädje, rekreation och meningsfull fritid för både unga och gamla. Som belysande exempel framhålls i 1999 års idrottspolitiska proposition – *En idrottspolitik för 2000-talet* – att god folkhälsa utgör en ”betydelsefull komponent för välfärden i vårt samhälle” och att det därför viktigt att barn och ungdomar tidigt skapar sig ”motionsvanor som varar hela livet” samt att även äldre människors och funktionshindrades behov av motion förtjänar uppmärksamhet.¹

Statens andra syfte är att stödja ”en fri och självständig folkrörelse”. Denna strävan har två dimensioner. Först och främst är det ett erkännande till den frivilliga idrottens många ideella krafter. Ur detta perspektiv utgör statens stöd en ”hjälp till självhjälp” där offentliga medel har som mål att stärka idrottsrörelsens förutsättningar att vara och förbli en omfattande, mångfacetterad och självständig massrörelse i en ideell samhällssektor. Den andra dimensionen rör de demokratiska ideal och värderingar som finns inbäddade i själva folkrörelseperspektivet. Ett framträdande inslag i statens idrottspolitik är nämligen att idrottsrörelsen i föreningsdemokratisk anda ska verka för allas lika möjligheter att få vara med och delta utifrån sina egna förutsättningar, likvärdiga villkor för pojkar och flickor, integration av eftersatta grupper samt ett värnande av god etik och sunda ideal. Viktigt är även att idrottsrörelsen aktivt verkar för alla medlemmars reella möjlighet till inflytande:

¹ Prop. 1998/99:107, *En idrottspolitik för 2000-talet. Folkhälsa, folkrörelse och underhållning*, s. 28.

Regeringen vill betona vikten av att idrottsrörelsen fortsätter sitt arbete att kontinuerligt utveckla och förbättra sin verksamhet efter de aktivas behov och önskemål. Det är en viktig del av idrottsrörelsens demokratiska fostran att varje människa kan påverka såväl genom en demokratiskt uppbyggd mötesverksamhet som i den vardagliga träningen och tävlingen. Det är således väsentligt att varje deltagare blir delaktig i de beslut som formar verksamheten.²

Sedan 2009 har statens idrottspolitik kompletterats med ett *elitidrottsmål*. Detta är både ett erkännande av elitidrott som självständig kulturyttring och en markering av att elitidrottliga prestationer skapar ”betydande värden för Sverige som nation”, inte minst genom att sporra ungdomar att själva börja idrotta.³

Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar

I den statliga beslutsprocessen ingår idrottspolitiken som ett led i folkrörelsepolitiken. I Regeringskansliet handläggs idrottsfrågor sedan 2007 av Kulturdepartementet. I regeringens förslag till statsbudget ingår idrott i politikområdet *Folkrörelsepolitik* under utgiftsområde 17, *Kultur, medier, trossamfund och fritid*. I riksdagen bereds idrottsfrågor av kulturutskottet.

Statens idrottspolitik är rättsligt reglerad. 1999 inrättades en särskild *förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet* (SFS 1999:1177). I förordningen preciseras mål och syften med statens idrottspolitik samt förutsättningar för bidragsfördelning, återrapportering m.m. Samma år instiftades även en lag som fastslår att Riksidrottsförbundet ”prövar frågor om fördelning av statsbidrag till idrottsverksamhet i enlighet med vad regeringen bestämmer”.

De övergripande idrottspolitiska mål som fastslås i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet konkretiseras på framförallt tre sätt. I regeringens *budgetproposition* kommenteras idrottspolitikens inriktning och utveckling. För anslaget över statsbudgeten utfärdas dessutom årliga s.k. *riktlinjer* till Riksidrottsförbundet. I dessa preciseras den statliga idrottspolitikens mål, syften och återrapporteringskrav fördelat över olika verksamhetsgrenar. Slutligen utfärdas även ett *regleringsbrev* (ställt till Kammarkollegiet) som preciserar bidragets anslagsposter och särskilda villkor.

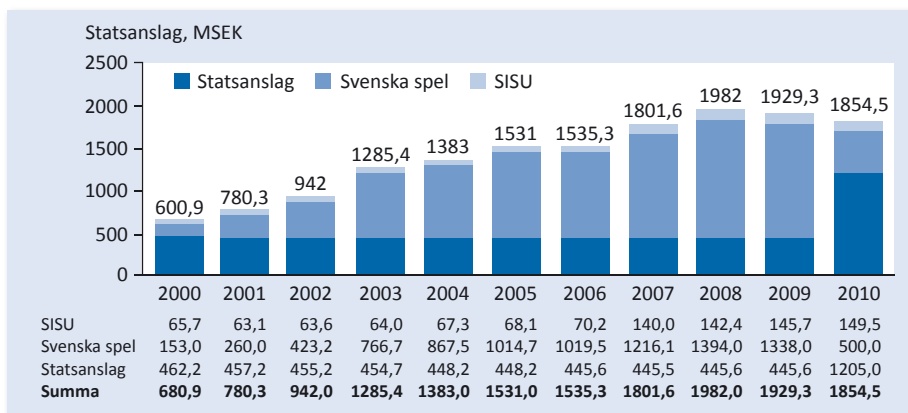
² Ibid., s. 37.

³ Prop. 2008/09:126, *Statens stöd till idrotten*, s. 24.

Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning

Sedan 1990-talet har statligt stöd till frivilligt organiserad idrott utgått både i form av anslag över statsbudgeten och genom bidrag från spelmarknaden. Det största anslaget över statsbudgeten utgör bidragsposten *Stöd till idrotten*. Detta bidrag fördelas över kulturdepartementets budget och avser både medel till idrottsrörelsens centrala verksamhet och särskilda anslag till bland annat idrottsforskning och riksidsrottsgymnasierna. Ett andra bidrag över statsbudgeten utgör det *särskilda verksamhetsstödet* som tilldelas Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna. Detta bidrag fördelas över utbildningsdepartementets budget inom ramen för dess anslag för vuxenutbildning.

Idrottens statliga stöd från spelmarknaden har haft olika utformning. Redan i början av 1990-talet beviljades idrottsrörelsen ett första generellt spelbidrag som kompensation för statlig spelverksamhet på idrottsevenemang. Detta bidrag följdes 1994 av riksdagens beslut att öronmärka hela överskottet från en ny spelform, de s.k. värdeautomaterna, till barn- och ungdomsverksamhet på lokal nivå (varav merparten av överskottet tillfördes idrottsrörelsen). Denna finansieringsmodell ersattes 2004 av en vinstdelningsprincip där idrottsrörelsen istället tilldelades en andel av det statliga spelbolaget AB Svenska Spels totala överskott. Ett tredje spelbidrag utgör de särskilda satsningar på lokala utvecklingsprojekt som inleddes med Handslaget åren 2004–2007 och som därefter ersatts av Idrottslyftet. I figur 1.1 redovisas det statliga idrottsstödet utveckling under perioden 1999–2010.

Figur 1.1 Statens stöd till idrotten 2000–2010

Figur 1.1 visar att statens idrottsstöd ökat kraftigt från millennieskiftet till i dag: från 680,9 miljoner kronor år 2000 till 1 854,5 miljoner kronor år 2010 (motsvarande en ökning på 272 procent). Ökningen är främst ett resultat av att idrottsrörelsen fram till 2009 tillfördes bidrag via spelmarknaden. Den kraftiga ökningen av statsanslag 2010 är ett resultat av riksdagens beslut att ersätta den s.k. vinstdelningen mellan idrottsrörelsen och AB Svenska Spel med ett stabilt och förutsägbart bidrag inom ramen för statsbudgeten.

I tabell 1.1 redovisas statens stöd till idrotten 2010. Den största anslagsposten är riktad till "verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen". I detta bidrag ingår bland annat organisationsstöd till Riksidrottsförbundet och dess medlemsförbund, medel till idrottens statliga lokala aktivitetsstöd ("LOK"-stöd) och delar av den fleråriga och samlade elitsatsning som regeringen beviljade 2009. Det näst största bidraget består av de 500 miljoner kronor från AB Svenska Spel som avser 2010 års finansiering av utvecklingssatsningen Idrottslyftet.

Tabell 1.1 Statens stöd till idrotten 2010 (kr)

	Stöd i kr	Stöd i kr
Anslagspost Stöd till idrotten		1 204 851 000
Bidrag till internationellt samarbete m.m.	1 551 000	
Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen, varav	1 091 300 000	
Bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet (ram)	619 183 000	
SF-stöd m.m.	472 117 000	
Insatser mot dopning	26 000 000	
Bidrag till idrottsforskning	16 000 000	
Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan	41 000 000	
Bidrag för olympisk och paralympisk verksamhet	29 000 000	
Bidrag AB Svenska Spel		500 000 000
Idrottslyftet	500 000 000	
Anslag för vuxenutbildning		149 485 000
Särskilt verksamhetsstöd, SISU Idrottsutbildarna	149 485 000	
Summa statens stöd till idrotten		1 854 336 000

2. Ett barnrättsperspektiv på svensk barn- och ungdomsidrott

Inledning

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår årliga tematiska fördjupningsstudier. För 2010 års uppföljning beslutade regeringen att denna del skulle handla om ”i vilken utsträckning idrottens barn- och ungdomsverksamhet beaktar och främjar ett *barnrättsperspektiv*”, det vill säga huruvida verksamheten utformas i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter, eller ”barnkonventionen” som den även kallas.

I detta kapitel sammanfattas CIF:s insatser rörande ett barnrättsperspektiv på svensk barn- och ungdomsidrott. Kapitlet inleds med en redogörelse av FN:s barnkonvention och dess koppling till statens idrottsstöd. Därefter ges ett antal perspektiv på barnrättsperspektivet inom idrotten med utgångspunkt i de olika forskningsresultat och analyser som gjorts inom ramen för CIF:s uppföljningsuppdrag.

Det ska tilläggas att FN:s barnkonvention avser unga upp till 18 års ålder. Inom svensk idrott tillämpas emellertid en åldersindelning där begreppet *barnidrott* åsyftar idrott till och med tolv års ålder och *ungdomsidrott* avser idrott i åldern 13–20 år.⁴ I denna rapport – liksom i regeringens idrottspolitik – inkluderar begreppet barnrättsperspektiv således även svensk ungdomsidrott.⁵

Vad är egentligen barnkonventionen?

Barnkonventionen kan enklast beskrivas som en universell definition av de rättigheter som ska gälla för alla barn i hela världen.⁶ Konventionen täcker såväl barnets rätt till skydd mot utnyttjande, övergrepp och diskriminering som dess rätt till inflytande och delaktighet.

⁴ Jfr Riksidrottsförbundet (2009), *Idrotten vill*, s. 11.

⁵ Jfr Regeringens proposition 2008/09:126 *Statens stöd till idrotten*, s. 23.

⁶ För allmän information om barnkonventionen, se Barnombudsmannens hemsida (www.bo.se). För diskussion om barnrättsperspektivet inom idrotten, se SOU 2008:59, kap. 8 och 10.

Barnkonventionen antogs enhälligt av FN:s generalförsamling i november 1989. Redan det följande året blev Sverige ett av de första länderna att ratificera konventionen. I dag har nästan alla länder i hela världen gjort detsamma.

Att ett land ratificerar barnkonventionen innebär att man folkrättsligt förbinder sig att följa konventionen och vidta lämpliga åtgärder för att förverkliga dess innehåll, via exempelvis lagstiftning, opinionsbildning och utbildning. Konventionens principer ska dessutom vara vägledande inom alla verksamhetsområden i samhället. Av detta följer att regering och riksdag visserligen har det yttersta ansvaret för att barnkonventionen förverkligas, men att det samtidigt åligger alla samhällsaktörer – såväl enskilda individer som företag och organisationer – att respektera barns rättigheter.

Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten. Men detta betyder inte att länder riskerar böter eller andra rättsliga efterspel om konventionens principer inte efterlevs. De enda sanktioner som i praktiken finns för att förmå länder att leva upp till barnkonventionens principer är olika former av kritik och yttre påtryckningar.

På myndighetsnivå är det *Barnombudsmannen* som har regeringens uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen. Myndigheten bevakar hur barnkonventionen efterlevs i samhället och driver på dess genomförande i kommuner, landsting/regioner och hos myndigheter. Barnombudsmannen svarar även för kunskapsinhämtning, forskning och opinionsbildning om barns rättigheter.⁷ Men barnombudsmannen är inte ensam. Under det senaste decenniet har allt fler myndigheter integrerat ett barnrättsperspektiv i sin verksamhet. Bakgrunden ska framförallt sökas i ett riksdagsbeslut från 1999 med innebörden att barnkonventionens anda och intentioner ska beaktas i allt statligt beslutsfattande som rör barn.⁸

På internationell nivå har *FN:s kommitté för barnets rättigheter* ("barnrättskommittén") i uppdrag att övervaka att konventionen efterlevs.

Barnkonventionens fyra huvudprinciper

Barnkonventionen innehåller sammanlagt 54 artiklar, varav 41 är s.k. sakartiklar som fastslår barns rättigheter, medan resterande artiklar istället beskriver hur

⁷ www.bo.se.

⁸ Riksrevisionen (2004), *Offentlig förvaltning i privat regi. Statsbidrag till idrottsrörelsen och folkbildningen*, RiR 2004:15, s. 9.

stater ska arbeta med konventionen. Fyra av sakartiklarna brukar benämnas *de fyra huvudprinciperna* och är vägledande för hur helheten ska tolkas:

- Artikel 2 fastslår att *alla barn har samma rättigheter och lika värde*. Diskriminering får följaktligen inte förekomma på grund av barnets, föräldrarnas eller vårdnadshavarnas ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionshinder, börd eller ställning i övrigt.
- Artikel 3 anger att det är *barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet*. Principen om "barnets bästa" kan härledas från tanken att barn har fullt och lika människovärde som vuxna men att de samtidigt är sårbara och därför i behov av särskilt skydd och stöd. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall.
- Artikel 6 säger att *varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas*. Artikelnen handlar både om barnets fysiska hälsa och om dess rätt till andlig, moralisk, psykisk och social utveckling.
- Artikel 12 avser *barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne*. Artikelnen stadgar att barn som är i stånd att bilda egna åsikter även har rätt att uttrycka dessa i alla frågor som rör dem själva. Åsikterna ska dessutom beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad.

Ytterligare två artiklar är relevanta för den frivilligt organiserade idrotten. Artikel 31 fastslår att varje barn har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation. Artikel 32 rör barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och att utföra arbete som kan vara skadligt.

Tillkomsten av ett barnrättsperspektiv inom idrotten

Frågan om ett barnrättsperspektiv inom idrotten aktualiserades i den statliga Idrottsstödsutredningens betänkande *Föreningsfostran och tävlingsfostran* (SOU 2008:59). Utredningens förslag var att regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet skulle kompletteras med ett s.k. *barnperspektiv*. Förslaget motiverades med att den rådande förordningen inte på ett rättvist sätt återspeglade statens stora åtagande på barn- och ungdomsidrottens område. Därtill hade utredningen i sin analys av barn- och ungdomsidrottens utformning konstaterat en tydlig diskrepans mellan å ena sidan idrottsrörelsens och statens förhållandevis samstämmiga vision om hur en sund barn- och ungdomsidrott bör vara utformad, och å andra sidan forskarsamfundets beskrivning av förenings-

idrottens praktik. Enligt idrottsrörelsens uppfattning ska barnidrotten vara lekfull, allsidig och bygga på de ungas egna behov och förutsättningar. Först senare, i ungdomsidrotten, ska s.k. tävlingsfostran successivt ges ökat spelrum – men endast under förutsättning att verksamheten stimulerar långsiktig idrottslig utveckling och motverkar utslagning. I forskarnas analys av barn- och ungdomsidrotten blir bilden emellertid annorlunda: huvudintrycket är att tävlingsfostran redan i barnidrotten utgör en dominerande logik och att verksamheten snarare styrs av idrottens behov än av de idrottande barnens och ungdomarnas intressen.⁹ Genom att föreslå ett explicit barnperspektiv i regeringens förordning ville Idrottsstödsutredningen följaktligen ”ytterligare markera att stödet till idrotten är förknippat med tydliga förväntningar på en barn- och ungdomsidrott med utgångspunkt i de ungas egna intressen, behov och förutsättningar.”¹⁰

Utredningens förslag fick stöd i regeringens proposition *Statens stöd till idrotten* (prop. 2008/2009:126). Enligt regeringen borde ett s.k. barnrättsperspektiv läggas till grund för statens stöd till idrotten. Med detta begrepp ville regeringen markera principen att all statligt finansierad verksamhet inom barn- och ungdomsidrotten ska vara förenlig med FN:s konvention om barnets rättigheter. Enligt regeringen förmedlar barnkonventionen synen på barnet som en självständig individ med egna rättigheter, rätt att uttrycka sina synpunkter och rätt till stöd och skydd:

Att ha ett barnrättsperspektiv i sitt arbete innebär att idrottsföreningars styrelseledamöter och idrottsledare på olika nivåer bör sätta barnet i fokus och analysera vilka konsekvenser ett beslut eller en åtgärd får för ett barn eller en grupp av barn.¹¹

Sedan december 2009 är det följaktligen inskrivet i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) att statsbidraget ska stödja verksamhet som ”bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barns och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande”.

Det ska tilläggas att idrottsrörelsen under lång tid har uppmärksammat många av de områden och frågor som aktualiseras med ett barnrättsperspektiv. Inte minst det gemensamma idéprogrammet *Idrotten vill* – antaget i sin första form vid Riksidrottsmötet i Umeå 1995 – understryker principen att alla barn och ungdomar ska vara välkomna till idrotten att delta och utvecklas utifrån sina egna förut-

9 SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten. Betänkande av Idrottsstödsutredningen*, s. 351–352.

10 SOU 2008:59, s. 352.

11 Prop. 2008/09:126, *Statens stöd till idrotten*, s. 25.

sättningar och behov. I den meningen har idrottsrörelsen sedan länge integrerat ett barnrättsperspektiv i sina riktlinjer för en sund barn- och ungdomsidrott. I idéprogrammets senaste revidering (2009) gjordes dessutom det explicita tillägget att ”idrott för barn ska bedrivas ur ett barnrättsperspektiv och följa FN:s konvention om barns rättigheter” som ytterligare markering av perspektivets betydelse och relevans.¹²

CIF:s insatser i fråga om barnrättsperspektivet inom idrotten

Under 2010 har CIF:s insatser rörande barnrättsperspektivet inom idrotten fördelats efter två huvudlinjer. En första strategi har varit att *sammanställa befintlig och aktuell kunskap* inom området. Till saken hör att svensk idrottsforskning sedan länge studerat frågor kopplade till barn- och ungdomsidrottens former, förutsättningar och existensvillkor. Många studier har genomförts – och utifrån vitt skilda frågeställningar och vetenskapliga discipliner. Vi kontaktade därför ett antal forskare och sakkunniga på området och bad dem att diskutera barnrättsperspektivet inom idrotten med utgångspunkt från sina perspektiv och expertkunskaper. Resultatet har sammanställts i en antologi med titeln *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*. Rapportens sammanlagt tio bidrag sammanfattar aktuella forskningsrön på området och visar samtidigt att barnrättsperspektivet inom idrotten utgör ett komplext och mångfacetterat ämne som kan belysas och tolkas på många och skilda sätt.

Vår andra strategi var att *generera ny kunskap* till frågan om barnrättsperspektivet inom idrotten. Vi konstaterade att regeringen i sin förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet särskilt markerat att ungas möjlighet till inflytande och ansvar utgör viktiga aspekter i ett barnrättsperspektiv. Mot denna bakgrund uppdrogs åt kultursociolog Mats Trondman, Linnéuniversitetet, att genomföra en fördjupad analys av ungas delaktighet inom föreningsidrotten. Resultatet blev rapporten *Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*.

Slutligen kan tilläggas att flera indikatorer i CIF:s övergripande uppföljning av statens stöd (kapitel 3 i denna rapport) tar sin utgångspunkt i barn- och ungdomsidrottens utformning och förutsättningar. På så sätt utgör barnrättsperspektivet inte enbart 2010 års fördjupningstema. Det är även en självklar och integrerad del av CIF:s långsiktiga och regelbundna uppföljning av statens stöd till idrotten.

¹² Riksidrottsförbundet (2009), *Idrotten vill*, s. 22.

Perspektiv på barnrättsperspektivet i föreningsidrotten

Barn- och ungdomsidrottens storlek och mångfald

Idrott tillhör utan tvekan en av de mest populära fritidsaktiviteterna hos barn och unga. Detta beläggs inte minst av statistik rörande idrottsrörelsens storlek och sammansättning. Enligt Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* hade idrottsrörelsens år 2009 cirka 2,3 miljoner aktiva medlemmar. Av dessa uppskattades 856 000 personer vara i åldern 7–19 år. Det motsvarar en dryg tredjedel av samtliga aktiva inom idrottsrörelsen och hela 60 procent av den totala ålderspopulationen.¹³ Till detta kommer alla de unga som tidigare tillhört en idrottsförening men som av olika skäl valt att sluta. Dessa utgör av allt att döma en stor majoritet av de som finns utanför idrotten. Som exempel visade en ungdomsundersökning genomförd av Riksidrottsförbundet 2005 att hela 90 procent av alla ungdomar vid något tillfälle tillhört en idrottsförening. Andra studier har gett liknande resultat.¹⁴ Föreningsidrott är följaktligen en fritidsaktivitet som engagerar mycket stora ungdomsgrupper och som de allra flesta unga har egna erfarenheter av.

Tabell 2.1 Idrottsrörelsens unga medlemmar 2009 (7–19 år)

Ålder	Aktiva medlemmar	Passiva medlemmar	Samtliga medlemmar
7–14	548 000	38 000	
15–19	308 000	40 000	
Summa	856 000	78 000	934 000

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

De flesta unga gör dessutom idrottsdebut i tidiga år. Detta framgår i en studie av ungdomars föreningsidrottande som Mats Trondman genomförde 2005 på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. Undersökningen visade att närmare 7 av 10 ungdomar börjar träna i en idrottsförening före åtta års ålder. Nästan var fjärde börjar redan vid fem års ålder eller tidigare. De allra flesta väljer dessutom att pröva på olika idrotter. Nästan 9 av 10 (88 procent) sade sig nämligen utövat mer än en föreningsidrott och närmare hälften (45 procent) uppgav sig ha varit aktiva i minst fyra olika idrotter.¹⁵

¹³ Jfr indikator 1.1 och 3.1 i denna rapport.

¹⁴ Riksidrottsförbundet (2005), *Ungdomars tävlings- och motionsvanor*, FoU-rapport 2005:6.

¹⁵ Trondman, Mats (2005), *Unga och föreningsidrotten. En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:9. Jfr SOU 2008:59, s. 205–206.

Tabell 2.2 Unga föreningsidrottares tränings- och tävlingsdebut

Unga föreningsidrottares ålder när de började träna i en idrottsförening (%)		Unga föreningsidrottares ålder när de började tävla i en idrottsförening (%)	
5 år eller yngre	24	5 år eller yngre	3
6 år	23	6 år	13
7 år	20	7 år	19
8 år	9	8 år	16
9 år	8	9 år	13
10 år	7	10 år	12
11 år eller äldre	9	11 år eller äldre	24
Totalt	100	Totalt	100

Källa: Trondman (2005)

Ytterligare ett mått på idrottens stora popularitet är att unga själva brukar framhålla idrott som en mycket uppskattad aktivitet. Som exempel visade Per Nilsson i rapporten *Fritid i skilda världar* (1998) att idrott tillhör de fritidssysselsättningar som unga tycker mest om att göra och som dessutom har hög status i den egna ungdomsgruppen.¹⁶ Detta bekräftades därefter i Trondmans studie där 58 procent av tillfrågade ungdomarna ansåg att idrotten hade stor betydelse i deras liv och ännu fler – 68 procent – ansåg att det även gav hög status hos unga att vara duktig i idrott.¹⁷

Det kan således konstateras att föreningsidrott utgör en både omfattande och populär aktivitet hos barn och ungdomar. Detta är viktigt att ha i åminnelse i läsningen av denna rapport. I analyser av barns rättigheter inom idrotten tenderar sökljuset att riktas till idrottsliga inslag eller aspekter som är problematiska. Det är både naturligt och viktigt. Att idrotten intar en så stark ställning i ungas fritidsliv medför ett stort ansvar för idrottsrörelsens ledare. Finns det problem inom idrotten bör dessa synliggöras och åtgärdas. Men i en helhetsbild av svensk barn- och ungdomsidrott måste det samtidigt understrykas att de allra flesta unga har positiva erfarenheter av idrotten. Redan det faktum att idrottsrörelsen organiserar fler än 850 000 ungdomar kan i sig betraktas som en sorts övergripande indikator på att idrottsrörelsens i stor utsträckning bedriver aktiviteter som är förenliga med ett barnrättsperspektiv.

¹⁶ Per Nilsson (1998), *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*, Ungdomsstyrelsens utredningar nr 11 (Stockholm), s. 104.

¹⁷ Trondman (2005), s. 32.

Det ska tilläggas att barn- och ungdomsidrotten även utgör en mycket mångfacetterad verksamhet. Alla idrotter har sina specifika kännetecken och förutsättningar. Därtill varierar verksamheten både inom och mellan klubbar beroende på ålder, utvecklingsnivå och ambition. Till detta kommer alla externa påverkansfaktorer såsom huruvida föreningarna finns i storstäder eller i mindre samhällen, storleken på rekryteringsunderlaget, tillgången på ledare, möjligheten att få bidrag osv. Även denna mångfald av förutsättningar och existensvillkor är viktig att komma ihåg i vetenskapliga sammanhang. Forskare är ofta bra på att identifiera generella förändringsprocesser. De kan peka på väsentliga aspekter i en ofta brokig och komplex idrottsverksamhet. Men av detta följer inte att deras beskrivningar och analyser alltid är giltiga för alla.

I det följande diskuteras olika aspekter på barnrättsperspektivet inom idrotten. Analysen inleds med en redogörelse för det internationella forskningsläget. Därefter behandlas olika perspektiv och aspekter på barns rättigheter inom idrotten med utgångspunkt i barnkonventionens fyra huvudprinciper. Redogörelsen av forskningsresultat och analyser hämtas främst från CIF:s två fördjupningsstudier: antologin *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv* samt Mats Trondmans studie *Ett idrottspolitiskt dilemma. Ung, föreningsidrotten och delaktigheten*.

Internationella perspektiv på barnrättsperspektivet

Under senare år har barns rättigheter inom idrotten fått ökad uppmärksamhet i många länder. Från forskarsamfundet har en strid ström av rapporter och studier både påvisat nyttan av att analysera barn- och ungdomsidrotten med utgångspunkt i FN:s barnkonvention och samtidigt synliggjort olika situationer där barn far illa. Parallellt har åtgärder vidtagits för att stärka barns rättigheter. Som exempel har *Norges idrettsförbund og olympiske komité* (NIF/NOC) sedan 2007 infört nya regler för samtliga förbund och föreningar som organiserar idrott för barn, däribland principen att endast lokala tävlingar är tillåtna för barn under 11 år. I England har handlingsplanen ”Child Protection Action Plan” införts för att på motsvarande sätt tillgodose ungas rättigheter samt skydda dem från fysisk och psykisk skada i samband med idrottsutövande.

Sverige är således inte det enda land som vidtagit åtgärder för att markera barns rättigheter inom idrotten. Samtidigt återstår mycket att göra. I antologin *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv* ger pedagogen Karin Redelius en översikt av det internationella forskningsläget. Resultatet

blir dessvärre en påfallande dystert läsning med många exempel på idrottsliga sammanhang där barn kränks och far illa. Redelius understryker visserligen att dessa negativa exempel måste sättas i relation till den allmänt positiva miljö som barn- och ungdomsidrotten utgör för de allra flesta. Men samtidigt tillägger hon att frågan måste tas på största allvar eftersom inga barn får skadas inom idrotten. Generella antaganden om idrotten som en sund uppfostringsmiljö riskerar nämligen att skymma det faktum att verksamheten kan innehålla negativa inslag – och att åtminstone vissa barn därmed blir illa behandlade. Brittisk forskning har dessutom visat att insatser för att skydda barns rättigheter i England försenades på grund av ”ett allmänt motstånd hos många mot att ens tänka tanken att barn kunde fara illa inom den egna idrottsorganisationen”.¹⁸

Enligt Redelius dominerar tre teman i den internationella forskningen om barns rättigheter inom idrotten: *tidiga elitsatsningar för barn, handel med barn, s.k. trafficking, i idrottsligt syfte samt sexuellt utnyttjande av barn inom idrotten.*

Det första temat, *tidiga elitsatsningar för barn*, innefattar olika former av selektions- och specialiseringsprocesser där talangfulla barn i unga åldrar uppmanas till intensiv träning inom en enskild idrott med målet att uppnå framtida elitprestationer. Förekomsten av elitsatsningar inom barnidrotten har ökat kontinuerligt under senare decennier i takt med den globala idrottens tilltagande kommersialisering och professionalisering. Det är även en företeelse som debatterats flitigt – inte minst i Sverige – inom ramen för vad som är önskvärt och lämpligt i syfte att generera en framtida idrottselit. Sett ur ett barnrättsperspektiv skiftas emellertid fokus från tävlingsidrottens krav till frågor om barns intressen och behov. Därmed synliggörs att de hårda krav som kännetecknar många elitsatsningar även har negativa konsekvenser. Förutom att de unga utsätts för stora psykologiska och fysiologiska påfrestningar så riskerar de att gå miste om en normal barndom med familjeliv, kompisar osv. Därtill blir deras skolgång ofta lidande vilket kan skapa problem när idrottskarriären är över. I många fall är det barnens egna föräldrar som engagerar sig i barnens elitsatsning. I vissa länder är systemet emellertid även sanktionerat och finansierat från statligt håll. Ett exempel är Kina, där tusentals barn redan i 5–6 årsåldern placeras i särskilda idrottsskolor. För dessa barn väntar långa dagar med hård träning under stor psykisk, fysisk och social stress och utan tillgång till fritid och ett normalt familjeliv.

¹⁸ Redelius, Karin (2011), ”Idrottens barn – fria från kränkningar? En internationell utblick om idrott och FN:s barnkonvention” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2, s. 12.

Handel med barn, s.k. trafficking, i idrottsligt syfte är ett andra tema i den internationella forskningslitteraturen. Ett internationellt uppmärksammat exempel handlar om små pojkar i Bangladesh och Pakistan som kidnappas eller säljs för att under slavliknande förhållanden tränas upp till kameljockeys i Förenade Arabemiraten. Ett andra – och mer närliggande – exempel handlar om unga fotbollsspelare (främst pojkar) från länder i Afrika och Sydamerika som hämtas till Europa för spel i professionella fotbollsklubbar. För ett fåtal av dessa unga talanger väntar lukrativa kontrakt och en ljus framtid som fotbollsproffs. För andra riskerar elitsatsningen istället att leda till en utsatt tillvaro som illegal invandrare med inslag av social misär, kriminalitet och prostitution.

Sexuellt utnyttjande av barn inom idrotten är ett tredje tema. Tyvärr är barn- och ungdomsidrotten en tacksam miljö för personer med onda avsikter. Barn är lättåtkomliga inom idrotten. De ser ofta upp till sina tränare/ledare och hamnar lätt i beroendeställning till vuxna. Att sexuella övergrepp förekommer har bekräftats av både forskare och f.d. idrottare som själva blivit utsatta. Som exempel visade en norsk studie att dubbelt så många idrottsutövare som icke-utövare hade upplevt sexuella trakasserier från en vuxen person som de stod i beroendeställning till. I en motsvarande dansk (pilot)-undersökning uppgav en av fyra idrottare (under 18 år) att de själva eller någon i bekantskapskretsen blivit utsatt för sexuella kränkningar, trakasserier eller övergrepp av en tränare eller ledare.

Den internationella forskningen om barns rättigheter inom idrotten vittnar således om företeelser och situationer där barn far illa. Ur ett svenskt perspektiv kan vissa exempel framstå som både främmande och skrämmande. Samtidigt är det viktigt att inte avfärda det internationella forskningsläget som irrelevant för svenska förhållanden. Mer rimlig är slutsatsen att vi inte vet särskilt mycket om just de frågor som präglar den internationella debatten. Det finns exempelvis påfallande få studier om elitsatsande barns villkor och situation i Sverige. Föräldrappress inom barnidrotten utgör visserligen tema för Christian Augustssons relativt nyutkomna avhandling, *Unga idrottares upplevelser av föräldrappress*.¹⁹ Därtill bedriver Jesper Fundberg för närvarande ett forskningsprojekt om unga fotbollsproffs. Men dessa studier måste närmast betraktas som punktinsatser inom ett i övrigt stort och oplöjt kunskapsfält. Än större är kunskapsbristen rörande sexuella trakasserier och övergrepp inom svensk idrott. Det finns således skäl att inte avfärda den internationella forskningen som oväsentlig för svenska förhållanden – tvärtom pekar den på viktiga aspekter inom barn- och ungdomsidrotten som förtjänar ökad uppmärksamhet av det svenska forskarsamfundet.

¹⁹ Augustsson, Christian (2007), *Unga idrottares upplevelser av föräldrappress*. Karlstad universitet.

Artikel 2: Om barns rättigheter och lika värde

Artikel 2 i barnkonventionen stadgar att *alla världens barn har samma rättigheter och lika värde*. Diskriminering får följaktligen inte förekomma på grund av varken barnets eller dess vårdnadshavares kön, hudfärg, språk, religion, funktionshinder osv. Denna princip om *icke-diskriminering* är självklar i idrottssammanhang. Först och främst återfinns den i tävlingsidrottens jämlikhetsideal, det vill säga i principen att alla som deltar i en idrottstävling ska mötas på lika villkor.²⁰ Därtill är den central i föreningsdemokratins föresats om att alla som önskar ska vara välkomna till den idrottsliga gemenskapen. Som belysande exempel kan nämnas att Riksidrottsförbundets stadgar innehåller paragrafer om alla medlemmars lika värde och att verksamheten är öppen för alla oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning samt fysiska och psykiska förutsättningar.²¹

Samtidigt är det emellertid välkänt att våra val att idrotta – och i vilka former – påverkas av olika sociala och socioekonomiska faktorer. Till exempel har många vetenskapliga studier visat att pojkar föreningsidrottar i större utsträckning än flickor och att barn från hushåll med god ekonomi idrottar i större utsträckning än barn från familjer med begränsade ekonomiska förutsättningar. Även etnicitet, utbildning, ålder och bostadsort är variabler som påverkar människors idrottsvanor. Barns lika rättigheter och reella möjligheter att föreningsidrotta utgör följaktligen ett stort och komplicerat kunskapsområde som kan analyseras och belysas utifrån en mängd skilda perspektiv. I CIF:s barnrättsantologi diskuteras temat med hänsyn till dimensionerna genus och funktionsnedsättning.

Genusaspekter på svensk ishockey

Genus analyseras av Kajsa Gilenstam, Umeå universitet, med utgångspunkt i en nyligen framlagd doktorsavhandling om kvinnors villkor och prestation i svensk ishockey.²² Begreppet *genus* brukar i samhällsvetenskapliga sammanhang användas för att synliggöra och problematisera maktrelationer kopplat till kön. Det tar sin utgångspunkt i att uppfattningar om vad som är ”manligt” respektive ”kvinnligt” inte är biologiskt givna utan socialt formade samt att dessa föreställningar skapar hierarkier och en ojämlig maktfördelning mellan män och kvinnor. I analyser av genusrelationer utgör idrott ofta ett tacksamt område. Den moderna tävlingsidrotten växte fram som en utpräglat manlig företeelse. I många idrotter

20 Loland, Sigmund (2002), *Fair Play in Sport. A Moral Norm System*, London/Routledge.

21 Riksidrottsförbundet (2009), *RF:s stadgar i lydelse efter RF-stämman 2009*.

22 Gilenstam, Kajsa (2009), *Gender and Physiology in Ice Hockey – a multidimensional study*. Umeå Universitet.

ansågs det länge otänkbart med ett kvinnligt deltagande. Kvinnors successiva intåg i den organiserade idrotten blev därför en påfallande långsam process kantad av både motstånd och hinder. Ishockey utgör inget undantag från denna bild. Visserligen har antalet damspelare inom ishockeyn fördubblats under det senaste decenniet. Därtill har landslaget för damer skördat medaljer vid både världsmästerskap och olympiska spel. Men detta förtar inte att ishockey alltjämt är en manligt kodad idrott. Svenska ishockeyförbundet har till exempel endast fem procent kvinnor bland sina aktiva medlemmar. Inget annat förbund inom Riksidrottsförbundet har så låg andel kvinnor i sin medlemskår.

Enligt Gilestam kan genus i svensk ishockey analyseras utifrån tre nivåer. Den första benämns *symbolnivån* och avser uppfattningar om vad som är rätt, normalt och självklart för ett specifikt samhällsfenomen. Här menar Gilestam att det är mannen som utgör norm inom ishockeyn. Som exempel påpekas språkliga distinktioner såsom att herrarnas seniorlandslag benämns Tre kronor medan dess kvinnliga motsvarighet istället kallas för "damkronorna". Ett annat exempel rör själva regelverket. I damhockeyn är tacklingar inte tillåtet. Detta gör visserligen spelet mindre aggressivt – men eftersom kvinnors ishockeyspel ofta mäts med herrhockeyn som måttstock blir resultatet att damhockeyn tenderar att "klassas som mindre värd, och denna bedömning delas även av damhockeyspelare".²³

Nästa dimension, *strukturnivån*, avser aspekter kopplade till fördelning av makt, resurser och inflytande. För ishockeyns vidkommande handlar det om alltifrån hushållens kostnader för ishockeyutrustning m.m. till antalet lag och spelare i klubbarna och fördelning av träningstider. Gilestam understryker att fördelningen av resurser inte är könsneutral och att flick- och damlag tenderar att nedprioriteras när konkurrensen om resurserna ökar.

På den sista nivån, *individnivån*, studeras hur effekterna från den symboliska och den strukturella nivån påverkar den enskilda individen. Den avgörande frågan blir därmed huruvida flickors och pojkars val att spela (eller inte spela) ishockey påverkas och styrs av deras syn på sig själva i relation till ishockey som samhällsföreteelse. Kort sagt: blir det svårare för flickor att pröva på ishockey om det uppfattas som en pojkdominerad och manligt kodad idrott?

Gilestam tar visserligen sin utgångspunkt i en specifik idrott – ishockey. Men problematiken hon diskuterar är mycket vanlig i svensk idrott. Det finns nämligen många exempel inom idrotten på formella regelverk och informella normer som

²³ Gilestam, Kajsa (2011), "Idrottens struktur – natur eller kultur?" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2, s. 27.

skapar åtskillnad mellan flickor och pojkar. Ibland – som i gymnastik – handlar det om att pojkar och flickor utövar fundamentalt olika idrottsaktiviteter. I andra idrotter handlar det istället om att traditioner och föreställningar om typiska ”pojkidrotter” och ”flickidrotter” inverkar på de ungas idrottsval. Alla dessa åtskillnadsprocesser må ha sina historiska orsaker, men de medför de facto att idrotten inte alltid är neutral med avseende på kön. Därmed är de även exempel på att pojkar och flickor inte alltid tilldelas samma rättigheter och lika värde inom idrotten.

Idrott och funktionsnedsättningar

Kim Wickman är pedagog och verksam vid Umeå universitet. Hennes bidrag till CIF:s barnrättsantologi avser rättigheter och möjligheter till ett aktivt idrottsliv för *unga med funktionsnedsättning*.²⁴ Wickman menar att handikappidrotten i flera avseenden skiljer sig från den övriga idrotten. En första skillnad rör själva syftet med idrottsaktiviteten: för pojkar och flickor med funktionsnedsättning är idrott ofta både en lustfylld fritidsaktivitet och samtidigt ett led i deras habilitering/rehabilitering. I organisatoriskt avseende avviker handikappidrotten genom att vissa idrottsgrenar organiseras inom ramen för *Svenska handikappidrottsförbundet/Sveriges Paralympiska Kommitté (SHIF/SPK)* medan andra bedrivs hos de övriga specialidrottsförbunden. En tredje skillnad är att handikappidrotten delar upp de aktiva utifrån grad av funktionsförmåga istället för gruppindelningar baserade på exempelvis ålder, kön och vikt.

Wickman konstaterar vidare att det finns många styrdokument som framhåller vikten av att synliggöra och stödja rätten och möjligheten till idrott för pojkar och flickor med funktionsnedsättningar, till exempel idrottsrörelsens idéprogram *Idrotten vill*, Svenska Handikappidrottsförbundets/Sveriges Paralympiska Kommittés program *Idrott i rörelse* och mellanstatliga överenskommelser såsom barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Men frågan är i vilken utsträckning som dessa principer och handlingsrekommendationer omsätts i praktisk handling inom idrottsrörelsen. Det finns problem och hinder som begränsar möjligheterna till idrott för många unga med funktionsnedsättning.

Ett första hinder handlar om *omgivningens bemötande*. Enligt Wickman förekommer det alltjämt att barn med funktionsnedsättningar marginaliseras och exkluderas på grund av rädsla, negativa attityder, felaktiga föreställningar och för-

²⁴ Wickman, Kim (2011), ”Flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Rättigheter och möjligheter till ett aktivt idrottsliv” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskningens skrifter 2011:2.

domar hos personer utan funktionsnedsättning. Det är således viktigt för idrottsrörelsen att verka för att barn med funktionsnedsättning accepteras av sina jämnåriga kamrater och inkluderas i idrottsverksamheten. Därtill måste tränare, ledare och andra vuxna göras medvetna om att unga med funktionsnedsättning kan vara i större behov av extra stöd och hjälp. Det är särskilt angeläget att uppmuntra flickor eftersom studier visat att flickor och kvinnor med funktionsnedsättning inte uppmuntras att delta i idrott och motionsaktiviteter i samma utsträckning som pojkar och män med funktionsnedsättning.

Ett andra hinder rör själva *förutsättningarna för idrottsutövande*. Träningsfaciliteter, omklädningsrum, toaletter och andra utrymmen är till exempel inte alltid anpassade för personer med funktionsnedsättningar. Problematiskt är även att olika former av handikapphjälpmedel, exempelvis idrottsanpassade rullstolar, kan medföra stora utgifter och därmed drastiskt begränsa möjligheten för pojkar och flickor med funktionsnedsättning att utöva eller pröva på olika idrotter.

En tredje begränsning handlar om *inflytande*. Wickman visar att barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning är svagt representerade i den organiserade idrotten på alla nivåer med följden att deras möjligheter till inflytande, delaktighet och medbestämmande inskränks.

Men vad innebär det att anlägga ett barnrättsperspektiv på idrott och funktionshinder? Enligt Wickman handlar det inte främst om insatser för att inkludera flickor och pojkar med funktionsnedsättning i olika idrottssammanhang eller i samhället i stort. Det handlar snarare om hur idrottsrörelsen kan lokalisera de sociala sammanhang och fysiska miljöer som verkar exkluderande. Om avsikten är att skapa en aktivitet som ska passa alla, måste detta även innefatta alla som påverkar denna idrottsliga miljö. Barnrättsperspektivet framhåller således ett *delat ansvar* där tränare, ledare, föräldrar och andra verksamma inom idrottsrörelsen måste hjälpas åt för att skapa ett bemötande, förhållningssätt och en miljö som är tillåtande och välkomnande.

I ett avslutande resonemang fastslår Wickman att de stora brister som präglar bemötandet av flickor och pojkar med funktionsnedsättning inte enbart är ett problem för de unga som drabbas:

Möten mellan människor sker inte opåverkade av de värderingar som råder i samhället vilket även får betydelse för den enskildes kontakter med idrottsrörelsen. Det handlar bland annat om hur idrottsrörelsen genom regler, kategorisering, resurstilldelning, tillgänglighetsåtgärder

och allmänna värderingar upprätthåller eller aktivt arbetar för en förändring av miljöer och sammanhang som exkluderar flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Bemötandet är inte en angelägenhet enbart för flickor och pojkar med funktionsnedsättning, deras föräldrar eller vårdnadshavare. Det är en demokratifråga som angår alla. Målet bör vara att stärka den enskildes självbestämmande, inflytande och integritet och underlätta delaktighet och jämlikhet.²⁵

Artikel 3: Om barnets bästa

Artikel 3 anger att det är *barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet*. Enligt Barnombudsmannen utgör begreppet ”barnets bästa” en grundpelare för hela barnkonventionen. Och det är onekligen en formulering som sammanfattar flera viktiga poänger. Först och främst markeras att det är *barnets* intresse som ska prioriteras i allt beslutsfattande som rör barnet ifråga. Detta kan framstå som en självklarhet. Det finns emellertid många situationer där andra hänsynstaganden kan få en dominerande roll. Som exempel kan nämnas vårdnadstvister där svåra beslut riskerar att styras utifrån föräldrarnas intressen och behov snarare än utifrån bedömningar av vad som är bäst för barnet.²⁶

En andra poäng är att det *sällan finns generella svar* på vad som i praktiken utgör ”barnets bästa”. Detta måste tvärtom avgöras utifrån sakkunskap om barnet i fråga och bedömningar av den specifika situationen varje enskilt fall. Detta förutsätter i sin tur att barnet i möjligaste mån får uttrycka sina egna åsikter och göras delaktig i beslutsprocessen.

En tredje poäng är att principen måste gälla *för varje enskild individ* (vilket även markeras med formuleringen ”barnets bästa” istället för ”barns bästa”). Här är budskapet att alla barn är unika och att de därför inte kan hanteras som en enhetlig kategori. Detta är inte minst viktigt i idrottssammanhang där beslut ofta fattas med utgångspunkt i gruppens/lagets bästa för ögonen vilket riskerar att förbise hur effekterna av ett beslut blir för varje enskild individ.

Barnets bästa och idrotten: föreningsfostran och tävlingsfostran

När principen om ”barnets bästa” appliceras på idrottens område aktualiseras många och svårbedömda frågor om vad det innebär att bedriva tävlingsinriktad idrottsverksamhet bland barn och unga. I vilken utsträckning anpassas egentligen

²⁵ Ibid., s. 56.

²⁶ Jfr Barnombudsmannen, *Barnets bästa. Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge, BR 2005:06*.

idrottsaktiviteterna till barnens intressen och behov? Och i vilken utsträckning sker det rakt motsatta, det vill säga att barnen tvingas anpassa sig till tävlingsidrottens förutsättningar och krav?

I svensk idrottsforskning finns många studier av barn- och ungdomsidrotten som uppfostrings- och socialisationsmiljö. Även om perspektiv och frågeställningar varierat, har forskarna varit påfallande eniga om att det råder ett komplicerat spänningsförhållande mellan å ena sidan idealet om den goda barnidrotten där de unga kan delta utifrån sina egna förutsättningar och å andra sidan tävlingsidrottens inneboende rangordnings- och prestationslogik. Problematiken har fångats av sociolog Tomas Petersons i begreppsparat *föreningsfostran* och *tävlingsfostran*.²⁷ Med föreningsfostran avses ideal och normer kopplade till svensk folkrörelsetradition såsom att alla som deltar har rätt att vara med, känna delaktighet och att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och intressen. Tävlingsfostran avser på motsvarande sätt de principer och värderingar som omgärdar tävlingsidrottens interna logik såsom att jämföra och rangordna prestationer samt att träning ger färdighet.

Peterson anser att både föreningsfostran och tävlingsfostran är grundläggande värden i all föreningsorganiserad idrottsverksamhet. Men det är samtidigt ideal som riskerar stå i en konfliktfylld relation till varandra. Särskilt problematiskt blir det när tävlingsfostran får en allt för dominerande roll i den verksamhet som riktar till yngre åldersgrupper. Eller som Peterson själv formulerat saken:

Med ett allt för snävt fokus på resultat och mätbara prestationer riskerar de ungas idrottslek att ersättas av vuxenidrottens allvar. I jakten på segrar följer snabbt krav på omfattande träning, specialisering och – med tiden – selektion. Att idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet återkommande rönt kritik av såväl media, föräldrar, samhällsdebattörer som forskarsamfundet för negativa inslag som ”toppning”, utslagning, föräldrappress och hårt uppskruvad resultat och prestationshets, handlar i samtliga fall om situationer där tävlingsfostran fått orimliga proportioner. Det är problem som uppstår när barns och ungdomars idrottande utformats med den seniora vuxenidrotten som förebild och med förbiseende av de ungas egna behov och intressen och deras skilda fysiska och psykiska utvecklingstakt.²⁸

²⁷ Peterson, Tomas (2007), *Förenings- och tävlingsfostran*, SISU Idrottsböcker.

²⁸ SOU 2008:59, s. 194.

Även i CIF:s barnrättsantologi utgör spänningen mellan föreningsfostran och tävlingsfostran ett återkommande tema. Som exempel visar Karin Redelius att tidiga elitsatsningar utgör en dominerande forskningsinriktning i internationella studier av barns rättigheter inom idrotten. Därtill vittnar Inger Eliassons intervjustudie av idrottsaktiva barn att ledare ibland har en alltför seriös inställning till idrotten och att deras bemötande av barnen påverkas av både idrottsprestationer och kön (se mer nedan). I detta sammanhang finns det emellertid skäl att lyfta fram två andra antologibidrag som ger nya infallsvinklar på frågan om barnets bästa i föreningsidrotten.

Fysiologiska aspekter på barns tillväxt, mognad och selektion inom idrotten

Eva Jansson, professor i klinisk fysiologi vid Karolinska Institutet i Stockholm, diskuterar selektionsmekanismer inom idrotten utifrån ett fysiologiskt perspektiv.²⁹ Den centrala frågan blir följaktligen i vilken utsträckning som ungdomars idrottsliga prestationer kan kopplas till fysiologiska faktorer som ålder, kroppsstorlek och mognadsgrad samt huruvida detta i sin tur påverkar vilka ungdomar som stannar kvar i idrotten och vilka som väljer att sluta.

Janssons artikel inleds med en redogörelse av generella utvecklingslinjer i fråga om barns fysiska tillväxt och mognad. Analysen utmynnar i två viktiga slutsatser med avseende på idrott och selektion. För det första understryker Jansson att ungas mognadsgrad och kroppsdimensioner är ”viktiga bestämmande faktorer för fysisk prestationsförmåga”. Det är således ofta en konkurrensfördel i många idrotter att vara tidigt mogen. För det andra påpekas att själva mognadsprocessen kan variera stort – både mellan pojkar och flickor och mellan individer av samma kön. Detta tenderar i sin tur att leda till olika former av idrottslig selektion.

En första selektionsprocess visar sig i att kroppsstorlek och längd ofta varierar mellan idrotter. I exempelvis basket är de flesta utövare långa medan gymnaster i större utsträckning är korta. Att fysiska krav kan variera mellan olika idrotter är visserligen välkänt – men det innebär samtidigt att rent ärftligt betingade faktorer påverkar ungas förutsättningar att kunna utöva och utvecklas inom olika idrotter.

En andra selektionsprocess brukar benämnas för ”the relative age-effect” (RAE). Här är poängen att idrotten ofta delar in unga utövare i årsvisa grupper och lag vilket tenderar att gynna de unga som är mest fysiskt mogna. Ett vanligt förekom-

²⁹ Jansson, Eva (2011), ”Är barns tillväxt och mognad en selektionsfaktor inom idrotten?” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.

mande mått på denna selektionsprocess är att jämföra ungas idrottsliga prestationer med vilken tid på året som de är födda. De som är födda tidigt på året brukar nämligen ha nått en högre mognadsgrad än sina jämnåriga kamrater (de är längre, väger mer, har större muskler och högre syreupptagningsförmåga) vilket i sin tur leder till att de presterar bättre i fysiska tester. Jansson visar med både svenska och internationella exempel att RAE är vanligt förekommande inom idrotten. Kort sagt är sannolikheten att bli uttagen till elitlag, talangläger m.m. högre för de unga som är födda tidigt på året. Jansson tillägger att mönstret gäller för båda könen även om skillnaderna är mindre hos flickor. De långsiktiga effekterna är dessutom allt annat än positiva:

De tidigt mogna premieras till följd av en tidigt utvecklad snabbhet och explosivitet. Men de ungdomarna blir nödvändigtvis inte de bästa idrottarna på seniornivå. Det betyder att många ungdomar förlorar sitt idrottsintresse och riskerar därmed att "gå miste om" idrottens positiva hälsoeffekter. Det innebär också att talanger förloras eller att fel talanger rekryteras.³⁰

Sammanfattningsvis ger Jansson således fysiologiska perspektiv på två vanligt förekommande selektionsprocesser inom idrotten. Båda exempel handlar om omständigheter där unga tvingas att anpassa sig till tävlingsidrottens förutsättningar snarare än att idrotten möjliggör för fysiska skillnader och varierande mognadstakt. I den meningen är det selektionsprocesser som knappast kan förenas med principen om "barnets bästa".

Till tävlingsidrottens försvar

Ett stort antal av de forskare som studerat svensk barn- och ungdomsidrott har följaktligen pekat på problem och faror förknippade till idrottens tävlingsmoment. Men det finns även forskare som väljer att gå emot strömmen. Ett exempel är Jonny Hjelm, professor i historia vid Umeå universitet. I artikeln *Fotboll på lek och allvar* ställer Hjelm frågan om det alls är möjligt – eller önskvärt – att försöka tona ned eller modifiera tävlingsmomentet i barn- och ungdomsidrotten.³¹

Enligt Hjelm kan dagens kritiska syn på tävlingar och prestationsjämförelser inom barn- ungdomsidrotten spåras tillbaka till 1960- och 1970-talen. Han understryker dessutom att kritiken inte enbart härrört från forskarsamfundet. Den har även formulerats i debattartiklar och i skönlitterär form. Därtill har den underblåsts

³⁰ Ibid., s. 68.

³¹ Hjelm, Jonny (2011), "Fotboll på lek och allvar" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.

av idrottsrörelsen som under devisen *Idrott åt alla* reducerat idrottstävlingarnas omfattning och betydelse genom uttalanden som att idrott handlar om att prestera ”mera” snarare än ”bättre” och att verksamheten är uppdelad ”efter ålder och ambitionsnivå” istället för ”ålder och prestationsförmåga”.

Enligt Hjelm är det emellertid orealistiskt att försöka göra barn- och ungdomsidrotten ”lekfull” genom att tona ned tävlingsmomentet. Likaså ifrågasätter han RF:s idé om att deltagare i barnidrotten snarare ska tävla mot sig själva än behöva jämföras med varandra. Och förklaringen är enkel: idrott handlar alltid om att någon ska vinna. Tävlingsidrott är per definition en ”meritokratisk arena” som omöjlig kan förenas med aktiviteter ”i vilka alla ska vara likvärdiga”. I många idrotter är det dessutom praktiskt omöjligt att tävla mot sig själv. Här använder Hjelm fotboll som exempel och påpekar att det visserligen går att *träna* fotbollsteknik i ensamhet, men att det krävs ett motståndarlag för att kunna *spela* fotboll. Dessutom är och förblir fotbollsspelets idé ”att det egna laget ska göra mål samtidigt som motståndarlaget ska hindras från att göra mål”.³²

Hjelms resonemang kan ses som ett principiellt försvar av tävlingsmomentets existensberättigande och betydelse inom idrotten. Men det väcker även svåra frågor om vilka anpassningar och åtgärder som egentligen är möjliga att göra inom barn- och ungdomsidrotten i syfte att upprätthålla ett barnrättsperspektiv. Att *förenkla* idrotten till barnen – exempelvis genom att spela på mindre planer, med enklare regler osv. – torde vara relativt oproblematiskt. Men är det även möjligt att *förändra* idrotten genom att modifiera eller tona ned själva tävlingsmomentet utan att verksamheten samtidigt berövas sin mening och sitt existensberättigande?

Artikel 6: Om barns rätt att överleva, leva och utvecklas

Artikel 6 i FN:s barnkonvention stadgar att varje barn har en inneboende rätt till livet och att konventionsstaterna med det yttersta av sin förmåga ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Artikeln handlar om hälsa och utveckling. Budskapet är att barn inte enbart har rätt att överleva. De ska även ges möjlighet att leva ett gott liv, såväl fysiskt som psykosocialt. Därtill har barn rätt till social, andlig, moralisk och psykologisk utveckling.

Barnkonventionens principer om barns rätt att överleva, leva och utvecklas aktualiserar frågor om föreningsidrottens hälsoeffekter. Är det verkligen vetenskapligt belagt att idrott och fysisk aktivitet är positivt för barns och ungdomars hälsa och

³² Ibid., s. 81.

välbefinnande? Finns det även hälsorisker förknippat med idrottsutövning hos unga? Vad vet vi om idrottandets psykosociala effekter? Blir barn lyckliga av att idrotta? Och kan idrottsutövning även främja deras mentala och sociala utveckling?

Barns behov av och rätt till fysisk aktivitet

CIF gav Ulrika Berg, forskare vid Karolinska Institutet och läkare vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus, i uppdrag att sammanfatta aktuella forskningsrön rörande hälsoeffekter av fysisk aktivitet och idrott hos unga. Resultatet blev en artikel med den talande rubriken *Barns behov av och rätt till fysisk aktivitet för en god hälsa*.³³ Enligt Berg ger fysisk aktivitet hos unga ett stort antal positiva hälsoeffekter på både kort och lång sikt. Genom regelbunden träning främjas kondition och muskelstyrka. Detta minskar i sin tur risken för de unga att utveckla hjärt- och kärlsjukdomar senare i livet. Fysisk aktivitet ökar även benmassan vilket minskar risken för frakturer. Som ytterligare hälsovinster kan nämnas att regelbunden fysisk träning motverkar fetma och övervikt, främjar den motoriska utvecklingen samt skapar självkänsla och välbefinnande. Berg betonar vikten av att unga tidigt utvecklar sunda aktivitetsvanor. Forskning har nämligen visat att vanor under uppväxtåren även får betydelse för hälsotillstånd i vuxenlivet. Därtill utgör uppväxtåren på flera sätt en kritisk period i människors utveckling. Ett exempel är skelettets uppbyggnad, där forskning visat att de största effekterna av fysisk aktivitet på benmassan uppkommer redan före puberteten. Som ytterligare exempel kan nämnas att övervikt under uppväxtåren ökar risken att utveckla hjärt-kärlsjukdom i vuxen ålder, oavsett vuxenvikt.

Berg understryker följaktligen ett nära samband mellan fysisk aktivitet och god hälsa. Samtidigt tillägger hon att långtifrån alla ungdomar rör sig i tillräcklig utsträckning. För både pojkar och flickor minskar aktivitetsgraden från elvaårsåldern. Därtill är flickor generellt sett mindre fysiskt aktiva än pojkar. Berg menar att denna utveckling delvis kan förklaras av förändrade utemiljöer samt att det moderna samhället ställer ”allt mindre krav på fysisk aktivitet hos människor i samband med exempelvis transporter”. För idrottens del konstateras att fler ungdomar är medlemmar i idrottsföreningar i dag jämfört med för cirka 30 år sedan. Men detta är inte enbart glädjande uppgifter:

Det kan betyda att den spontana fysiska aktiviteten minskat och att några barn är mycket fysiskt aktiva i olika föreningar medan andra är

³³ Berg, Ulrika (2011), ”Barns behov av och rätt till fysisk aktivitet för en god hälsa” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.

otillräckligt aktiva. Statistik visar dessutom att de ungdomar som redan tillhör idrottsföreningar också är de som motionerar i störst utsträckning på fritiden.³⁴

Idrott och hälsorisker

Att fysisk aktivitet i allmänhet ger positiva hälsoeffekter innebär inte att all idrottsutövning är befriad från risker eller problem. Som Eva Jansson påpekar (se ovan), finns det tydliga kopplingar mellan ungas tillväxt och deras fysiska prestationsförmåga vilket tenderar att missgynna ungdomar som är födda sent på året. Till detta kommer risker kopplade till idrott i samband med sjukdom eller funktionsnedsättningar. Det senare utgör ett centralt tema i en artikel till CIF:s barnrättsantologi författad av Eva Nylander, professor i klinisk fysiologi vid Linköpings universitet. I artikeln diskuteras för- och nackdelar med träning för unga med särskilt fokus på den fysiska aktivitetens effekter på hjärtats struktur och funktion.³⁵ Nylander understryker att varken uthållighetsträning eller styrketräning är skadligt för friska barn. Men det finns även olika former av risker.

En första riskfaktor är *okända hjärtsjukdomar*. Plötslig död under idrottsutövning hos unga, förmodat friska, personer är mycket ovanligt – men det förekommer. Enligt Nylander är orsaken nästan alltid en för personen tidigare okänd hjärtsjukdom, där symptom antingen inte funnits eller tolkats som harmlösa eller negligerats. Hjärtmuskelinflammation (vilket kan uppstå vid träning med infektion i kroppen) och s.k. *commotio cordis*, plötslig död till följd av rytmrubbning i hjärtat orsakat av trauma mot bröstkorgen (exempelvis till följd av ett fall eller att bröstkorgen träffas av ett slag från en motspelare eller en boll), är ytterligare exempel risker kopplade till hjärtat och idrottsutövning.

Nylander påminner om att det finns rekommendationer i Sverige om att utreda barn och ungdomar för att se om det finns ärftliga hjärtsjukdomar i släkten eller om de unga själva uppvisar ansträngningsrelaterade symptom eller avvikande EKG. Även elitidrottande barn bör undersökas eftersom de ofta utsätts för stora träningsdoser och tung belastning. Det är med andra ord viktigt att göra idrottsrörelsen medveten om att idrott kan medföra vissa risker:

Ur ett barnperspektiv kan man dra slutsatsen att ledare inom idrotten bör ha relevant kunskap om att barn kan drabbas av plötslig död under idrottsutövande. Vuxna bör reagera på alarmerande ansträngnings-

³⁴ Ibid., s. 93.

³⁵ Nylander, Eva (2011), "Hjärtats anpassning till träning och risker hos barn och unga" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.

relaterade symptom, även hos barn utan någon känd sjukdom och med en allmänt uppfattad ”god kondition”. I den mån barn är elitidrottare bör de undersökas på samma sätt som vuxna elitidrottare. Att sätta någon nedre åldersgräns för detta är inte rimligt.³⁶

Artikel 12: Om att uttrycka sina åsikter och få dessa beaktade

I barnkonventionens tolfte artikel stadgas att barn har rätt att uttrycka sina egna åsikter och att få dessa beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. Denna princip om delaktighet och medbestämmande är inte enbart grundläggande för FN:s barnkonvention – den intar dessutom en central plats i både statens och idrottsrörelsens idrottspolitik. I exempelvis regeringens förordning om statsbidrag för idrottsverksamhet stadgas att all statsunderstöd idrott ska bedrivas ”ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barns och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande”. I idrottsrörelsens gemensamma visionsdokument, *Idrotten vill*, framhålls på motsvarande sätt att idrotten ”ska ta tillvara ungdomarnas egna erfarenheter och synpunkter i utformning och ledning av tränings- och tävlingsverksamhet.”

Trots dessa goda föresatser, har vetenskapliga studier visat att unga ofta har ett mycket begränsat inflytande över sitt eget idrottande. Ett viktigt bidrag i detta sammanhang är Mats Trondmans omfattande enkätstudie *Unga och föreningsidrotten* (2005). I studien studerades både huruvida ungdomarnas *upplevde sig ha ett inflytande* och om de i praktiken *gavs möjlighet att utöva ett inflytande* i form av olika ledare- eller styrelseuppdrag. Resultatet blev både nedslående och oväntat. Det visade sig nämligen att en stor majoritet, drygt 80 procent, inte upplevde sig ha ett stort inflytande över sin tränings- och tävlingsverksamhet. Därtill ansåg sig långt över hälften, 57 procent, vara nöjda med den upplevda inflytandenivån. Endast 15 procent svarade att de önskade ett ”betydligt större” inflytande över sitt eget idrottande. I frågan om ledaruppdrag blev svaret att 84 procent aldrig hade varit ledare och att ungefär lika stor andel unga inte heller hade tillfrågats om att bli ledare.³⁷

Slutsatsen från Trondmans studie blev således att många unga har en låg grad av upplevd delaktighet inom föreningsidrotten – och att detta inte uppfattas som särskilt problematiskt. De är ju främst där för att idrotta och ha roligt, och trivs följaktligen bra med att andra (företrädesvis vuxna ledare och tränare) bestämmer

³⁶ Ibid., s. 103.

³⁷ Trondman (2005), s. 78–80.

hur verksamheten ska organiseras och bedrivas.³⁸ För de unga själva är det således inget fel att betrakta föreningsidrotten som en i huvudsak vuxenstyrd miljö. Men på en idrottspolitisk nivå uppstår ett dilemma. För om delaktighet och inflytande utgör viktiga idrottspolitiska mål för både idrottsrörelsen och staten – vad händer då om de unga själva *inte vill* göras delaktiga?

När barnen själva får komma till tals

Pedagog Inger Eliassons bidrag till CIF:s barnrättsantologi är en intervjustudie av idrottande barn. Syftet med undersökningen var att ”göra idrottsutövande barns röster hörda” och att samtidigt nå fördjupad kunskap om ”barns perspektiv på barnrättsperspektivet” inom idrotten.³⁹ Underlaget bestod av fokusgrupper med sammanlagt tio flickor och pojkar i 12-årsåldern inom lagidrotterna fotboll och ishockey.

På ett övergripande plan visar Eliassons studie att barn visserligen inte brukar reflektera över sitt eget idrottande utifrån abstrakta principer om ”barns bästa” och medbestämmande – men att de samtidigt kan ge viktiga och fördjupade perspektiv på föreningsidrottens logik och utformning. Det finns således ett stort värde i att låta de unga själva komma till tals.

Studien visade även att de unga fann stor glädje i sitt idrottande. Förutom själva idrotten framhöll de betydelsen av att få tävla och att uppleva vänskapen med lagkamraterna. Dessutom underströk de att idrotten var som bäst när den utgjorde en positiv miljö präglad av god laganda, sammanhållning och där alla är koncentrerade sig för att göra sitt bästa.

Barnen ansåg vidare att ledarna har ett stort ansvar för att skapa denna positiva idrottsmiljö. En bra ledare är varken för snäll eller för sträng. Det är även viktigt att ledaren uppmuntrar istället för att höja rösten eller visa ilska om något går fel. I det här sammanhanget konstaterar Eliasson att ledarna inte alltid värderade samma saker som barnen. När barnen exempelvis ville spela match föredrog ledarna teknikövningar. Barnen ansåg också att ledarna hade en mer seriös inställning till idrotten än vad de själva hade.

I frågan om medbestämmande så bekräftade barnen Trondmans tidigare data. De unga upplevde sig inte ha särskilt mycket inflytande över sitt idrottande – och de tillade att detta var helt i sin ordning. Eliasson tolkar barnens svar som ett uttryck

³⁸ Jfr SOU 2008:59, s. 234.

³⁹ Eliasson, Inger (2011), ”Barns perspektiv på barnrättsperspektivet” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.

för ”generationsrelationens under- och överordning”. Barnen ansåg helt enkelt att de äldre ska bestämma eftersom de kan mer. Därtill kunde det uppstå en pinsam situation om ett barn sade emot en ledare.

Enligt barnen gav det respekt att vara duktig i sin idrott. Inom idrotten visade sig detta exempelvis genom att de duktiga förväntades att hjälpa sina kamrater om laget låg under i en match. Men att vara duktig hade även betydelse utanför idrotten. Åtminstone fanns det en risk att svaga prestationer inom idrotten gav negativa efterverkningar för de ungas sociala relationer och fritidsliv. Eller som Sandra förklarade saken:

Det är två i vårt lag som är de som är lite ... de är faktiskt lite utstötta på riktigt. De är ... förlåt men de är faktiskt rädda för bollen. För om de får bollen blir de jättstressade och vet inte vad de ska göra. Då blir de ju inte lika bra. Så på fritiden då hör jag ju att vissa går på bio och så där. Sen när jag frågar den här tjejen – vad har du gjort då så svarar hon 'nä, jag har varit hemma och inte varit med någon'.⁴⁰

Om Idrotten vill och lösningen på idrottspolitikens dilemma

I studien *Unga och föreningsidrotten* (2005) konstaterade Mats Trondman att ungas inflytande var lågt inom föreningsidrotten. Resultatet var emellertid endast ett av många i en omfattande och brett upplagd kartläggning av svensk barn- och ungdomsidrott. Det fanns därmed inget utrymme för Trondman att i den ursprungliga studien fördjupa analysen av orsakssambanden bakom de ungas bristande intresse av delaktighet, inflytande och ansvar. En ny möjlighet uppstod emellertid genom regeringens beslut om att låta barnrättsperspektivet utgöra tema för CIF:s första uppföljningsuppdrag. Ett led i CIF:s verksamhet år 2010 blev följaktligen att uppdra åt Trondman att vidareutveckla sin analys av ungas delaktighet inom idrotten. Resultatet blev rapporten *Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*.⁴¹

Trondman tog utgångspunkt i sitt omfattande enkätmaterial från 2005 rörande ungdomars föreningsidrottande. Han undersökte först om det fanns några utmärkande drag hos de ungdomar som idrottar. Kunde den låga delaktigheten förklaras av att dessa ungdomar generellt uppvisade mindre intresse för samhällsfrågor än andra ungdomar? Eller kunde svaret ligga i olika bakgrundsfaktorer såsom kön, ålder och utbildningsgrad? Inga av dessa analyser gav emellertid något nämnvärt

⁴⁰ Ibid., s. 120.

⁴¹ Trondman, Mats (2011), *Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:3.

resultat. Jämförelser med andra data visade att de idrottande ungdomar som var nöjda med en låg grad av inflytande inom idrotten inte alls saknade engagemang för samhällsfrågor eller politiskt inflytande i allmänhet. Därtill saknade även bakgrundsvariablerna större betydelse. Det fanns således inga externa förklaringar till frågan varför en sådan stor andel unga föreningsidrottare var nöjda med att ha så lite att säga till om. Svaret behövde istället sökas internt, ”i idrottens rum”.

Trondmans fortsatta undersökning innehöll tre delar. Först gjordes förnyade analyser av 2005 års enkätmaterial. Detta kompletterades därefter med s.k. fokusintervjuer med idrottande ungdomar i idrotter som fotboll, ishockey och friidrott. Slutligen studerades även Riksidrottsförbundets idédokument *Idrotten vill* som uttryck för idrottsrörelsens normativa syn på delaktighet och inflytande inom idrotten.

De nya analyserna gav resultat. Särskilt intressant blev det när Trondman jämförde de svar i 2005 års enkät som rörde ungdomarnas upplevda delaktighet och huruvida de efterfrågade delaktighet. Här visade sig nämligen ett tydligt samband. De unga föreningsidrottare som uttryckte *stor efterfrågan* på delaktighet var även den grupp som upplevde sig i störst utsträckning *redan vara* delaktiga. De unga föreningsidrottare som var nöjda med rådande delaktighet upplevde sig däremot inte vara särskilt delaktiga. I en mer ingående analys utkristalliserades följande tre grupperingar:

1. Den enskilt största gruppen var *förnöjsamma med delaktighet* (29 procent). I denna kategori fanns de unga som var nöjda med den delaktighet de hade av det enkla skälet att de redan upplevde sig vara delaktiga.
2. En nästan lika stor grupp var *förnöjsamma utan delaktighet* (27 procent). Denna kategori bestod av unga som sade sig vara nöjda med sin delaktighet samtidigt som de sade sig inte uppleva någon delaktighet.
3. En tredje stor grupp karakteriserades som *pretendenter med delaktighet* (26 procent). I denna kategori fanns de personer redan upplevde delaktighet men som samtidigt uttryckte en önskan om ökad delaktighet.

Trondman konstaterade att den första och tredje gruppen var idrottspolitiskt relativt opproblematiske. Båda dessa levde nämligen upp till idrottsrörelsens förväntningar om ungas delaktighet och inflytande, såsom de formulerats i idéprogrammet *Idrotten vill*. Problemet låg istället hos mellangruppen: de som var nöjda med att inte uppleva någon delaktighet. Vad kännetecknade egentligen dessa? Svaret visade sig vara att de förnöjsamma utan delaktighet hade en förhållandevis svag

idrottsidentitet (såtillvida att de inte tilldelade idrotten så stor betydelse i sina liv, lade ned begränsat med tid på sitt idrottande, inte upplevde sig vara särskilt bra på idrott m.m.). Likaså noterades låg föräldranärvaro för just denna grupp. Slutligen valde dessa unga i stor utsträckning att sluta föreningsidrotta – och särskilt med hänvisning till ett förlorat idrottsintresse, inga passande träningstider och motivationsförlust.

I ett avslutande resonemang drar Trondman slutsatsen att det råder ett framträdelsegap mellan hur idrottsrörelsen tänker i fråga om ungas delaktighet (idrottens ”normativa rum”) och den mer prestations- och resultatriktade idrottsverksamhet som i praktiken präglar föreningsidrottens vardag (”idrottens interna kärnlogik”). Eller omformulerat: idrotten vill en sak – men gör i viss utsträckning något annat. Detta får konsekvenser i fråga om ungdomars delaktighet. Problemet är nämligen att en verksamhet med allt för starkt fokus på idrottens interna kärnlogik tenderar att missgynna unga med svag idrottsidentitet, det vill säga just den grupp som inte heller önskar delaktighet. Detta är inte enbart problematiskt ur ett barnrättsperspektiv. Det går även rakt emot riktlinjerna i idrottsrörelsens eget policydokument *Idrotten vill*. Föreningsidrotten vill en sak – men gör till viss del något annat.

En av Trondmans poänger är följaktligen att idrottspolitikens dilemma – det vill säga att så många ungdomar är nöjda med att ha lite att säga till om – är delvis självförvållat av en föreningsidrott som glömt bort värdet av att måna om de unga medlemmarnas delaktighet. Men samtidigt tillägger han att delaktighet även utgör dilemmats lösning. Hans främsta slutsats är nämligen mycket enkel: om idrotten har som mål att de unga ska *vilja* vara delaktiga – ja, då är lösningen att *göra dem delaktiga*. Och detta åstadkoms enklast genom följa just de riktlinjer och principer som redan formulerats i *Idrotten vill*, det vill säga att främja medbestämmande och ansvar, vara lyhörd och ta tillvara ungdomars erfarenheter, verka för mångfald och integration, utgå från ungdomarnas egna önskemål och ambitionsnivåer, lära ut demokratiska värderingar, uppmuntra ideellt ledarskap m.m. Kort sagt: *om idrotten förverkligar vad idrotten vill, så kan den bli än mer framgångsrik än vad den redan är.*

Om barn, fritid och arbete

Två av barnkonventionens artiklar rör barns rättigheter i förhållande till fritid och arbete. I artikel 31 diskuteras barns fria tid. Utgångspunkten är att barn har rätt att fritt kunna ”delta i det kulturella och konstnärliga livet” men att de även måste få

tid till vila, fritid, lek och rekreation. I artikel 32 diskuteras barnarbete. Budskapet är att barn både måste skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och att behöva utföra arbete ”som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling”. Båda artiklarna kan användas för att synliggöra och problematisera centrala inslag i den idrottsliga verksamheten med direkt koppling till ett barnrättsperspektiv.

I frågan om fritid är budskapet att konventionsstaterna ska tillförsäkra barn reella möjligheter att kunna ägna sig åt olika former av organiserade fritidsverksamheter (såsom idrott) – men att de unga även måste ha tid som de själva förfogar över. Överfört till idrottens område blir uppmaningen till vuxenvärlden följaktligen att både aktivt stötta de ungas möjlighet att kunna tillhöra den organiserade idrotten och samtidigt säkerställa att det även finns tid som är fri från vuxenstyrda och organiserade aktiviteter. Barn måste både ges möjlighet att få vara med och möjlighet att kunna låta bli.

I frågan om arbete bör det först påpekas att begreppet barnarbete är starkt värdeladdat. Det för tankarna till situationer där unga tidigt tvingas ut i arbetslivet för att bidra till sina familjers försörjning och därmed berövas möjlighet till både utbildning och en meningsfull fritid. I en vidare tolkning kan begreppet barnarbete emellertid även användas för analyser av svensk barn- och ungdomsidrott. För visst förekommer det att unga utför sysslor av arbetskaraktär i den organiserade idrotten. Ett första – och självklart – exempel är när unga innehar olika former av ledaruppdrag. Vissa hjälper till som tränare, domare eller instruktörer. Andra innehar förtroendeuppdrag i en styrelse eller i ett utskott. Merparten av dessa insatser är visserligen frivilliga och oavlönade, men det är samtidigt arbetsuppgifter som måste utföras för att föreningen ska kunna bedriva sin verksamhet. I den meningen utgör de barnarbete. En andra form av barnarbete är när de unga bidrar till föreningskassan genom att exempelvis sälja lotter eller korv, anordna basarer, städa osv. Det som skiljer dessa uppgifter från traditionella ledaruppdrag är att lottförsäljning m.m. inte på samma sätt kan kopplas till de idrottsaktiviteter som klubben bedriver. En tredje – och mer sentida – variant av barnarbete är när unga talanger i framförallt fotboll värvas som unga proffs till internationella klubbar och ligor.

I Sverige finns ingen forskning om barns arbete inom idrotten. Det finns visserligen statistik rörande ungdomars ledaruppdrag, men det saknas kartläggningar av vilken typ av ideella insatser som de unga utför. Detsamma gäller föreningsars förväntningar/krav på att medlemmarna ska hjälpa föreningen via lottförsäljning,

städning osv. Det är visserligen välkänt att många föreningar kräver olika former av motprestationer för att de unga ska få vara med, men det saknas studier som redogör för dessa arbetsinsatsers omfattning och inriktning.

Det ska tilläggas att barns arbete inom idrotten varit en medialt uppmärksammas fråga under senare år. Bakgrunden är att Arbetsmiljöverket våren 2010 föreslog nya och ökade restriktioner rörande barns arbete. Förslaget mötte stark kritik från Riksidrottsförbundet som befarade att de nya reglerna skulle begränsa eller helt omintetgöra ungdomars möjlighet att inneha ledaruppdrag eller på annat sätt verka ideellt i föreningsidrotten. Debatten mellan Riksidrottsförbundet och Arbetsmiljöverket utgör ett belysande exempel på den motstridighet som präglar just barnarbetet inom idrotten. För hur ska vi egentligen förhålla oss till att barn och ungdomar gör ideella insatser i sina idrottsföreningar? Ska det tolkas som ett positivt uttryck för deras frivilliga engagemang och ansvar? Eller är det något betydligt mer problematiskt?

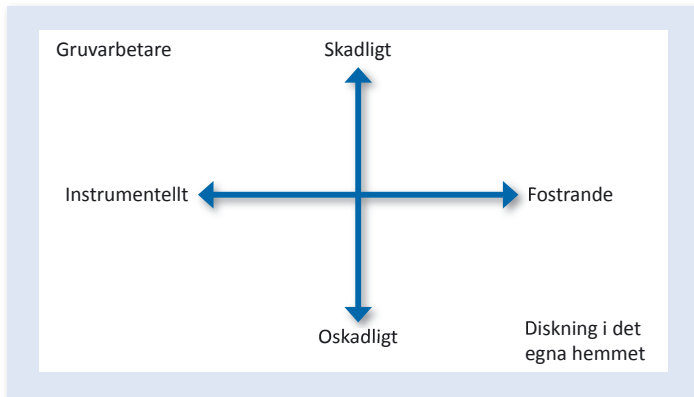
I CIF:s barnrättsantologi analyseras barnarbetet inom idrotten av Susanna Hedenborg, professor i idrottsvetenskap vid Malmö högskola.⁴² Ansatsen är resonerande. Ambitionen är inte att entydigt fastslå hur barnarbete inom idrotten ska definieras eller bedömas. Syftet är snarare att göra detta fenomen begripligt utifrån rådande regelverk och begreppsanalyser samt att redogöra för de olika ståndpunkter och synsätt som finns i den aktuella debatten. Delar av Hedenborgs källmaterial hämtas från en livlig diskussion på en morgontidnings hemsida efter en artikel om en ryttarförening som infört bestämmelsen att samtliga medlemmar över 16 år skulle arbeta ett visst antal helger varje år alternativt krävas på en särskild avgift. I artikeln hade kritiker karakteriserat föreningens agerande som skattefusk. Detta hade i sin tur föranlett flera reaktioner från läsare som menade att föreningsarbete är frivilligt, utvecklande och inte alls möjligt att likställa med vanligt arbete. Därtill påpekades att ideella insatser ofta är en nödvändighet för att begränsa en förenings omkostnader. Inte sällan står valet mellan ett visst mått av (o)frivilligt medlemsarbete eller avgiftsnivåer som riskerar att exkludera barn och ungdomar från ekonomiskt svaga hem.

Hedenborg visar att diskussionen om barnarbete inom idrotten inrymmer många och svårbedömda frågor. Ett första problem är att själva begreppet "arbete" är mångtydigt och svårdefinierat. Ett andra problem är att barnarbetet inom idrotten kan ha många olika former och att vi ofta tenderar att acceptera vissa typer av

⁴² Hedenborg, Susanna (2011), "Den som i leken går... Barnperspektiv på idrotten med fokus på arbete" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.

arbete men inte andra. Hon lanserar även en analysmodell som på ett enkelt sätt åskådliggör de centrala dimensionerna rörande barnarbete inom idrotten och som dessutom visar varför visst arbete vanligtvis accepteras medan andra sysslor inte gör det.

Hedenborg menar att alla former av barnarbete kan klassificeras utifrån två begreppspär. Den första dimensionen handlar om huruvida arbetet ifråga är *instrumentellt* och med huvudsakligt syfte att bidra till familjens (eller i detta fall: föreningens) försörjning eller om det istället har till mål att *fostra* och främja barnets utveckling. Den andra dimensionen avser om arbetet är (fysiskt och/eller psykiskt) *skadligt* eller tvärtom *oskadligt* att utöva. När dessa båda dimensioner sammanförs enligt figur 2.1 nedan framträder ett antal möjliga positioner.

Figur 2.1 Relationen mellan dikotomierna skadligt/oskadligt respektive instrumentellt/fostrande barnarbete.

Hedenborgs poäng är att vi vanligtvis är motståndare till barnarbete som är instrumentellt och skadligt – men att vi har betydligt större överseende med sådant arbete som är fostrande. Överfört till idrottens område är det oproblematiskt att uppmuntra unga att engagera sig som ledare, tränare osv. eftersom sådana aktiviteter vanligtvis uppfattas som både oskadliga och lärorika (fostrande). Mer svårbedömt blir det emellertid när föreningar ställer krav på att medlemmarna ska sälja lotter, städa eller på andra sätt begränsa föreningens omkostnader. Kan även detta försvaras som ett led i de unga medlemmarnas fostran? Eller handlar det istället om ett mer instrumentellt förhållningssätt där de unga tvingas ägna tid och kraft på att jobba åt föreningen till förfång för själva idrottandet? Eller är det kanske båda saker samtidigt? Och var går egentligen gränsen mellan skadligt och

oskadligt föreningsarbete? Här påpekar Hedenborg att åtminstone ridsport är en idrott där det kan förekomma olyckor och att själva stallarbetet utgör en påfrestning på kroppen som i förlängningen kan orsaka förslitningsskador.

Ett barnrättsperspektiv på idrotten – morot eller piska?

Regeringens beslut att föra in ett barnrättsperspektiv i den förordning som reglerar statens idrottsstöd kan tolkas som en markering av höjda politiska krav på hur idrottsrörelsen ska utforma sin barn- och ungdomsidrott. Detsamma kan sägas om uttalandet i 2009 års idrottsproposition om att ”endast de idrottsföreningar som bedriver en verksamhet som är förenlig med barnkonventionen bör få ta del av det statliga stödet”.⁴³ Budskapet kan utläsas som att idrottsrörelsen – eller åtminstone vissa klubbar eller idrottsaktiviteter – riskerar bidragsminskningar om verksamheten inte anses leva upp till barnkonventionens krav och andemening. Frågan är emellertid i vilken utsträckning som barnrättsperspektivet ska uppfattas som en sorts idrottspolitisk piska. Kanske ska det istället uppfattas som en möjlighet? Detta anser åtminstone Gunnar Elvin, projektledare hos Barnombudsmannen och med lång erfarenhet som idrottsledare. Enligt Elvin är det primära syftet med barnrättsperspektivet nämligen inte att idrotten ska bidra till svenskt genomförandet av barnkonventionen. Poängen är snarare att barnkonventionen kan bli ett stöd för idrotten att utveckla världens bästa barnidrott.

I antologibidraget ”Möjligheternas dokument” utvecklas detta resonemang.⁴⁴ Enligt Elvin är det lätt att uppfatta FN:s barnkonvention som ett generellt, mellanstatligt och därmed även urvattnat principdokument som i övergripande termer preciserar alla barns grundläggande rättigheter. Men enligt hans mening är konventionen betydligt mer konkret och möjlig att använda i olika vardagssituationer. Det är även först då – när konventionen omsätts i praktisk handling – som den ”på allvar börjar förändra villkoren för barn och unga”.

Elvin tillägger att konventionen inte alls går emot idrottens ”innersta väsen”, det vill säga lusten att tävla, utvecklas och att spränga gränser. Detta är ett vanligt missförstånd hos idrottsledare. Barnrättsperspektivet handlar inte om att alla barn måste behandlas på samma sätt. Däremot är det en skarp uppmaning till alla vuxna och ledare inom idrotten att tänka till och betrakta verksamheten utifrån det enskilda barnets perspektiv:

⁴³ Proposition 2008/09:126, *Statens stöd till idrotten*, s. 25.

⁴⁴ Elvin, Gunnar (2011), ”Möjligheternas dokument” i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.

Kan jag som barn förlora en match, riva ett hinder i hoppfinalen, ramla på isen, bli förtvivlad över mitt misslyckande och ändå vara i en verksamhet som är bra för mig och vill mitt bästa? Du som just läste detta och kanske är ledare, hur hade du bemött det barnet? Det är inte svårt att se att man alltid kan vända en sådan situation till barnets fördel, en erfarenhet rikare, en morot för att gå vidare. Men bara så länge man gör det på barnets villkor och lyssnar till barnet. Barnkonventionen ger inget stöd för att alla matcher måste sluta oavgjort.⁴⁵

Barnkonventionen är således ingen regelbok – den är snarare ett förhållnings-sätt. Dess artiklar erbjuder inte entydiga och enkla lösningar för varje tänkbar situation, men den understryker vikten av ett reflekterande ledarskap med fokus på varje barns välbefinnande och långsiktiga utveckling snarare än de kortsiktiga idrottsliga segrar för ett lag/träningsgrupp som kan uppnås genom exempelvis toppning och selektion. Av detta följer att konventionen inte heller har ett slutmål. Den är istället en påminnelse till oss alla att ständigt förbättra det som går att förbättra i alla verksamheter som rör barn. Därtill är den en uppmaning till idrottens många vuxna att tänka till, våga lyssna och vara mottagliga för de ungas idéer, synpunkter och kritik. Eller som Elvin själv förklarar saken:

Genom att utveckla vårt lyssnade till alla idrottande barn och ungdomar, göra tankeövningen kring barnets bästa några gånger per dag, eller så ofta som det behövs, och använda barnkonventionens principer, kommer svensk barn- och ungdomsidrott att snabbare nå målet att vara världens bästa barn- och ungdomsidrott.⁴⁶

45 Ibid., s. 147.

46 Ibid., s. 154.

3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

Inledning

I CIF:s uppdrag ingår en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten utifrån ett s.k. *indikatorsystem*. I den offentliga förvaltningen förekommer ofta indikatorer som instrument för uppföljning och utvärdering av olika politikområden, inte minst i barn-, ungdoms- och folkhälsopolitiken. Indikatorer kan enklast förstås som statistiska mått vilka påvisar eller *indikerar* tillstånd eller förändringsprocesser inom större system. Syftet med indikatorsystem är följaktligen att bedöma utvecklingen inom ett område genom kontinuerlig uppföljning av en begränsad uppsättning data.

Indikatorer är förhållandevis enkla analysinstrument. Styrkan ligger i deras förmåga att identifiera och förenkla utvecklingsprocesser och därmed skapa förståelse för en ofta komplex verklighet. Men samtidigt får de inte förväxlas med forskningsresultat. Indikatorer avser främst att spegla *i vilken riktning* ett område utvecklas, men de kan sällan användas för att förklara *varför* en viss förändring inträffat. För mer kvalitativt inriktade frågeställningar och analyser blir följaktligen kompletterande forskning nödvändigt. Av detta följer att indikatorer med fördel kan användas som ett första led i en större uppföljningsprocess. De är – och ska vara – enkla och lättillgängliga data som skapar en första överblick över ett område och påvisar eventuella utvecklingstendenser. Därefter kan uppföljningen kompletteras med fördjupad analys eller forskning inom de aspekter där indikatorerna påvisat ett behov av ytterligare kunskapsinsamling.

En förutsättning för ett välfungerande indikatorsystem är en tydlig precisering av de politikområden som indikatorerna avser att mäta. När det gäller statens stöd till idrotten aktualiseras således två frågor:

- Vad *ingår* i statens idrottsstöd?
- Vad vill staten *uppnå* med sitt stöd?

Båda dessa frågor besvaras i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 2009:1589).

I frågan om vilka aktiviteter som statens idrottsstöd avser att främja, framgår att statsbidrag endast får beviljas 1) organisationer på central, regional eller lokal nivå som arbetar med idrottsverksamhet och som är anslutna till Riksidrottsförbundet 2) Sveriges Olympiska Kommitté 3) huvudmän ansvariga för utbildning vid riksrekryterande idrottsgymnasier. Med undantag för riksidrottsgymnasierna är bidraget således öronmärkt för *frivilligt organiserad föreningsidrott*. Idrott kan visserligen bedrivas på många sätt och i många skilda organisatoriska former. I begreppet ryms alltifrån traditionell träning i idrottsklubbar och motionsaktiviteter på kommersiella gym till friluftsliv och skolämnet Idrott och hälsa. Men i detta sammanhang är det endast den s.k. folkrörelseidrotten som ska följas upp.⁴⁷

I frågan om vad staten vill uppnå med sitt stöd, formuleras i förordningen att statsbidraget ska främja verksamhet som:

- bidrar till att utveckla barns och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott
- bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barns och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande
- gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion
- bidrar till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främjar en god hälsa hos alla människor
- syftar till att ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet
- främjar integration och god etik
- aktivt motverkar dopning inom idrotten
- stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Det indikatorsystem som redovisas i denna rapport har följaktligen tagit utgångspunkt i statsbidragets avgränsningar och preciseringar. Först har förordningens bestämmelser och syftesparagrafer delats in i fem s.k. målområden. För vart och ett av dessa målområden har därefter ett antal indikatorer utformats. De är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan.

⁴⁷ Här kan det tilläggas att staten även stödjer andra former av idrottsaktiviteter. Som exempel på statsfinansierade idrottsaktiviteter kan nämnas alltifrån studiecirklar i SISU Idrottsutbildarnas regi till statsbidrag för olika idrottsutbildningar och folkhälsoinsatser med inriktning fritid och fysisk aktivitet.

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande.

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik.

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft.

Om metod, källor och indikatorsystemets utvecklingspotential

Vid utformningen av ett indikatorsystem finns olika krav att beakta. Vissa handlar om *vetenskaplig kvalitetssäkring*. Till exempel är det viktigt att indikatorerna har förmåga att mäta det som faktiskt avses och att de även täcker väsentliga aspekter av det som ska mätas (s.k. validitetskrav). Därtill bör undersökningspopulationen vara så stor som möjligt för att undvika risken för statistiska felkällor (reliabilitetskrav). Som ytterligare metodkriterier kan nämnas att indikatorerna bör vara väldefinierade, robusta och svåra att manipulera. Andra hänsynstaganden handlar snarare om att skapa *smidighet* och *tillämpbarhet* i själva uppföljningssystemet. Till exempel bör indikatorerna vara förhållandevis enkla att ta fram, företrädesvis via offentlig statistik eller andra, större databaser. Vidare ska de vara begripliga och entydiga att tolka. Även för en relativt oinitierad bedömare bör det således vara tydligt vad indikatorn avser att mäta och hur resultatet ska bedömas. Slutligen återstår *politiskt orienterade hänsynstaganden*, såsom att indikatorerna bör vara välfärdsrelevanta, det vill säga belysa förhållanden som uppfattas som viktiga för medborgarnas välfärd, samt inriktade på sådant som är politiskt möjligt att påverka. Indikatorsystemet som helhet ska dessutom integrera ett funktionsnedsättnings-, jämställdhets-, integrations- och barnrättsperspektiv.

Underlaget till vårt indikatorsystem baseras på många och olika källor. Mycket av informationen har inhämtats via Riksidrottsförbundet, inte minst uppgifter om specialidrottsförbundens medlemsbestånd, styrelsesammansättning och ekonomi. För aktivitetsnivån inom barn- och ungdomsidrotten har den s.k. LOK-stödsstatistiken använts. Därtill har värdefull information om ledaruppdrag, kostnader för idrottsutrustning m.m. inhämtats via Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*.

Vid sidan av RF har SISU Idrottsutbildarna tillhandahållit information om genomförda studieinsatser inom idrottsrörelsen medan Sveriges Olympiska Komité bidragit med uppgifter på elitidrottsområdet för de idrotter som ingår i det olympiska programmet.

Offentlig statistik har inhämtats genom Statiska centralbyråns årliga undersökningar av levnadsförhållanden i Sverige (ULF och Barn-ULF), Statens folkhälsoinstitut (Nationella folkhälsoenkäten) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (idrottsskador).

Det indikatorsystem som presenteras nedan har i möjligaste mån baserats på uppgifter rörande 2009. När data inhämtats avseende andra år kommer det att redovisas. Vi vill vidare understryka att årets rapport utgör en första analys av ett nytt indikatorsystem. Detta märks på framförallt två sätt. Först och främst finns det indikatorer där den efterfrågade informationen av olika skäl inte kunnat inhämtas. Det gäller exempelvis vissa ekonomiska uppgifter rörande specialidrottsförbunden samt vissa frågor kopplade till målområde 5, Idrottens internationella konkurrenskraft. Skälen till informationsbortfallet varierar. På ett övergripande plan handlar det emellertid om att det är många parter som medverkar i uppbyggnaden av indikatorsystem och att det därför kan ta tid innan alla rapporteringsrutiner är fullt utvecklade. Av detta följer även att indikatorsystemet nedan måste betraktas som ett första steg mot en mer utvecklad uppföljning av statens stöd till idrotten.

En andra kommentar rör själva redovisningen av indikatorsystemet. Indikatorer är statistiska data som kan analyseras och presenteras på många och skilda sätt: tabeller, i diagram osv. I årets rapport har vi haft som primärt mål att synliggöra och kommentera de grunddata vi inhämtat. Vi har gjort vissa fördjupade analyser – men långtifrån alla. Över tid har vi emellertid ambitionen att utforma ett rapporteringssystem som både redovisar kontinuerliga grunddata för varje indikator och samtidigt möjliggör variation i valet av analyser och fördjupningar.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområdet behandlar idrottens ställning som frivilligt organiserad folkrörelse, dess självständighet i förhållande till stat respektive marknad, det ideella ledarskapets omfattning och betydelse m.m.

Målområde 1 tar sin utgångspunkt i att statens idrottsstöd i huvudsak är avgränsat till frivilligt organiserad idrottsutövning. Målområdet innehåller sammanlagt sex indikatorer. De första fyra avser idrottens karaktär av ideell rörelse ("folkrörelse") mätt i föreningsmedlemskap, aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten samt ideellt engagemang. De följande två speglar föreningsidrottens existensvillkor i relation till stat och marknad, mätt via förbundens totala omsättning och det offentliga bidragets andel däri.

Indikator 1.1 Medlemmar i idrottsrörelsen

Precisering: Idrottsrörelsens totalpopulation fördelat på kön och ålder (7–70 år)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Tabell 3.1.1 Riksidrottsförbundets medlemmar 1999–2009, 7–70 år (i parentes anges andel av samtliga i befolkningen)*

Årtal	Alla medlemmar	Aktiva	Passiva	Samtliga i urvalsgruppen
2009	3 307 000 (44,3)	2 334 000 (31,3)	973 000 (13,0)	7 462 000 (100)
2008	3 083 000 (41,6)	2 155 000 (29,1)	928 000 (12,3)	7 407 000 (100)
2007	3 228 000 (43,9)	2 287 600 (31,1)	940 000 (12,8)	7 358 000 (100)
2006	3 241 000 (44,3)	2 298 300 (31,4)	943 400 (12,9)	7 315 600 (100)
2005	3 298 000 (45,3)	2 387 200 (32,8)	911 400 (12,5)	7 276 700 (100)
2004	3 389 000 (46,8)	2 394 300 (33,0)	995 200 (13,8)	7 250 700 (100)
2003	3 354 000 (46,4)	2 353 200 (32,6)	1 001 300 (13,8)	7 223 600 (100)
2002	3 314 000 (46,1)	2 351 200 (32,7)	963 300 (13,4)	7 194 700 (100)
2001	3 250 000 (45,3)	2 249 600 (31,3)	1 001 100 (14,0)	7 170 700 (100)
2000	3 190 000 (44,7)	2 213 200 (31,0)	976 900 (13,7)	7 129 000 (100)
1999	3 215 000 (45,4)	2 134 200 (30,1)	1 080 600 (15,3)	7 086 300 (100)

*Kategorin *Icke medlemmar* redovisas inte i tabellen

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Tabell 3.1.1 redovisar den organiserade idrottens medlemskår 1999–2009. Uppgifterna är hämtade från RF:s årliga enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*. Det finns både för- och nackdelar med att bedöma idrottsrörelsens totala medlemsnumerär utifrån en urvalsstudie. Ett första problem rör de metodologiska och statistiska osäkerhetsmoment som alltid följer när ett mindre urval ska företräda en större undersökningspopulation. Ett andra problem är att själva frågeställningen. I detta fall har de intervjuade helt enkelt tillfrågats om de är medlemmar i en idrottsförening eller inte. Även om detta kan framstå som en förhållandevis enkel fråga, går det inte att bortse från möjliga feltolkningar som till exempel att även ett säsongskort till ett kommersiellt gym eller friskvårdsföretag betraktats av de tillfrågade som ett led i en frivilligt organiserad idrottsverksamhet.

Samtidigt finns det fördelar. En viktig förtjänst är att vi slipper den omfattande dubbelredovisning som uppstått om bedömningen istället gjorts utifrån special-idrottsförbundens faktiska medlemsstatistik (vilket f.ö. hade gett ett resultat på drygt 5,3 miljoner medlemmar). Uppgifterna ovan ska följaktligen utläsas som att var och en av de tillfrågade personerna är medlem i åtminstone en idrottsförening. Därtill är underlaget stort. Fram till 2008 bestod urvalet av 4 000 personer. Sedan 2009 har antalet ökat till 5 000 individer. En ytterligare förtjänst med just denna studie är att den genomförts regelbundet under en längre följd av år vilket ger goda möjligheter att analysera förändringar över tid.

Med dessa reservationer kan det konstateras att idrottsrörelsens omfattning är imponerande. Hela 3,3 miljoner människor, motsvarande 44,3 procent av den totala svenska befolkningen i åldern 7–70, uppgav sig år 2009 tillhöra en idrottsförening. Merparten av medlemmarna, drygt 2,3 miljoner personer (31,3 procent), sade sig dessutom vara aktiva som idrottsutövare, ledare eller funktionärer medan de passiva medlemmarna uppgick till nästan en miljon personer. Vidare kan en försiktig ökning noteras i nominella tal under den senaste tioårsperioden: från 3,2 miljoner 1999 till 3,3 miljoner medlemmar år 2009. Denna ökning sammanfaller i huvudsak med befolkningsökningen under samma period. Idrottsrörelsens storlek har följaktligen varit relativt konstant under det senaste decenniet.

Tabell 3.1.2 Kvinnor och män i idrottsrörelsen 2009 och 1999 (procent)

	2009		1999	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga medlemmar	44,1	55,9	42,6	57,4
Aktiva medlemmar	45,0	55,0	42,7	57,3
Passiva medlemmar	42,0	58,0	42,4	57,6

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

En granskning av den könsmissiga sammansättningen (Tabell 3.1.2) indikerar att männen fortfarande utgör en majoritet. Skillnaderna är emellertid förhållandevis små. Därtill har andelen kvinnor ökat något under perioden 1999–2009. Denna ökning har i huvudsak rört aktiva medlemmar. Bland passiva medlemmar är den könsmissiga fördelningen konstant över tid.

RF:s enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* ger även möjlighet att studera idrottsrörelsens medlemskår ur ett s.k. generationsperspektiv. I tabell

3.1.3 har en åldersgruppering gjorts bestående av tre kategorier: barn och ungdomar (7–19 år), unga vuxna (20–39 år) samt äldre vuxna (40–70 år).

Tabell 3.1.3 Idrottsrörelsens åldersmässiga sammansättning 2009 och 1999 (i parentes anges andel av samtliga i ålderskategorin)*

Ålder	Alla medlemmar	Aktiva medlemmar	Passiva medlemmar	Samtliga i urvalsgruppen
2009				
7–19	934 000 (66)	856 000 (60)	78 000 (6)	1 409 000 (100)
20–39	982 000 (41)	704 000 (30)	278 000 (12)	2 381 000 (100)
40–70	1 392 000 (38)	774 000 (21)	618 000 (17)	3 672 000 (100)
1999				
7–19	941 500 (65)	823 400 (57)	118 200 (8)	1 443 500 (100)
20–39	1 037 900 (44)	712 100 (30)	325 800 (14)	2 366 100 (100)
40–70	1 234 800 (38)	598 800 (18)	636 000 (19)	3 276 800 (100)

*Kategorin *Icke medlemmar* redovisas inte i tabellen
Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Tabellen visar tydligt att idrottsrörelsen inte enbart engagerar unga. Det finns aktiva och passiva medlemmar i alla åldersgrupper. Samtidigt framkommer emellertid vissa åldersrelaterade mönster. Det är inte förvånande att andelen aktiva är störst bland barn och ungdomar – i ålderskategorin 7–19 år utgör de hela 60 procent. Därefter sjunker andelen aktiva i takt med stigande ålder. Parallellt ökar de passiva medlemmarna: från 6 procent i den yngsta åldersgruppen till 17 procent bland äldre vuxna.

En jämförelse mellan åren 1999 och 2009 indikerar en liten ökning av andelen aktiva medlemmar och en motsvarande minskning bland passiva medlemmar.

RF inhämtar även årlig statistik från specialidrottsförbunden (SF). Detta skapar möjlighet att jämföra den könsmässiga fördelningen mellan olika idrotter och förbund. Tabellerna 3.1.4–3.1.5 visar relativt stora skillnader mellan de förbund som har *flest* kvinnor och män respektive de som har *störst andel* kvinnor och män. Som belysande exempel utgör kvinnorna 88 procent av *Svenska ridsportförbundet* medan flest kvinnor återfinns i *Svenska Friidrottsförbundet*. På motsvarande sätt utmärker sig *Svenska Ishockeyförbundet* med att ha 95 procent män bland sina medlemmar. Förbundet placerar sig emellertid först på 14:e plats i fråga om antal män i sin medlemskår.

Tabell 3.1.4 Specialidrottsförbund med flest antal män respektive kvinnor

Förbund med flest antal män	Män	Kvinnor	Medlemmar totalt	Förbund med flest antal kvinnor	Män	Kvinnor	Medlemmar totalt
Fotboll	787 500	262 500	1 050 000	Friidrott	251 127	345 060	596 187
Golf	379 978	167 999	547 977	Fotboll	787 500	262 500	1 050 000
Friidrott	251 127	345 060	596 187	Gymnastik	47 354	186 014	233 368
Korpen	181 667	85 491	267 158	Golf	379 978	167 999	547 977
Skolidrott	163 120	142 150	305 270	Ridsport	19 531	149 938	169 469
Innebandy	140 060	64 213	204 273	Skolidrott	163 120	142 150	305 270
Skidor	107 696	76 535	184 231	Korpen	181 667	85 491	267 158
Motorcykel	99 721	30 521	130 242	Skidor	107 696	76 535	184 231
Segling	89 880	38 520	128 400	Innebandy	140 060	64 213	204 273
Bilsport	81 200	23 014	105 014	Simning	56 007	61 957	117 964

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabell 3.1.5 Specialidrottsförbund med högst andel män respektive kvinnor

Förbund med högst andel män	Antal medlemmar	Andel män (%)	Förbund med högst andel kvinnor	Antal medlemmar	Andel kvinnor (%)
Ishockey	61 538	95	Ridsport	169 469	88
Flygsport	18 730	88	Gymnastik	233 368	80
Amerikansk fotboll	7 195	87	Konståkning	18 465	79
Bandy	75 000	87	Danssport	38 831	63
Skyttesport	68 264	83	Friidrott	596 187	58
Curling	4 632	81	Dövidrott	5 500	53
Casting	6 859	80	Akademisk idrott	69 246	53
Bilsport	105 014	78	Simning	117 964	53
Squash	5 050	78	Draghundsport	15 000	52
Tyngdlyftning	19 483	77	Basketboll	104 000	48

Källa: Riksidrottsförbundet

Indikator 1.2 Medlemmar i specialidrottsförbund

Precisering: Medlemskap i idrottsrörelsens specialidrottsförbund

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens medlemsstatistik

Indikator 1.2 avser att spegla olika idrotters storlek och sammansättning över tid. Uppgifterna härrör från specialidrottsförbundens medlemsstatistik och har där- efter sammanställts av RF. Även här finns det skäl att hantera uppgifterna med viss försiktighet. En förklaring är att förbunden använder olika – och mer eller mindre avancerade – metoder för att följa upp sina medlemsbestånd. Vissa för- bund, såsom *Svenska Golf förbundet*, har ingående kunskap om sitt medlemsbe- stånd vilket sammanhänger med att medlemskap ofta utgör en förutsättning för att få spela golf. Andra förbund nöjer sig med att uppskatta antalet medlemmar. Därtill tillämpas olika kategoriseringssystem där merparten förbund använder sig av begreppet medlemskap medan vissa förbund föredrar att redovisa licenser eller bedömningar av antalet aktiva medlemmar.

Tabell 3.1.6 Specialidrottsförbund kategoriserade utifrån medlemsantal

Specialidrottsförbund	Medlemsantal	Specialidrottsförbund	Medlemsantal
Fotboll	1 050 000	Orientering	93 700
Friidrott	596 187	Bandy	75 000
Golf	547 977	Akademisk Idrott	69 246
Skolidrott	305 270	Skyttesport	68 264
Korpen	267 158	Bordtennis	66 080
Gymnastik	233 368	Ishockey	61 538
Innebandy	204 273	Budo	46 455
Skidor	184 231	Danssport	38 831
Ridsport	169 469	Bowling	37 156
Motorcykel	130 242	Handikapp	32 532
Segling	128 400	Gång- & Vandring	31 500
Simning	117 964	Badminton	31 197
Handboll	110 000	Styrkelyft	28 500
Bilsport	105 014	Kanot	22 000
Tennis	104 130	Skridsko	20 187
Basket	104 000	Tyngdlyftning	19 483

Specialidrottsförbund	Medlemsantal
Flygsport	18 730
Konståkning	18 465
Volleyboll	15 815
Judo	15 329
Draghundsport	15 000
Mångkamp	14 766
Karate	14 508
Boule	14 200
Boxning	14 006
Issegling	14 000
Brottning	9 105
Skidskytte	8 000
Sportdykning	7 939
Triathlon	7 500
Amerikansk fotboll	7 195
Taekwondo	7 843
Vattenskidor	7 000
Rodd	6 882
Casting	6 859

Specialidrottsförbund	Medlemsantal
Bågskytte	6 856
Bangolf	6 795
Klättring	5 719
Dövidrott	5 500
Frisbee	5 300
Squash	5 050
Curling	4 632
Cykel	4 500
Rugby	4 402
Fäktning	4 200
Bob/rodel	3 151
Racerbåt	2 850
Dart	2 512
Varpa	2 407
Landhockey	2 001
Dragkamp	1 994
Baseboll/softboll	940
Biljard	713

Källa: Riksidrottsförbundet

Till vardags talas ofta om *idrottsrörelsen* vilket antyder förekomsten av en förhållandevis enhetlig föreningsverksamhet. Men detta stämmer knappast. Tabell 3.1.6 visar tydligt att idrottsrörelsen omfattar en stor mängd olika idrottsförbund – och att dessa varierar kraftigt i storlek. Ett begränsat antal förbund är mycket stora. De allra flesta är betydligt mindre. Störst är *Svenska Fotbollförbundet* med över en miljon medlemmar. Därefter följer friidrott och golf med drygt en halv miljon medlemmar vardera. Enbart dessa tre förbund samlar närmare 40 procent av idrottsrörelsens hela medlemskår. Som ytterligare mått på de stora skillnaderna mellan idrottsrörelsens förbund kan konstateras att de tio största sett till antalet medlemmar utgör närmare 70 procent av den samlade rörelsen. Enbart fotbollförbundet är med sin dryga miljon medlemmar större än de 52 minsta specialidrottsförbunden tillsammans.

Ett sätt att åskådliggöra variationer i storlek, är att sammanföra förbunden i olika kategorier enligt följande (Tabell 3.1.7):

Tabell 3.1.7 Specialidrottsförbund grupperade med avseende på medlemsantal

Antal medlemmar	Antal förbund
>100 000	16
50 000–100 000	6
<50 000	47

Resultatet visar att en stor majoritet av idrottsrörelsens förbund, 47 av 69, redovisade färre än 50 000 medlemmar år 2009 (varav 27 förbund även hade färre än 10 000 medlemmar). 16 förbund hade minst 100 000 medlemmar medan en mindre grupp på sex SF utgjorde en mellankategori med ett medlemsbestånd på mellan 50 000 och 100 000 personer.

När föreningsantal och medlemsbestånd sammanförs (Tabellerna 3.1.8–3.1.9), framträder lite olika mönster. Vissa idrotter – framförallt golf och akademisk idrott – utmärker sig genom att ha stora föreningar. Andra idrotter, som biljard och cykel, har ett betydligt lägre genomsnittligt medlemsbestånd. Dessvärre saknas forskning som analyserat orsakerna mellan dessa variationer. Men att just golfföreningar har många medlemmar sammanhänger rimligtvis med stora omkostnader för att bygga och driva golfanläggningar. Utmärkande för akademisk idrott är på motsvarande sätt att det endast finns ett begränsat antal universitet och högskolor i Sverige, men att rekryteringsunderlaget av studenter samtidigt är osedvanligt stort på just dessa orter. För friidrotten kan nämnas att många lokala Friskis & Svettis-föreningar är medlemmar i Svenska friidrottsförbundet. Därtill förekommer det att lokala friidrottsföreningar kräver föreningsmedlemskap som deltagaravgift till olika lopp och större motionsevenemang. Bland idrotter med små föreningar är det svårt att finna motsvarande förklaringsfaktorer. I vissa fall kan det bero på själva rapporteringssystemet. Åtminstone *Svenska Baseboll- och Softbollförbundet* och *Svenska Biljardförbundet* väljer nämligen att redovisa licenser och/eller aktiva medlemmar istället för traditionella medlemskap vilket kan orsaka felkällor i jämförelser med andra idrotter. Men detta förtar inte ett allmänt huvudintryck av påfallande stora skillnader och variation i svensk idrott.

Tabell 3.1.8 Specialidrottsförbund med stora och små föreningar (medlemsantal per förening)

Förbund med störst föreningar		Förbund med minst föreningar	
Golf	1 139	Biljard	14
Akademisk Idrott	962	Cykel	17
Friidrott	628	Baseboll/Softboll	22
Simning	345	Sportskytte	37
Issegling	341	Sportdykning	41
Skridsko	306	Taekwondo	45
Fotboll	305	Bågskytte	45
Segling	304	Varpa	47
Basket	281	Flygsport	47
Bandy	269	Bowling	47

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabell 3.1.9 Specialidrottsförbund med flest medlemmar och flest föreningar

Förbund med flest medlemmar	Förbund med flest föreningar
Fotboll	Fotboll
Friidrott	Skolidrott
Golf	Skidor
Skolidrott	Skytte
Korpen	Gymnastik
Gymnastik	Innebandy
Innebandy	Friidrott
Skidor	Ridsport
Ridsport	Budo/kampsport
Motorcykel	Bordtennis

Källa: Riksidrottsförbundet

Indikator 1.3 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten

Precisering: LOK-stödsberättigade deltagare och sammankomster fördelat på åldersgrupper och kön

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd

Det statliga lokala aktivitetsstödet ("LOK-stödet") är ett generellt, statligt aktivitetsstöd riktat till lokala och ideella ungdomsorganisationer. För idrottsföreningar gäller särskilda regler, beslutade av Riksidrottsstyrelsen 1997. Bidragsberättigade är ideella föreningar, anslutna till något av RF:s specialidrottsförbund. Bidrag utgår dels för sammankomster, dels för deltagartillfällen. Bidragsberättigade deltagare är barn och ungdomar i åldern 7–20 och ledare i åldern 13–20 år. För deltagare och ledare inom handikappidrott finns ingen övre åldersgräns.

RF:s årliga LOK-stödsredovisning utgör på flera sätt en intressant indikator av aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten. Först och främst baseras statistiken på samtliga beviljade bidrag – s.k. totalpopulation – vilket eliminerar den risk för felkällor och bristande precision som kan uppstå vid skattningar och urvalsstudier. Därtill har LOK-statistiken god täckning, vilket sammanhänger med att de allra flesta föreningar som bedriver barn och ungdomsidrott även är måna om att rapportera det för att därigenom erhålla ekonomiskt stöd. Vidare ger rapporteringssystemet intressanta möjligheter till fördjupade analyser av barn- och ungdomsidrottens utformning med avseende på faktorer som kön, ålder, regioner och idrottsaktiviteter.⁴⁸

Uppgifter om LOK-stödet har insamlats av RF under många år. Både rapporteringssystemet och förbundets kontrollrutiner har emellertid förändrats vid flera tillfällen sedan 2003 vilket försvårar jämförelser över tid. I denna rapport begränsas därför redovisningen till 2009.

⁴⁸ Henriksson, T.E. Hjelmberg M, Stadler O, *Streck för miljoner – en utredning av det statliga lokala aktivitetsstödet* (Riksidrottsförbundet 2006)

Tabell 3.1.10 LOK-stödstatistik 2009, antal deltagartillfällen (i parentes anges andel av ålderskategorin)

Ålder	Pojkar	%	Flickor	%	Totalt	%
7–12	13 808 122	(59,2)	9 517 620	(40,8)	23 325 742	(100)
13–16	11 778 856	(59,6)	7 983 795	(40,4)	19 762 651	(100)
17–20	7 104 972	(63,7)	4 046 972	(36,3)	11 151 944	(100)
21 <	222 416	(63,6)	127 273	(36,4)	349 689	(100)
Samtliga	32 914 366	(60,3)	21 675 660	(39,7)	54 590 026	(100)

Källa: Riksidrottsförbundet

Enligt 2009 års LOK-statistik beviljades landets lokala idrottsföreningar aktivitetsbidrag för 54,5 miljoner deltagartillfällen. Fördelat över ett helt år, innebär detta att cirka 150 000 barn och ungdomar dagligen deltar i en bidragsberättigad idrottsaktivitet. Det är således en betydande mängd aktiviteter som bedrivs i svensk idrottsrörelse en genomsnittlig dag.

En granskning av den könsmässiga fördelningen visar att pojkar svarade för cirka 60 procent av samtliga tillfällen och att flickor svarade för cirka 40 procent. Vidare framkommer att andelen pojkar ökar något i takt med stigande ålder. Sammantaget indikeras således att pojkar redan i unga år är något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och att skillnaderna därefter tilltar under ungdomsperioden.

I tabell 3.1.11 redovisas vilka idrotter som hade flest deltagartillfällen och sammankomster år 2009.

Tabell 3.1.11 Specialidrottsförbund med flest LOK-stödsberättigade deltagartillfällen och sammankomster 2009

Förbund med flest antal deltagartillfällen		Förbund med flest antal sammankomster	
Fotboll	18 789 232	Fotboll	1 779 904
Innebandy	5 296 981	Ridsport	518 020
Ishockey	4 263 463	Innebandy	449 823
Ridsport	3 328 693	Ishockey	350 924
Handboll	3 018 450	Tennis	337 574
Basketboll	2 744 987	Basketboll	297 948
Gymnastik	2 085 922	Simning	297 452
Simning	2 018 518	Handboll	284 546
Friidrott	1 665 922	Gymnastik	228 777
Tennis	1 645 047	Friidrott	219 985

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabell 3.1.11 är ytterligare ett mått på fotbollens anmärkningsvärt starka ställning i svensk idrott. Både i fråga om deltagartillfällen och sammankomster svarade fotbollen för mer än tre gånger fler aktiviteter än något annat förbund. Vidare kan konstateras att det är samma tio idrotter som toppar listan på både deltagartillfällen och sammankomster. Bland dessa idrotter kan dessutom en viss dominans av lagidrotter skönjas.

Vid en jämförelse mellan LOK-statistiken och specialidrottsförbundens totala medlemstal (Tabell 3.1.6) framkommer vissa skillnader. Mest noterbart är att de två idrotterna golf och friidrott – med medlemsbestånd på över en halv miljon vardera – inte intar en lika dominerade plats i LOK-stödsredovisningen. Detta indikerar att dessa idrotter har en relativt stor andel medlemmar i vuxen ålder.

I tabell 3.1.12 redovisas de idrotter som hade flest deltagartillfällen 2009 fördelat på kön. Tabellen visar en stark dominans av pojkar i de tre största idrotterna (fotboll, innebandy och ishockey). Därefter följer ridsport som nästan uteslutande redovisat flickor i LOK-stödsrapporteringen (96 procent). Övriga sex idrotter har en betydligt jämnare fördelning mellan flickor och pojkar.

Tabell 3.1.12 Idrotter med flest deltagartillfällen 2009 fördelat på flickor och pojkar (%)

Idrott	Deltagartillfällen	Flickor (%)	Pojkar (%)
Fotboll	18 789 232	31	69
Innebandy	5 296 981	29	71
Ishockey	4 263 463	4	96
Ridsport	3 328 693	96	4
Handboll	3 018 450	52	48
Basketboll	2 744 987	44	56
Gymnastik	2 085 922	87	13
Simning	2 018 518	56	44
Friidrott	1 665 922	66	34
Tennis	1 645 047	36	64

Källa: Riksidrottsförbundet

Indikator 1.4 Ideellt ledarskap i idrottsföreningar

Precisering: Antal personer som uppger sig vara ledare i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Ett av de mest grundläggande kännetecknen på en folkrörelse utgör förekomsten av frivilligt och oavlönat föreningsarbete. Detta är inte minst tydligt på idrottens område. När idrottsrörelsen beskriver sin egen verksamhet framhålls gärna betydelsen av frivilligt ledarskap. Ett exempel utgör idédokumentet *Idrotten vill* där ideellt engagemang beskrivs som ”en del av idrottsrörelsens själ” och ett viktigt bidrag till samhället.⁴⁹ Det senare har dessutom fått stöd inom forskarsamfundet. Till exempel, har forskare vid *Ersta Sköndal Högskola* kunnat konstatera att det utfördes närmare 176 miljoner timmar ideellt arbete inom idrottsrörelsen år 2005. Om dessa timmar hade ersatts med en genomsnittslön för arbetare och tjänstemän inom privat sektor skulle kostnaden uppgått till närmare 30 miljarder kronor.⁵⁰

Tabell 3.1.13 Uppdrag som ledare, tränare eller styrelsemedlem. Skattning av antal personer riket. Redovisat i tusental. I parentes anges andel av befolkningen

	Ett uppdrag		Två eller fler uppdrag		Samtliga med uppdrag		Befolknings- antal	
TOTALT								
7–70 år	449	(6)	247	(3)	696	(9)	7 462	(100)
KÖN								
Män	272	(7)	173	(5)	445	(12)	3 788	(100)
Kvinnor	177	(5)	75	(2)	252	(7)	3 674	(100)
ÅLDER								
7–14	24	(3)	11	(1)	35	(4)	797	(100)
15–19	50	(8)	21	(3)	71	(12)	612	(100)
20–29	52	(4)	29	(2)	81	(7)	1 170	(100)
30–39	94	(8)	66	(5)	160	(13)	1 211	(100)
40–49	135	(11)	65	(5)	200	(16)	1 283	(100)
50–59	75	(6)	40	(3)	115	(10)	1 161	(100)
60–70	20	(2)	16	(1)	36	(3)	1 228	(100)

⁴⁹ *Idrotten vill*, s. 18.

⁵⁰ Se SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*, s. 151. Jfr Olsson, L.E., *Frivilligt arbete inom idrotten*. Riksidrottsförbundet FOU 2007:4

	Ett uppdrag		Två eller fler uppdrag		Samtliga med uppdrag		Befolknings- antal	
UTBILDNING								
Förgymnasial	108	(4)	49	(2)	157	(6)	2 559	(100)
Gymnasial	226	(7)	141	(4)	367	(11)	3 273	(100)
Eftergymnasial	115	(7)	58	(4)	173	(11)	1 630	(100)
HUSHÅLLSINKOMST (tkr)								
-199	38	(3)	12	(1)	50	(4)	1 171	(100)
200-499	153	(5)	106	(3)	259	(8)	3 109	(100)
500-	250	(9)	120	(4)	370	(13)	2 824	(100)
ORTSSTORLEK (invånare)								
0-5 000	107	(7)	69	(4)	176	(11)	1 545	(100)
5 001-25 000	150	(7)	83	(4)	233	(10)	2 267	(100)
25 001-	193	(5)	95	(3)	288	(8)	3 649	(100)

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

I tabell 3.1.13. redovisas antalet ideella ledare i svensk idrott, år 2009, utifrån RF:s enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*. Uppgifterna indikerar att en dryg tiondel av samtliga svenska medborgare i åldern 7-70 säger sig ha minst ett uppdrag som ideell idrottsledare. Vidare framkommer att de allra flesta ledare har högst ett eller två uppdrag (cirka 88 procent av samtliga ideella ledare). Åldersmässigt framkommer även en påfallande dominans av ideella ledare i åldersspannet 30-49 år (ungefär hälften av samtliga ledare) vilket talar för att en stor del av idrottsrörelsens ledare är föräldrar till idrottande barn (alternativt vuxna med utflyttade barn och därmed ökad disponibel fritid). I fråga om utbildning går det även att skönja en tendens att idrottens frivilliga ledare i större utsträckning har gymnasieutbildning eller postgymnasial utbildning jämfört med dessa gruppers andel av befolkningen som helhet.

I tabell 3.1.14 granskas fördelningen av kvinnor och män som ledare under åren 2009, 2004 och 1999.

Tabell 3.1.14 Aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem i en idrottsförening

Minst ett uppdrag	2009	%	2004	%	1999	%
Män	445 000	64	418 300	66	437 900	71
Kvinnor	252 000	36	220 300	34	176 000	29
Totalt	696 000	100	638 000	100	613 900	100

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Tabell 3.1.14 ger flera intressanta indikationer. För det första går det att uttyda en tydlig ökning av antalet personer som uppger sig verka ideellt inom idrotten: från drygt 600 000 personer år 1999 till nästan 700 000 ett årtionde senare. Denna ökning är större än befolkningsökningen under samma period. Det är även tydligt att andelen kvinnliga ledare ökat – från 29 procent år 1999 till 36 procent år 2009.

Indikator 1.5 Specialidrotts- och distriktsidrottsförbundens beroende av statligt stöd

Precisering: Det statliga stödets storlek och andel av specialidrottsförbundens samlade intäkter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

En indikation på specialidrottsförbundens beroende av offentliga medel fås genom att ställa statens stöd i relation till förbundens samlade intäkter. En variant på detta är den s.k. *självfinansiering* som Riksidrottsförbundet årligen sammanställer utifrån specialidrottsförbundens årsredovisningar och som ingår i RF:s återrapportering till regeringen angående statsbidragets utnyttjande och fördelning. Med självfinansiering avses den andel av förbundens totala intäkter som *inte* utgörs av specialidrottsförbundens s.k. basbidrag.

Som indikator betraktat, är specialidrottsförbundens självfinansiering ett mått som både möjliggör jämförelser mellan olika idrotter och att studera förändringar över tid. Men samtidigt finns det svagheter. Mest problematiskt är att måttet endast baseras på RF:s s.k. basbidrag till förbunden. Detta bidrag – som år 2009 uppgick till totalt 264,5 miljoner kronor – är visserligen förbundens största enskilda offentliga bidrag, men inte det enda. Till exempel tillfördes förbunden även ett särskilt verksamhets- och förbundsutvecklingsstöd på drygt 107 miljoner kronor under 2009 inom ramen för projektet Idrottslyftet. Sedan 2010 tillkommer även delar av de totalt 212 miljoner kronor som regeringen 2009 avsatte för en flerårig satsning på att stärka svensk idrotts internationella konkurrenskraft.

Mot denna bakgrund redovisas i detta sammanhang det alternativa måttet: specialidrottsförbundens *bidragsberoende*. I det måttet ingår förbundens totala statsbidrag i relation till deras totala omsättning.

Det ska tilläggas att denna indikator endast avser de nationella förbundens ekonomiska situation. Måttet kan inte användas för att bedöma skillnader mellan olika idrotter och klubbar på lokal nivå.

Tabell 3.1.15 Specialidrottsförbundens bidragsberoende

	Totalt SF-stöd	Omsättning	Bidragsgrad (%)	Omsättning ex. bidrag
Fotboll	33 336 000	379 140 000	8,8	345 804 000
Golf	8 802 000	94 495 675	9,3	85 693 675
Skidskytte	1 723 000	15 282 703	11,3	13 559 703
Skidor	13 491 000	111 645 000	12,1	98 154 000
Bilsport	4 241 000	28 151 479	15,1	23 910 479
Motorcykel	4 386 000	26 613 413	16,5	22 227 413
Innebandy	11 800 000	50 142 403	23,5	38 342 403
Skyttesport	4 502 000	19 119 066	23,5	14 617 066
Tennis	7 800 000	31 834 000	24,5	24 034 000
Bandy	6 680 000	25 908 641	25,8	19 228 641
Ridsport	16 829 000	64 972 000	25,9	48 143 000
Bowling	4 745 000	16 789 463	28,3	12 044 463
Rugby	1 920 000	6 782 229	28,3	4 862 229
Handboll	10 052 000	33 104 000	30,4	23 052 000
Orientering	11 197 000	35 924 000	31,2	24 727 000
Friidrott	16 477 000	52 843 000	31,2	36 366 000
Simning	10 920 000	33 671 000	32,4	22 751 000
Fäktning	2 444 000	7 463 441	32,7	5 019 441
Boule	1 939 000	5 859 000	33,1	3 920 000
Taekwondo	1 620 000	4 855 437	33,4	3 235 437
Konståkning	3 213 000	9 620 556	33,4	6 407 556
Curling	2 288 000	6 717 713	34,1	4 429 713
Ishockey	15 876 000	44 595 000	35,6	28 719 000
Baseboll/Softboll	1 873 000	5 237 645	35,8	3 364 645
Tyngdlyftning	1 919 000	5 336 377	36,0	3 417 377
Amerikansk fotboll	1 483 000	4 093 851	36,2	2 610 851
Handikappidrott	13 551 000	36 741 094	36,9	23 190 094
Sportdykning	2 272 000	6 075 051	37,4	3 803 051
Volleyboll	6 227 000	15 272 224	40,8	9 045 224
Bangolf	1 816 000	4 352 880	41,7	2 536 880
Danssport	2 065 000	4 866 958	42,4	2 801 958
Budo	4 163 000	9 705 000	42,9	5 542 000
Badminton	4 880 000	10 813 432	45,1	5 933 432
Bågskytte	2 096 000	4 591 076	45,7	2 495 076

3. INDIKATORER FÖR UPPFÖLJNING AV STATENS STÖD TILL IDROTTEN

	Totalt SF-stöd	Omsättning	Bidragsgrad (%)	Omsättning ex. bidrag
Dragkamp	1 123 000	2 455 799	45,7	1 332 799
Klättring	1 400 000	3 053 179	45,9	1 653 179
Brottning	3 572 000	7 732 265	46,2	4 160 265
Judo	2 769 000	5 925 650	46,7	3 156 650
Segling	7 757 000	16 445 565	47,2	8 688 565
Kanot	4 723 000	9 907 097	47,7	5 184 097
Triathlon	1 734 000	3 599 147	48,2	1 865 147
Basket	10 436 000	21 355 000	48,9	10 919 000
Skolidrott	5 396 000	10 969 783	49,2	5 573 783
Skridskor	3 237 000	6 351 296	51,0	3 114 296
Bordtennis	7 456 000	14 550 273	51,2	7 094 273
Boxning	2 708 000	5 266 303	51,4	2 558 303
Biljard	1 086 000	2 079 217	52,2	993 217
Cykel	4 697 000	8 945 543	52,5	4 248 543
Gång	2 035 000	3 842 957	53,0	1 807 957
Gymnastik	15 632 000	28 786 000	54,3	13 154 000
Racerbåt	1 219 000	2 214 199	55,1	995 199
Rodd	2 511 000	4 237 431	59,3	1 726 431
Landhockey	1 037 000	1 688 121	61,4	651 121
Styrkelyft	2 146 000	3 417 414	62,8	1 271 414
Squash	1 893 000	3 013 950	62,8	1 120 950
Dövidrott	3 926 000	6 189 744	63,4	2 263 744
Flygspport	2 696 000	4 236 180	63,6	1 540 180
Mångkamp	2 021 000	3 124 728	64,7	1 103 728
Draghund	1 281 000	1 960 093	65,4	679 093
Frisbee	1 283 000	1 915 553	67,0	632 553
Casting	1 206 000	1 788 687	67,4	582 687
Varpa	1 150 000	1 565 378	73,5	415 378
Korpen	29 579 000	39 715 386	74,5	10 136 386
Bob/Rodel	1 293 000	1 731 804	74,7	438 804
Akademisk idrott	3 753 000	4 718 339	79,5	965 339
Vattenskidor	1 788 000	2 218 000	80,6	430 000
Issegling	723 000	890 210	81,2	167 210

Källa: Riksidrottsförbundet

Under 2009 uppgick förbundens totala statsbidrag till 373,9 miljoner kronor. Samtidigt hade förbunden en samlad total omsättning på 1,448 miljarder kronor. Detta ger ett genomsnittligt bidragsberoende på 25,8 procent. Medianvärdet blir något högre: 45,7 procent.

En mer ingående jämförelse mellan RF:s 67 specialidrottsförbund visar stora skillnader. En grupp bestående av sex specialidrottsförbund utmärker sig med hög andel egengenererade intäkter och ett bidragsberoende på mindre än 20 procent. För lika många förbund är situationen den omvända med ett bidragsberoende på mellan 73–100 procent. Den stora majoriteten befinner sig mellan dessa ytterligheter.

Eftersom indikatorn rörande förbundens bidragsberoende är nykonstruerad, saknas motsvarande jämförelsedata för tidigare år. En fingervisning ges emellertid genom att jämföra 2009 års uppgifter ovan med RF:s självfinansieringsmått för 1999.⁵¹ Resultatet redovisas i tabell 3.1.16. En självklar trend är svår att utläsa. Det faktiska stödet har visserligen ökat med hela 74 procent – från 214,8 miljoner kronor till 373,9 miljoner kronor. Men samtidigt har även förbundens totala omsättning ökat med drygt 41 procent från 1,024 miljarder kronor till 1,448 miljarder kronor. Förbundens grad av bidragsberoende blir därmed förhållandevis stabilt. Mest noterbart är att antalet förbund med bidragsberoende på över 80 procent har minskat från fyra till två.

Tabell 3.1.16 Antal bidragsberoende specialidrottsförbund 2009 och 1999

Bidragsberoende (%)	2009	1999
80–100	2	4
60–79	13	10
40–59	24	20
20–39	22	28
0–19	6	5
Totalt SF-stöd	373,9 miljoner kronor	214,8 miljoner kronor

Källa: Riksidrottsförbundet

⁵¹ För 1999 tillfördes specialidrottsförbunden nästan uteslutande medel via det s.k. basbidraget. Detta bidrag var därmed liktydigt med deras totala statliga stöd vilket möjliggör en jämförelse.

Indikator 1.6 Specialidrottsförbundens marknadsintäkter

Precisering: Specialidrottsförbundens totala omsättning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

Indikator 1.5 visade att specialidrottsförbunden i stor utsträckning finansierar sin verksamhet med offentliga medel. För många förbund utgör emellertid även kommersiella intäkter en viktig inkomstkälla. Tyvärr saknas för närvarande detaljerad kunskap om förbundens resurser via marknaden i form av reklamavtal, sponsring, medieintäkter m.m. En framtida möjlig indikator utgör emellertid den s.k. *nettoomsättningen* i Riksidrottsförbundets ekonomiska BAS-kontoplan. I BAS-kontoplanen ges information och förslag till uppställning av årsbokslut och årsredovisning för idrottsföreningar. Med nettoomsättningen avses förbundets/föreningens totala inkomster med undantag för statliga/kommunala bidrag, gåvor och medlemsavgifter. För 2009 har denna information dock inte kunnat inhämtas via Riksidrottsförbundet.

Därmed återstår möjligheten att försöka härleda förbundens marknadsberoende utifrån analyser av deras totala omsättning exklusive statsbidrag. I tabell 3.1.17 redovisas de förbund som 2009 redovisade störst och minst intäkter förutom statens stöd.

Tabell 3.1.17 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst omsättning 2009

Förbund med högst omsättning exklusive statsbidrag		Förbund med lägst omsättning exklusive statsbidrag	
Förbund	Omsättning (kr)	Förbund	Omsättning (kr)
Fotboll	345 804 000	Issegling	167 210
Skidor	98 154 000	Varpa	415 378
Golf	85 693 000	Vattenskidor	430 000
Ridsport	48 143 000	Bob/Rodel	438 804
Innebandy	38 342 403	Casting	582 687
Friidrott	36 366 000	Frisbee	632 553
Ishockey	28 719 000	Landhockey	651 121
Orientering	24 727 000	Draghund	679 093
Tennis	24 034 000	Akademisk idrott	965 339
Bilsport	23 910 479	Biljard	993 217

Källa: Riksidrottsförbundet

Vid en jämförelse av förbundens omsättning exklusive statsbidrag utmärker sig *Svenska fotbollförbundet* med oavkortat störst belopp, totalt närmare 346 miljoner kronor. Därefter följer *Svenska Skidförbundet* (98,2 miljoner kronor) och *Svenska Golf förbundet* (85,7 miljoner). Lägst omsättning hade *Svenska Isseglingsförbundet* (167 210 kronor) följt av ytterligare nio förbund med intäkter på under en miljon kronor.

Tabell 3.1.17 kan ses som en grov indikator på specialidrottsförbund med stora respektive små marknadsintäkter. Men samtidigt är det viktigt att inte dra allt för långtgående slutsatser utifrån uppgifterna ovan med avseende på förbundens samlade ekonomi och deras beroendeförhållanden till stat, marknad och civilsamhälle. Först och främst kan förbundens inkomstkällor vara av många och skilda slag. Som exempel kan nämnas *Svenska Golf förbundet*, vars enskilt största intäktskälla är medlemsavgifter. Att ett förbund har stor omsättning innebär därmed inte med självklarhet att intäkterna kommer från sponsorer och medier. Ett andra skäl att iaktta viss försiktighet är att vissa förbund valt att förlägga sina kommersiella aktiviteter i särskilda aktiebolag. Dessa marknadsintäkter redovisas inte alltid inom ramen för moderföreningen. Slutligen kan förbundens omsättning variera kraftigt mellan olika år beroende på olika internationella tävlingsevenemang. Mer entydiga slutsatser rörande specialidrottsförbundens ekonomi och existensvillkor förutsätter således mer ingående forskningsinsatser.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Frågan i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

Fysisk aktivitet har många och stora effekter på folkhälsan. Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas – som till exempel diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, tjocktarmscancer och depression. Därtill stärks immunförsvaret, konditionen och muskelstyrkan. Enligt Statens folkhälsoinstitut skulle följaktligen det svenska folkets hälsa förbättras avsevärt (och sjukvårdskostnaderna minska drastiskt) om alla följde rådet att ägna sig minst en halvtimmes motion varje dag, exempelvis i form av en rask promenad.⁵²

I regeringens idrottspolitiska proposition *Statens stöd till idrotten* (2008/09:126) understryks idrottens betydelse för folkhälsan. Samtidigt tilläggs att idrottspolitikens folkhälsomål inte enbart kan avgränsas till den verksamhet som idrottsrörelsen organiserar. Ansvar för att förverkliga politiken är tvärtom delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Folkhälsopolitikens delade ansvar återspeglas i målområdets indikatorer. Samtliga indikatorer kan nämligen knytas till idrottsliga aktiviteter – men de är inte avgränsade till den organiserade föreningsidrottens domäner. Motion och fysisk aktivitet kan fås på många sätt. Medan vissa föredrar att träna i en idrottsförenings regi eller på ett gym, väljer andra att tillfredsställa sitt rörelsebehov genom trädgårdsarbete eller vistelse i skog och mark.

Målområde 2 innehåller tre indikatorer. De första två avser att översiktligt spegla medborgarnas motionsvanor och grad av fysisk aktivitet. Den tredje indikatorn rör olycksfall i samband med idrottsutövning.

Indikator 2.1 Personer som motionerar regelbundet

Precisering: Andel personer som motionerar

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Vid studier av människors motions- och idrottsvanor måste två strategiska val göras. Det första rör distinktion mellan fysisk aktivitet och mer explicita motions-

⁵² <http://www.fhi.se/Statistik-uppfoljning/Nationella-folkhalsoenkaten/Levnadsvanor/Fysisk-aktivitet/>

aktiviteter. Här är poängen att många personer, exempelvis hantverkare, kan få sitt behov av fysisk aktivitet väl tillgodosett inom ramen för sitt dagliga arbete – och samtidigt vara helt ointresserade av att motionera eller idrotta på sin fritid. Den första fråga som en forskare således måste ställa sig är vad man egentligen är intresserad av: huruvida människor rör på sig i allmänhet (fysisk aktivitet) eller i vilken utsträckning de frivilligt och aktivt väljer att ingå i den s.k. motionsidrottskulturen genom att ägna sig åt olika tränings- och idrottsaktiviteter på sin fritid.

Ett andra strategiskt val är att fastställa den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Här är problemet att svaren kommer att variera kraftigt om motion exempelvis definieras som ”långsamma promenader minst två gånger i veckan” (med följderna att de flesta människor kan kategoriseras som motionärer) eller om kravet istället höjs till ”ansträngande fysisk aktivitet minst 60 minuter per dag” (vilket gör gruppen aktiva motionärer betydligt mindre).

Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* ger – vilket namnet indikerar – goda möjligheter att analysera människors deltagande i *organiserade motionsaktiviteter*. Ett första mått ges i tabell 3.2.1. Frågan rör i vilken utsträckning de tillfrågade aktivt deltar i olika former av ”motionspass”. Vid en aktivitetsmängd på minst tre motionspass i veckan omfattande mer än 20 minuter vardera, blev resultatet följande:

Tabell 3.2.1 Andel (%) motionsutövare i olika åldrar som motionerar mer än två pass i veckan som överstiger 20 minuter per tillfälle

Åldersgrupp	Män	Kvinnor	Totalt
7–14	63	65	64
15–19	71	52	61
20–29	42	41	41
30–39	34	41	37
40–49	29	51	40
50–59	36	51	44
60–70	47	50	48

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabellen visar två tydliga mönster. För det första är andelen motionsutövare högst i unga år (7–19 år). Därefter sker en successiv minskning fram till medelåldern (cirka 50 år) följt av en försiktig ökning i takt med att de tillfrågade närmar sig pensionsåldern. Det andra mönstret är att män uppvisar större variation än kvin-

nor. De är betydligt mer motionsaktiva än kvinnor i tonåren men motionerar samtidigt mindre än kvinnor från 30-årsåldern och framåt. Detta är ett könsmönster som ofta framträder i studier av den svenska befolkningens motionsvanor.⁵³ Lite tillspetsat kan det sammanfattas som att pojkar och män tenderar att tillämpa träningsprincipen ”mycket eller inget alls” medan flickor och kvinnor i större utsträckning väljer att göra ”åtminstone något”.⁵⁴

Ett andra sätt att belysa människors idrotts- och motionsvanor är att helt enkelt analysera svaret på frågan ”Hur ofta motionerar du?”. Detta redovisas i tabell 3.2.2.

Tabell 3.2.2 Hur ofta motionerar du? Skattning av andel personer i riket (%)

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Mer sällan eller aldrig
TOTALT				
7–70 år	45,9	29,6	9,2	15,3
KÖN				
Män	42,8	29,4	9,7	18,1
Kvinnor	49,1	29,8	8,7	12,4
ÅLDER				
7–14	64,0	28,0	3,7	4,4
15–19	61,2	27,5	3,8	7,4
20–29	41,1	30,9	10,1	17,9
30–39	37,2	31,3	16,0	15,5
40–49	39,7	31,2	9,1	20,0
50–59	43,6	31,0	9,0	16,3
60–70	48,3	25,9	8,1	17,7
UTBILDNING				
Förgymnasial	51,2	26,3	6,4	16,1
Gymnasial	41,0	29,7	11,2	18,2
Eftergymnasial	47,6	34,8	9,4	8,1

53 Jfr Engström, Lars-Magnus (1993), *Liv 90, Rapport 1. Livsstil – prestation – hälsa. Motionsvanor, fysisk prestationsförmåga och hälsotillstånd bland svenska kvinnor och män i åldrarna 20–65 år* (Stockholm).

54 Norberg, Johan & Susanne Ljunglöf (2003), *Idrott, kön och genus. En kunskapsöversikt*, (Första: Riksidrottsförbundet), s. 11.

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Mer sällan eller aldrig
HUSHÅLLSINKOMST				
0–119 tkr	42,8	25,3	8,3	23,5
120–199	43,4	23,7	9,6	23,3
200–299	45,3	28,3	7,7	18,8
300–399	44,0	30,1	7,0	18,9
400–499	45,2	30,5	10,2	14,1
500–599	48,4	31,7	9,5	10,3
600–699	49,8	31,3	9,5	9,4
700–	48,4	33,0	11,7	6,9
Ej uppgift	42,4	26,3	8,0	23,3

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Även tabell 3.2.2 indikerar att yngre motionerar mer än äldre. Därtill framkommer ett tydligt socioekonomiskt mönster såtillvida att motionsbenägenheten tenderar att öka i takt med ökad hushållsinkomst. Detta mönster är inte lika tydligt i fråga om utbildning. Där är skillnaderna små bland de som säger sig motionera varje vecka (de med gymnasial utbildning utmärker sig genom att motionera något mindre än de övriga kategorierna). Bland de som inte motionerar är skillnaderna emellertid större. Det är ungefär dubbelt så många med förgymnasial och gymnasial utbildning (16,1–18,2 procent) som säger sig motionera sällan eller aldrig jämfört med personer med eftergymnasial utbildning (8,1 procent).

Indikator 2.2 Fysisk aktivitet hos vuxna på fritiden

Precisering: Grad av fysisk aktivitet hos vuxna

Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut

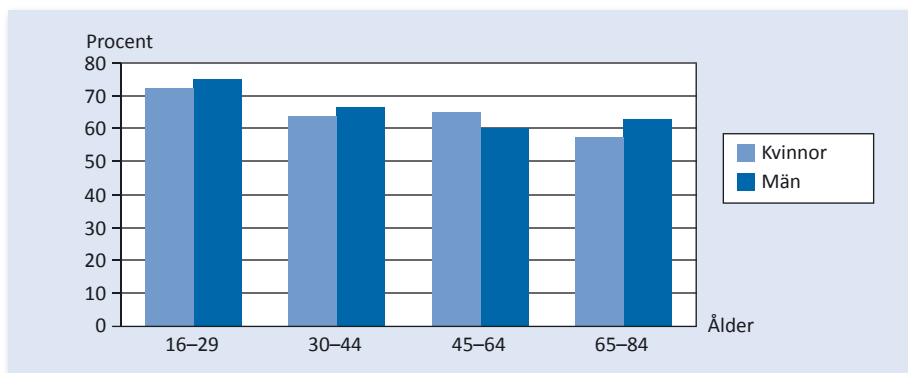
Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Statens folkhälsoinstitut genomför årligen en rikstäckande undersökning om folkhälsa, den s.k. *Nationella folkhälsoenkäten*. Undersökningen visar hur befolkningen mår och följer upp förändringar i hälsa över tid.⁵⁵ I studien ingår frågor om fysisk aktivitet på fritiden. Frågeställningarna är medvetet brett formulerade med

⁵⁵ Statens folkhälsoinstitut, *Levnadsvanor. Lägesrapport 2009*.

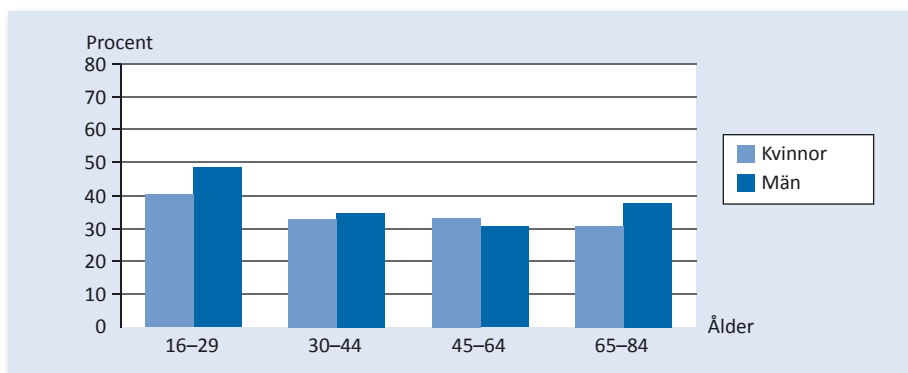
följden att fysisk aktivitet inbegriper alltifrån rena idrotts- och träningsaktiviteter till trädgårdsarbete och tyngre hushållsarbete.

I figur 3.2.1 nedan redovisas andelen män och kvinnor som uppgav sig vara fysiskt aktiva *minst 30 minuter varje dag*. Måttet avser att spegla hur stor andel av befolkningen som uppnår rekommendationen om 30 minuters fysisk aktivitet om dagen (3,5 timmar/vecka). I figur 3.2.2 redovisas därefter de som sade sig vara fysiskt aktiva minst 60 minuter varje dag (hög grad av fysisk aktivitet).

Figur 3.2.1 Andel män och kvinnor som är fysiskt aktiva minst 30 minuter varje dag

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Figur 3.2.2 Andel män och kvinnor som är fysiskt aktiva minst 60 minuter varje dag

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Båda figurerna bekräftar tidigare indikationer rörande fysisk aktivitet hos befolkningen i Sverige. Graden av fysisk aktivitet är som störst i unga år. Därefter sker en successiv minskning fram till pensionsåldern. I de yngsta (16-29 år) och äldsta

åldersgrupperna (65–84 år) är män mer fysiskt aktiva än kvinnor. Under åren 30–64 år skillnaderna små. En jämförelse mellan figur 3.2.1 och 3.2.2 visar att förhållandevis många i den svenska befolkningen – mer än hälften i varje ålderskategori – säger sig leva upp till rekommendationen om måttlig fysisk aktivitet (minst 30 minuter om dagen). Betydligt färre säger sig vara fysiskt aktiva på hög nivå (minst 60 minuter om dagen).

Ett tredje mått på graden av fysisk aktivitet är att studera de som säger sig ha en *stillasittande* fritid. I Nationella folkhälsoenkäten definierades detta som att ägna sig åt läsning, tv, bio eller annan stillasittande sysselsättning på fritiden och därmed inte promenera, cykla eller röra sig fysiskt mer än två timmar per vecka. Resultatet redovisas i tabell 3.2.3.

Tabell 3.2.3 Andel kvinnor och män med stillasittande fritid

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
Samtliga	13	13	13
ÅLDER			
16–29	9	12	10
30–44	13	14	13
45–64	12	14	13
65–84	20	13	16
UTBILDNING			
Kort	15	17	16
Mellanlång	10	11	11
Lång	7	9	8
SYSSELSÄTTNING			
Yrkesarbetande	8	12	10
Arbetslös	22	22	22
Sjukpenning/ersättning	23	30	26
Studerande/praktiserande	16	9	14
SOCIOEKONOMI			
Arbetare	14	16	15
Lägre tjänstemän	14	12	13
Mellan & högre tjänstemän	8	8	8
Övriga	23	15	19

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
INKOMST			
Låg	18	22	20
Hög	8	8	8
URSPRUNG			
Sverige	11	12	11
Övriga Norden	14	19	16
Övriga Europa	21	18	20
Övriga världen	30	27	28

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Att vara fysiskt inaktiv medför risker för ohälsa. Glädjande nog är det emellertid förhållandevis få i den svenska befolkningen – i genomsnitt cirka 13 procent – som uppger sig ha en i huvudsak stillasittande fritid. Men en jämförelse av olika redovisningsgrupper visar tydliga socioekonomiska mönster. Andelen inaktiva minskar tydligt i takt med utbildningsgrad, ekonomi och position i arbetslivet. Likaså är andelen med stillasittande fritid högre hos personer med utländskt ursprung.

Indikator 2.3 Skadade i olycksfall inom idrotten

Precisering: Antal skadade till följd av olycksfall i samband med idrottsutövning

Uppgiftslämnare: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Källa: Injury Database

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har till uppgift att utveckla och stödja samhällets förmåga att hantera olyckor och kriser. I arbetet ingår kunskapsutveckling och kunskapsutveckling. MSB finansierar forskning och sammanställer även kontinuerligt data och statistik rörande olyckor, säkerhets- och krishanteringsarbete.

Under 2010 publicerade MSB och Statens folkhälsoinstitut (FHI) rapporten *Skador vid fysisk aktivitet*.⁵⁶ Syftet med studien var att kartlägga förekomsten av skador i samband med fysisk aktivitet för att därigenom kunna avgöra hur förebyggande insatser ska prioriteras utifrån aktivitet, ålder och kön. Undersökningen utgjorde ett led i FHI:s uppdrag att följa upp den nationella folkhälsopolitiken.

⁵⁶ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Statens folkhälsoinstitut (2010), *Fysisk aktivitet och skador*.

Underlaget bestod av inrapporterade skador i samband med fysisk aktivitet hos ett urval sjukhus under åren 2005-2007 (samlade i registret *Injury Database* (IDB) hos Epidemiologiskt Centrum (EpC) vid Socialstyrelsen).

Enligt rapporten inträffar uppskattningsvis 280 000 personskador varje år i samband med fysisk aktivitet som är så pass allvarliga att den skadade måste uppsöka akutsjukvård. Samhällskostnaderna för dessa skador uppskattas till mellan 3 och 4 miljarder årligen.

Fysik aktivitet är emellertid ett brett begrepp. Det kan bestå av alltifrån promenader och cykelturer till friluftsliv och trädgårdsarbete. Ofta handlar det emellertid om olika sport- och idrottsaktiviteter. Detta framgår inte minst av tabell 3.2.4 som redovisar MSB/FHI:s skattning av hur många som årligen skadas i samband med idrottsutövning.

Tabell 3.2.4 Skattat antal skadade i samband med idrottsutövning

Idrott	Män	Kvinnor	Totalt
Fotboll (inkl. rugby och amerikansk fotboll)	24 000	10 000	34 000
Utförsåkning (störtlopp, slalom, telemark och snowboard)	6 200	3 200	9 400
Ishockey	8 900	300	9 200
Hästsport (tävling och hästhantering)	500	8 700	9 200
Innebandy	5 300	2 100	7 400
Motorsport (bilsport, motorcross, gokart m.m.)	6 000	300	6 300
Handboll	2 500	2 700	5 200
Gymnastik	1 700	2 000	3 700
Kampsport (boxning, brottning, fäktning och asiatiska kampsporter)	2 400	750	3 150
Löpsporter (joggning, gång, orientering)	1 400	1 200	2 600
Basketboll	1 300	1 200	2 500
Skateboard	1 800	300	2 100
Racketsporter (tennis, bordtennis, badminton och squash)	1 400	400	1 800
Skridsko	600	1 000	1 600
Volleyboll	800	600	1 400
Längdskidor	700	600	1 300
Bandy	1 100	75	1 175

Idrott	Män	Kvinnor	Totalt
Styrkesporter (inkl. tyngdlyftning, bodybuilding)	900	250	1 150
Inlines	600	300	900
Slagträsporter (cricket, brännboll, långboll)	450	400	850
Cykelsport	800	50	850
Annan bollsport	400	250	650
Hoppporter (höjdhopp, längdhopp, tresteg och stavhopp)	250	250	500
Bowling	300	150	450
Simsport	200	150	350
Golf	200	100	300
Kastporter (kula, slägga, diskus och spjut)	70	40	110
Annan och ospecificerad sport	2 600	1 700	4 300
Totalt	73 370	39 065	112 435

Källa: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap/Statens folkhälsoinstitut

Tabell 3.2.4 visar att nästan 112 000 personer skadas årligen i samband med idrottsutövning. Män skadar sig i betydligt större utsträckning än kvinnor. Enligt MSB/FHI inträffar flest skador i åldersgruppen 10 till 20 år (för både pojkar och flickor). Därtill minskar flickors skador något år tidigare än pojkars. Detta kan sammanhånga med att flickor i större utsträckning slutar att föreningsidrotta tidigare än pojkar.

Inte förvånande finns det ett tydligt samband mellan populära idrotter och antalet skador. Fotboll är den oavkortat största idrotten i Sverige – och det är även den enskilda idrott som leder till flest skador (för båda könen). Därefter är ishockey den idrott som ger mest skador för män medan ridsport leder till flest idrottsrelaterade skador för kvinnor.

Det ska tilläggas att uppgifterna ovan om skador i samband med idrottsutövning saknar koppling till medlemskap i idrottsföreningar. Inte minst den relativt höga skadefrekvensen inom utförsåkning sammanhänger rimligtvis med att många människor ägnar sig åt skidåkning som rekreations- och fritidssysselsättning under vintertid, det vill säga utan att därmed tillhöra en skidförening.

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområdet behandlar idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, social och/eller etnisk bakgrund m.m.

Målområde 3 består av fem indikatorer vilka speglar föreningsidrottens tillgänglighet med avseende på faktorer som kön, socioekonomi, etnicitet m.m. De första tre indikatorerna fokuserar på barn- och ungdomars idrottande på lokal nivå. Därefter följer en indikator av den könsmissiga representationen på styrelsenivå i RF:s specialidrottsförbund. Den sista indikatorn rör hushållens kostnader för idrottsutövning.

Indikator 3.1 Barn- och ungdomars deltagande i föreningsidrott

Precisering: Andel barn som sysslar med idrott på sin fritid praktiskt taget varje vecka

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån

Källa: Barn-ULF

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför sedan 1975 årliga undersökningar av det svenska folkets levnadsförhållanden (ULF). Syftet är framförallt att belysa välfärdens fördelning mellan olika grupper i befolkningen. Underlaget samlas in genom telefonintervjuer med personer från 16 år och uppåt. Sedan 2001 har ULF kompletterats med intervjuer av barn i åldrarna 10–18 år rörande deras levnadsförhållanden (Barn-ULF).

I både ULF och Barn-ULF ingår frågor om medborgarnas fritidsvanor, inklusive idrottsaktiviteter. Vissa frågor är årliga, andra samlas in vart 8:e år inom ramen för periodiskt återkommande fördjupningsstudier.

ULF och Barn-Ulf utgör viktiga och intressanta komplement till RF:s årliga statistikinsamling (Svenska folkets tävlings och motionsvanor). Detta beror på att de s.k. ULF-studierna ger större möjlighet att särredovisa materialet utifrån aspekter som familjesituation, socioekonomi och etnicitet. Även om de båda enkätstudiernas har frågor som till viss del överlappar varandra, finns det således skäl att utnyttja dem båda i ett indikatorsystem rörande statens stöd till idrotten.

Tabell 3.3.1 Barn (10–18 år) som idrottar minst en dag i veckan angett i procent (2008–2009)

	Samtliga	10–12 år	13–15 år	16–18 år
Flickor	59	72	63	46
Pojkar	60	72	64	47
Alla barn	59	72	63	47

Källa: Barn-ULF

Tabell 3.3.1 är hämtad från Barn-ULF. Uppgifterna vittnar om idrottens stora betydelse i barn- och ungdomsåren: hela 59 procent av samtliga barn i åldern 10–18 år idrottar minst en dag i veckan. Därtill stärks bilden av att idrotten engagerar mest i unga år. Nästan tre av fyra tillfrågade i åldern 10–12 sade sig idrotta minst en dag i veckan. Därefter sker en successiv minskning under tonåren. I kategorin 16–18 år idrottade något mindre än hälften av pojkarna och flickorna.

Det bör vidare noteras att tabell 3.3.1 redovisar endast marginella skillnader mellan könen. Detta är något förvånande eftersom andra data (jfr exempelvis RF:s LOK-stödsstatistik) indikerar att tonårspojkar idrottar i större utsträckning än tonårsflickor. En entydig förklaring kan inte ges. En möjlig tolkning är att tidigare noterade könsskillnader inte främst handlar om *hur ofta* de unga idrottar – utan *i vilka former*. Kanske är förklaringen att pojkar i större utsträckning idrottar i en idrottsförening (vilket får genomslag i RF:s LOK-stödsstatistik) medan flickor även tränar i andra former, exempelvis genom oorganiserat joggande i skog och mark eller på kommersiella träningsanläggningar. Det senare utgör aktiviteter som inte är berättigade till LOK-stöd men som däremot kan ingå i tabell 3.3.1 ovan.

Tabell 3.3.2 Barn (10-18 år) som idrottar minst en dag i veckan och hushållstyp angett i procent (2008–2009)

	Ensamstående föräldrar	Sammanboende föräldrar	Högst gymnasieutbildning	Eftergymnasial utbildning
Flickor	48	63	54	66
Pojkar	50	62	54	64
Alla barn	49	62	54	65

Källa: Barn-ULF

Tabellerna 3.3.2–3.3.3 redovisar barns idrottande i relation till familjesituation, utbildning och etnisk bakgrund. Tabell 3.3.2 indikerar att barn till sammanboende

föräldrar idrottar i större än utsträckning än barn till ensamstående föräldrar (62 procent mot 49 procent). Vidare tenderar barn till högskoleutbildade att idrotta i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning (65 procent mot 54). I båda fallen är könsskillnaderna små.

I tabell 3.3.3 redovisas ungas idrottande och etnicitet. Indikationen är att pojkar med invandrarbakgrund är mest aktiva inom idrotten medan flickor med invandrarbakgrund tenderar att idrotta i minst utsträckning. Detta är ett mönster som återkommer i andra indikatorer nedan och som även bekräftats i tidigare studier.

Tabellernas resultat kan beskrivas på olika sätt. Å ena sidan verkar det onekligen som att familjesituation, socioekonomi och etnicitet påverkar ungas möjlighet att idrotta. Det finns således visst fog för påståendet att idrotten inte är lika tillgänglig för alla. Å andra sidan är det påfallande många i samtliga kategorier som uppger sig idrotta regelbundet. Även i de kategorier som är *minst* representerade – såsom unga med ensamstående föräldrar och flickor med invandrarbakgrund – uppger sig nästan hälften (45–49 procent) idrotta minst en dag i veckan.

Tabell 3.3.3 Barn som idrottar minst en dag i veckan och deras bakgrund angett i procent (2008–2009)

	Utländsk	Svensk
Flickor	45	61
Pojkar	66	59
Alla barn	56	60

Källa: Barn-Ulf

Indikator 3.2 Barn- och ungdomars deltagande i olika idrotter

Precisering: Vilken slags idrott som barn sysslar med

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån

Källa: ULF

Vart 8:e år tillfrågas föräldrar i SCB:s levnadsvaneundersökning om *vilken slags idrott* som deras barn (i åldersspannet 7–15 år) sysslar med. Resultatet år 2006–2007 redovisas i tabell 3.3.4.⁵⁷

⁵⁷ Jfr SCB (2009), *Barns fritid*. Levnadsförhållanden. Rapport 116, s. 15.

Tabell 3.3.4 Vilken slags idrott barnet sysslar med. Barn 7–15 år, 2006–2007. Andel (%) av samtliga i respektive redovisningsgrupp

	Lagidrott		Övrig idrott		Dans	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Samtliga barn 7–15 år	36	52	38	32	16	2
7–9	35	54	40	32	18	1
10–12	40	55	37	37	14	2
13–15	32	48	36	27	17	2
Barn till ensamstående						
	23	46	33	27	18	2
Barn till sammanboende						
	38	54	38	33	16	1
Föräldrarna födda utomlands						
	16	38	12	15	15	3
Föräldrarna födda i Sverige						
	38	54	40	34	16	1
Barn i arbetarhushåll						
	31	50	28	26	17	2
Barn i tjänstemannahushåll						
	40	55	43	36	16	1
Svårt att klara löpande utgifter						
	35	45	30	22	16	3
Har inte kontantmarginal						
	23	38	25	12	14	1
Storstäder/förortskommuner						
	32	54	37	33	18	2
Större städer/pendlingskommuner						
	38	53	37	31	16	2
Övriga kommuner						
	36	51	39	32	15	1

Källa: ULF

Hos SCB gavs svarsalternativen lagidrott, övrig idrott och dans. Resultatet visar att pojkar i större utsträckning ägnar sig åt lagidrott än övrig idrott (52 procent mot 32 procent). Bland flickor sade sig däremot 38 procent ägna sig åt övrig idrott medan en något mindre andel – 36 procent – sade sig idrotta i lag. Därtill ägnade sig 16 procent av flickorna åt dans, jämfört med endast 2 procent av pojkarna.

När det gäller mer grenspecifika analyser av ungas idrottande utgör RF:s LOK-stödsstatistik på många sätt en överlägsen informationskälla. Förtjänsten med tabell 3.3.4 är emellertid möjligheten att särredovisa svaren med avseende på fak-

torer som familjesituation, socioekonomi och etnicitet. Resultatet stärker tidigare indikationer om att ungas idrottande påverkas av olika samhälleliga omständigheter. Återigen visar det sig nämligen att barn till ensamstående idrottar i mindre utsträckning än barn till sammanboende föräldrar samt att barn i arbetarhushåll idrottar i mindre utsträckning än barn i tjänstemannahushåll. Därtill är flickor med invandrarbakgrund återigen den kategori som idrottar minst.

Indikator 3.3 Tillgång till anläggningar

Precisering: Vilken slags idrottsanläggning som barn och ungdomar besöker på fritiden

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån

Källa: ULF

I SCB:s studier av levnadsförhållanden tillfrågas föräldrar även om *vilken slags idrottsanläggning* som deras barn (7–15 år) besöker på fritiden. Frågan ställs vart 8:e år och innehåller svarsalternativen fotbollsplan/idrottsplats, idrottshall/gymnastiksal, simhall konstfrusen/spolad isbana och ridhus. Resultatet redovisas i tabell 3.3.5.

Tabell 3.3.5 Besök på idrottsanläggningar på fritiden. Barn 7–15 år (2006–2007). Andel (%) av samtliga i respektive redovisningsgrupp

	Fotbollsplan/ idrottsplats		Idrottshall/ gymnastiksal		Simhall		Konstfruset/ spolad isbana		Ridhus	
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke
Samtliga barn 7–15 år	36	54	46	54	66	64	40	44	26	3
7–9	35	55	45	46	73	70	49	52	24	5
10–12	39	58	47	61	72	67	44	50	29	3
13–15	34	49	44	55	53	55	27	30	24	1
Barn till ensamstående	35	52	40	52	71	65	31	30	27	5
Barn till sammanboende	37	55	47	55	66	64	42	47	25	3
Föräldrar födda utomlands	29	50	30	40	59	67	26	31	5	2
Föräldrar födda i Sverige	37	55	47	56	67	64	42	46	28	3

	Fotbollsplan/ idrottsplats		Idrottshall/ gymnastiksal		Simhall		Konstfruset/ spolad isbana		Ridhus	
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke
Barn i arbetarhushåll	37	60	40	51	69	67	39	45	18	3
Barn i tjänste- mannahushåll	37	54	49	57	64	62	41	46	29	4
Svårt klara löpande utgifter	35	52	41	43	64	67	33	39	24	2
Har ej kontantmarginal	29	51	32	38	65	57	27	28	18	2
Storstad/ Förortskommuner	29	58	47	57	63	58	44	39	26	3
Större städer/ Pendlingskommuner	42	58	45	54	67	64	42	48	24	4
Övriga kommuner	36	47	45	52	69	69	35	45	27	3

Källa: ULF

Tabell 3.3.5 visar flera intressanta skillnader rörande ungas besök på olika typer av idrottsanläggningar. Det kan konstateras att ungefär lika stor andel pojkar som flickor besöker simhallar (cirka 65 procent) och konstfruset/spolade isbanor (drygt 40 procent). Betydligt större är skillnaderna vad gäller fotbollsplaner/idrottsplatser som bevistas av mer än hälften av pojkarna (54 procent) mot endast en dryg tredjedel av flickorna (36 procent). Rakt motsatt förhållande gäller för ridhusanläggningar som besöks av en dryg fjärdedel av flickorna (26 procent) mot blott 3 procent av pojkarna.

En analys av etnicitetsaspekter visar att barn till föräldrar med utländsk bakgrund i betydligt mindre utsträckning besöker idrottshallar/gymnastiksalor och konstfruset/spolad isbana jämfört med barn till föräldrar födda i Sverige. Dessutom är det nästan bara flickor med svenskfödda föräldrar som besöker ridhus (28 procent mot 5 procent bland flickor med föräldrar födda utomlands). Betydligt mindre är skillnaderna i fråga om simhallar som i stor utsträckning besöks av samtliga ungdomskategorier (mellan 59–67 procent)

Indikator 3.4 Kvinnor och män på ledande positioner

Precisering: Andelen kvinnor och män på styrelsenivå i specialidrotts- och distriktsidrottsförbunden samt på posterna ordförande respektive generalsekreterare

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

RF samlar årligen in uppgifter om den könsmässiga sammansättningen hos specialidrottsförbunden samt huruvida ordförande respektive generalsekreteraren är en kvinna eller man. Materialet publiceras regelbundet i särskilda rapporter vilket möjliggör jämförelser över tid. I analysen nedan presenteras 2009 års uppgifter med år 2001 som jämförelseår.

Inledningsvis kan konstateras att specialidrottsförbundens styrelser år 2009 bestod av 33 procent kvinnor och 67 procent män. Detta är en tydlig ökning sedan 2001 då andelen kvinnor uppgick till 24 procent och männen 76 procent. Samtidigt är det en könsfördelning som inte återspeglar idrottsrörelsens sammansättning bland de aktiva medlemmarna på lokal nivå. Som visats i tabell 3.1.2, utgör kvinnor drygt 44 procent och män 56 procent av idrottsrörelsens aktiva medlemmar. Slutsatsen är således att idrottsrörelsen är mer jämställd bland sina aktiva medlemmar än i sina förbundsstyrelser.

En jämförelse mellan specialidrottsförbunden visar att en dryg tredjedel (24 av 69 SF) har en *jämn könsfördelning* i sina styrelser, det vill säga att det underrepresenterade könet uppgår till minst 40 procent. Detta är en ökning sedan 2001 då endast en fjärdedel (17 av 67 SF) hade en jämn könsfördelning. Bland övriga specialidrottsförbund dominerar männen starkt. År 2009 hade 44 av 69 förbund mindre än 40 procent kvinnor i sina styrelser. Endast ett förbund hade mindre än 40 procent män i sin styrelse.

I 8 av 69 förbund utgjorde de kvinnliga ledamöterna en majoritet i förbundsstyrelsen (4 av 67 år 2001). Det redovisas i tabell 3.3.6.

Tabell 3.3.6 Specialidrottsförbund med en majoritet kvinnor i sina styrelser

Förbund	Män	Kvinnor	Summa
Konståkningsförbundet	2	7	9
Akademisk idrott	3	4	7
Danssportförbundet	3	4	7
Skolidrottsförbundet	3	4	7
Gymnastikförbundet	4	5	9
Handikappidrottsförbundet	4	5	9
Ridsportförbundet	4	5	9
Korpen	5	6	11

Källa: Riksidrottsförbundet

Sammanlagt 14 förbund hade inga eller endast en kvinna på styrelsenivå.

Tabell 3.3.7 Specialidrottsförbund med en eller inga kvinnor i sina styrelser

Förbund	Män	Kvinnor	Summa
Castingsförbundet	4	1	5
Baseboll- och Softbollförbundet	6	1	7
Brottningsförbundet	6	1	7
Curlingförbundet	6	1	7
Draghundssportförbundet	6	1	7
Isseglarförbundet	6	1	7
Racerbåtförbundet	6	1	7
Styrkelyftförbundet	6	1	7
Tyngdlyftningsförbundet	6	1	7
Motorcykelförbundet	7	1	8
Sportdykarförbundet	8	1	9
Biljardförbundet	7	0	7
Bob- och Rodelförbundet	7	0	7
Klätterförbundet	7	0	7

Källa: Riksidrottsförbundet

10 av 69 förbund hade en kvinna som ordförande år 2009 (9 av 67 år 2001). De är förbunden för akademisk idrott, cykel, danssport, segling, gymnastik, skytte, konstakning, triathlon, badminton och dart.

Tabell 3.3.8 Styrelseledamöter och ålder, absoluta tal och procent av ålderskategori (anges inom parantes) 2009

Åldersgrupp	Kvinnor	Män	Totalt
< 30	28 (70)	12 (30)	40 (100)
30–45	72 (40)	109 (60)	181 (100)
45–60	67 (31)	147 (69)	214 (100)
> 60	4 (4)	89 (96)	93 (100)
Totalt	171	357	528

Källa: Riksidrottsförbundet

I tabell 3.3.8 redovisas specialidrottsförbundens ledamöter fördelade på kön och ålder. I kategorin ledamöter under 30 år utgör kvinnorna en tydlig majoritet med 28 ledamöter mot endast 12 män. Därefter blir situationen den rakt omvända. Andelen män ökar snabbt och i takt med stigande ålder. Bland ledamöter över 60 år återfinns endast 4 kvinnliga ledamöter och 89 manliga ledamöter.

En viktig fråga är givetvis hur den ojämna åldersfördelningen ska tolkas. En möjlighet är att andelen unga kvinnor indikerar en positiv utveckling där idrottsrörelsens styrelsesammansättning successivt kommer att bli allt mer jämställd. Men detta förutsätter att de unga kvinnliga styrelseledamöterna stannar kvar i förbundsstyrelserna. Ett mer negativt scenario är att strukturella och/eller samhälleliga orsaker ligger bakom att andelen kvinnor minskar i takt med ökad ålder. I sådana fall är det inte lika självklart att obalansen kommer att minska över tid.

Indikator 3.5 Kostnader för idrottsutövande

Precisering: Skattning av medborgarnas utgifter för idrottsrelaterad utrustning och avgifter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Tabell 3.3.9 Fråga: Hur mycket pengar lägger Du ner på utrustning och avgifter till dig själv under ett kalenderår? Skattning av andel personer i riket (%)

	0 kr	1–500	501–1000	1001–2000	2001–4000	>4001
TOTALT						
7–70 år	20,8	14,9	13,6	16	17	17,7
KÖN						
Män	21	12,3	11,8	16,8	17,6	20,4
Kvinnor	20,5	17,5	15,5	15,1	16	14,9
ÅLDER						
7–14	11,5	8,8	14,8	18,1	22,8	24,2
15–19	16	18	14,7	17	16,5	17,7
20–29	19,1	16	12,3	14,4	21,2	17,1
30–39	15,5	11,1	14,1	20,7	16,4	22,4
40–49	19,1	14,1	13,1	17,1	17,5	19,2
50–59	24,5	15,9	13,4	14,7	16,5	15
60–70	34,3	19,6	14,1	11,1	10,3	10,6
UTBILDNING						
Förgymnasial	25,5	15	12,8	14,1	15,4	17,2
Gymnasial	22,4	14,7	14,5	16,3	16	16
Eftergymnasial	10,2	14,7	13,2	18,3	21,6	22,1
HUSHÅLLSINKOMST (tkr)						
0–119	35,8	18	11,9	12,3	11,3	10,7
120–199	36,7	18	12,7	13,8	11,4	7,3
200–299	25,4	21,6	12,9	14,2	14,9	11
300–399	25,1	16,1	13,3	13,1	15	17,4
400–499	17,5	13,5	17,8	16,3	18,6	16,3
500–599	15,1	11,2	13,1	20,3	19,2	21,1
600–699	10,2	15,3	15,9	15,6	21,3	21,7
700–	7,8	9,7	11,1	20,7	20,4	30,4
Ej uppgift	41,2	13,1	13,4	10	15,7	6,7

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

I RF:s urvalsundersökning Svenska folkets tävlings- och motionsvanor ingår även uppgifter om människors kostnader för idrottsrelaterad utrustning och avgifter (7–70 år). Resultatet redovisas i tabell 3.3.9. Av uppgifterna att döma har män något högre utgifter för idrott än kvinnor. Åldersmässigt framkommer en stor spännvidd. Förhållandevis stora grupper uppger sig ha inga eller små utgifter för sitt idrottande (0–500 kronor). Samtidigt finns det många som lägger ut minst 2 000 kronor i utrustning och avgifter. Inte förvånande utgör även de yngsta och äldsta ålderskategorierna varandras spegelbilder, såtillvida att unga (7–14 år) utmärker sig med att ha högst idrottsutgifter (minst 1 000 kronor om året) medan personer över 60 år uppger sig ha lägst kostnader. Samma tendens kan även urskiljas i att andelen personer utan idrottsutgifter ökar i takt med stigande ålder: från cirka 10 procent i ålder 7–14 år till en dryg tredjedel åldersgruppen 60 år och äldre. Slutligen går det även att urskilja vissa socioekonomiska tendenser, såsom att personer med eftergymnasial utbildning har högre utgifter för idrott jämfört med personer med högst gymnasieutbildning. Likaså ökar utgifterna i takt med ökad hushållsinkomst.

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Frågan i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, om idrotten bidrar till utvecklingen av en god etik, det sociala ledarskapets betydelse m.m.

En viktig utgångspunkt för statens idrottspolitik är antagandet att föreningsidrotten genererar s.k. positiva externa effekter i form av demokrati, jämställdhet och sunda etiska ideal. De är således självklara aspekter i ett indikatorsystem rörande effekterna av statens stöd till idrotten. Problemet är bara att direkta orsakssamband mellan idrottsutövning och olika former av socialiserande effekter är synnerligen svåra att vetenskapligt belägga.⁵⁸ Särskilt problematiskt är det att försöka utnyttja befintlig statistik för att bedöma människors subjektiva upplevelser av exempelvis inflytande och delaktighet. Samtliga indikatorer i detta målområde måste således betraktas som förhållandevis trubbiga mätinstrument inom ett både komplext och svåråtgånget område.

Målområde 4 innehåller tre indikatorer. De första två mäter ledaruppdrag och utbildning utifrån antagandet att förtroendeuppdrag och studiecirkel stärker de ungas inflytande och delaktighet. Den tredje indikatorn avser dopningskontroller som mått på etik inom idrotten.

För mer ingående analyser av idrottens socialiserande aspekter hänvisas till kapitel 3 i denna rapport rörande barnperspektivet inom idrotten, CIF:s antologi *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv* och rapporten *Ett idrottspolitiskt dilemma. Om ungas delaktighet i föreningsidrotten* av Mats Trondman. En sammanställning av tidigare forskning på området ges även i kapitel 6–8 i Idrottsstödsutredningen betänkande SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran*.

Indikator 4.1 Ungdomar och uppdrag som ledare

Precisering: Antal/andel barn och ungdomar (7–19 år) med uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem eller motsvarande i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

⁵⁸ Wagnsson, Stefan (2009), *Föreningsidrott som socialisationsmiljö: en studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling* (Karlstad: Karlstads universitet).

Tabell 3.4.1 Unga som uppger att de är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem eller liknande i en idrottsförening. Skattning av antal personer i riket. Andel av åldersgruppen anges i procent

År	1999	%	2001	%	2003	%	2005	%	2007	%	2009	%
7–14	23 600	2,5	27 200	2,7	29 700	3,2	11 500	1,3	18 100	2,2	35 000	4,4
15–19	53 800	10,5	47 300	9,7	45 200	8,4	67 700	11,3	50 400	8,2	71 000	11,6

Källa: Svenska folkets tävlings- och motionsvanor

Ett sätt att mäta ungdomars delaktighet och inflytande inom idrotten är att studera huruvida de innehar olika former av uppdrag som ledare, tränare eller styrelseledamot. En sådan fråga ingår i RF:s årliga studie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* (jfr indikator 1.4). I 2009 års undersökning uppgav 106 000 unga att de hade olika former av ledaruppdrag. Föga förvånande var det framförallt äldre ungdomar som gjorde insatser som ideella ledare (67 procent tillhörde ålderskategorin 15–19 år). Utvecklingen under perioden 1999–2009 redovisas i tabell 3.4.1. Uppgifterna är svårtolkade. Bland de yngre (7–14 år) varierar andelen ideella idrottsledare mellan 1,3 procent (2005) och 4,4 procent (2009). Bland de äldre varierar andelen ledare mellan 8,4 procent (2003) och 11,6 procent (2009). Det går visserligen att skönja en viss minskning av unga ledare under åren 1999–2007 följt av en ökning 2009. Samtidigt är förändringarna relativt små och här rörande från uppskattningar utifrån en s.k. urvalsstudie. Det är därmed inte möjligt att fastslå några entydiga förändringar i andelen unga med idrottsledaruppdrag under den senaste 10-årsperioden.

Indikator 4.2 Ideella ledares utbildning

Precisering: Antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet

Uppgiftslämnare: SISU Idrottsutbildarna

Källa: SISU/Specialidrottsförbunden

Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna är idrottens studie- och utbildningsorganisation. Verksamheten finansieras genom statsanslag över Utbildningsdepartementets budget samt via bidrag från landsting och kommuner. SISU:s statliga stöd regleras således inte i regeringens särskilda förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet. Förbundets aktiviteter ingår följaktligen inte heller i CIF:s uppföljningsuppdrag rörande statens idrottspolitik. Samtidigt utgör omfattningen på SISU:s studieverksamhet ett intressant mått på idrottsrörelsens insatser för att utbilda sina ideella ledare.

I tabell 3.4.2 redovisas antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet under perioden 2004–2009.

Tabell 3.4.2 Arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Arrangemang	79 045	72 638	68 826	69 002	67 613	83 647
Deltagare	659 314	602 929	567 740	561 839	547 917	670 870
Utbildnings timmar	1 623 356	1 446 526	1 339 326	1 311 187	1 196 140	1 388 947
Andel kvinnor (%)	39,6	41,1	41,8	42,3	45,4	45,6

Källa: SISU Idrottsutbildarna

Som tabellen visar, minskade SISU:s studieverksamhet kontinuerligt under perioden 2004–2008. Såväl antalet arrangemang som antalet deltagare uppvisade en nedåtgående trend. Denna bröts emellertid 2009. Enligt uppgifter från SISU är ökningen främst ett resultat av ökade statsbidrag sedan 2007.

Indikator 4.3 Dopning

Precisering: Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige fördelat på dopningsklass, kön och idrottsnivå

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Antidopinggruppen

I Sverige är det Riksidrottsförbundet som ansvarar för antidopningsarbetet. Verksamheten är brett upplagd och inkluderar ett stort antal aktörer. Den av RF-stämman valda Dopningkommissionen (DopK) utgör ett överordnat expertorgan som bland annat övervakar att idrottens regelverk efterlevs och anmäler förseelser mot dopningsreglerna till berörda specialidrottsförbund. För det operativa arbetet svarar RF:s särskilda antidopinggrupp. Det är dessa tjänstemän som genomför själva kontrollprogrammet, reviderar listan över dopningsklassade läkemedel, handlägger bestraffningsärenden m.m. Till sin hjälp har de 79 legitimerade dopningskontrollansvariga funktionärer (DKA). I bestraffningsfrågor finns Dopningnämnden (DoN) för domar i första instans och Riksidrottsnämnden (RIN) som högsta beslutande organ. Vidare kan tilläggas att alla specialförbund har egna antidopningsprogram och att även RF:s 21 distriktsförbund arbetar förebyggande mot dopning.⁵⁹

⁵⁹ För uppgifter om antidopningsverksamheten i Sverige, se Riksidrottsförbundets hemsida (www.rf.se).

För 2010 avsatte regeringen ett anslag på 26 miljoner kronor för insatser mot dopning. Detta i sig motiverar att RF:s insatser på området inkluderas i en uppföljning av statens idrottspolitik. Därtill utgör dopning ett tydligt brott mot idrottens regelverk (och ofta även mot svensk lagstiftning), vilket motiverar att dopningsförelser i detta sammanhang används som indikator för etiken inom idrottsrörelsen. Samtidigt bör det emellertid påpekas att RF:s statistik i fråga om dopningsprover och bestraffningar i första hand speglar den egna antidopningsverksamheten – det är inte ett mått på det allmänna bruket av dopningsmedel inom varken den RF-ledda idrotten eller i det omgivande samhället. Antalet kontroller styrs nämligen av Dopingkommissionen utifrån bedömningar av behov och tillgången av medel. Därtill är kontrollerna inte slumpvisa utan främst inriktade på elitidrottare och på sådana idrotter där dopning anses ge förbättrad tävlingsprestation.⁶⁰

Med dessa reservationer kan det konstateras att omfattningen på RF:s dopningskontroller under det senaste årtiondet pendlat mellan 1 854 (år 2000) och 4 046 (2004). År 2009 genomfördes 3 568 tester. Under samma period har antalet bestraffade pendlat mellan 6 och 29 per år. Vidare kan konstateras att mellan 0,3–0,8 procent av proven utmynnats i bestraffningar, samt att andelen bestraffade ökat något under senare år.

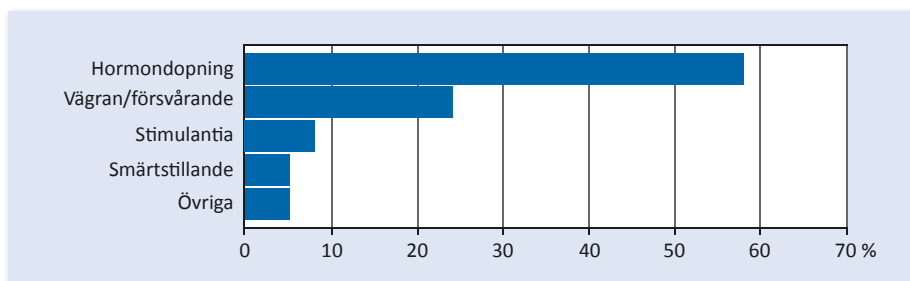
Tabell 3.4.3 Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige 1999–2009

År	Antal prov	Antal bestraffade män	Antal bestraffade kvinnor	Antal bestraffade totalt	Andel bestraffade (%)
1999	2 065	12	0	12	0,6
2000	1 854	6	0	6	0,3
2001	2 545	17	1	18	0,7
2002	3 036	8	1	9	0,3
2003	3 510	9	2	11	0,3
2004	4 046	18	0	18	0,4
2005	4 015	18	0	18	0,4
2006	3 556	17	1	18	0,5
2007	3 601	18	0	18	0,5
2008	3 607	23	1	24	0,7
2009	3 568	28	1	29	0,8
Summa	35 403	174	7	181	

Källa: Antidopinggruppen

60 SOU 2011:10, *Antidopning Sverige. En ny väg för arbetet mot dopning. Betänkande av Organisationsutredningen mot dopning*, s. 95–96.

En jämförelse av bestraffningar och kön visar att en stor majoritet av de idrottare som fällts för dopningsbrott under den senaste tioårsperioden varit män (96,1 procent). I figur 3.4.1 redovisas antal dopningsfall under perioden 1981–2009 fördelat på dopningsklass.

Figur 3.4.1 Antal dopningsfall 1981–2009 fördelat på dopningsklass

Källa: Antidopinggruppen

Riksidrottsförbundet sammanställer även uppgifter om den idrottsliga nivå som de bestraffade befinner sig på. Resultatet, tabell 3.4.4, visar att en majoritet av de bestraffade tillhör kategorin motionärer, det vill säga individer som inte deltar i något tävlingsssammanhang. Näst störst är gruppen elitidrottare (tävlande i individuell gren internationellt eller i landslag och spelare inom lagbollsporters högsta serier och landslag) följt av de som är tävlingsaktiva på lägre nivå (tävling).

Tabell 3.4.4 Antal bestraffade dopningsfall fördelat på idrottsnivå 2002–2009

År	Elit	Tävling	Motion
2002	2	3	4
2003	2	3	6
2004	5	3	10
2005	4	2	12
2006	11	0	7
2007	4	5	9
2008	6	3	15
2009	3	6	20
Summa	37	25	83

Källa: Antidopinggruppen

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Frågan i vilken mån svensk idrott på elitnivå kan hävda sig i internationella sammanhang.

Sedan 2009 har regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet kompletterats med formuleringen att statsbidraget även kan stödja verksamhet som ”stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.” Tillägget är att betrakta som ett principiellt erkännande från regeringens sida av att elitidrott utgör en viktig – och därmed bidragsberättigad – del av idrottsrörelsens verksamhet. Men det innebär även att elitidrotten utgör ett område som ska följas upp. Indikatorsystemets sista målområde rör följaktligen svensk elitidrotts förmåga att hävda sig i internationella sammanhang.

Elitidrottsliga prestationer är ofta tydliga och mätbara, inte minst när de leder till medaljer, segrar och placeringar på olika rankinglistor. Att utforma indikatorer som fångar svensk elitidrotts internationella konkurrenskraft kan därmed framstå som en förhållandevis enkel uppgift. Så är inte fallet. Att bedöma existensvillkor och utvecklingsprocesser på elitidrottens område är tvärtom förknippat med betydande svårigheter.

Ett första problem är att försöka hantera *mångfalden av förbund och idrotter* i svensk idrott. Som belysande mått kan nämnas att RF:s 67 specialidrottsförbund år 2009 redovisade hela 232 skilda landslagstrupper. Och då är inte juniorer, veterantrupper m.m. inräknade. Enbart *Svenska kanotförbundet* hade åtta separata trupper: från drakbåt till freestyle, kanotpolo (dam och herr), kanotsegling, kanotslalom, maraton och sprint.

Till detta ska läggas *ett närmast oöverskådligt antal mästerskapstävlingar på internationell nivå*. Att utforma acceptabla jämförelsemått mellan alla dessa arrangemang är inte lätt. För de allra flesta idrotter utgör visserligen VM och/eller OS de mest prestigefyllda tävlingarna. Men det finns även idrotter som har helt andra system eller förutsättningar. I exempelvis tennis rankas s.k. grand slam-segrar högst. I vissa mindre grenar, såsom nordisk trap (i lerduveskytte), utgörs den högsta internationella nivån av ett skandinaviskt mästerskap. För att ytterligare komplicera situationen så anordnas inte alla mästerskap årligen eller lika ofta. Till exempel anordnas ishockey-VM varje år, handbolls-VM vartannat år medan fotbolls-VM hålls vart fjärde år. I en kvantitativ jämförelse av idrottsliga prestationer skapar detta problem – inte minst eftersom frånvaron av medaljer

inom en viss idrott både kan förklaras av otillräckliga idrottsliga prestationer eller att det helt enkelt inte fanns några medaljer att kämpa om just detta år.

Ett tredje problem handlar om *bristande kunskap*. Riksidrottsförbundet samlade tidigare inte in information om förbundens elit- och landslagsverksamhet. På aggregerad nivå saknas följaktligen kartläggningar och tidsserier rörande såväl landslagstruppernas omfattning och resultat som deras ekonomiska förutsättningar. Sedan 2009 har emellertid kunskapsläget förbättrats väsentligt. Som ett resultat av regeringens beslut om en särskild elitsatsning genomförde Riksidrottsförbundet nämligen en förhållandevis ingående kartläggning av specialidrottsförbundens landslagsverksamhet. Detta har skapat både ny och värdefull information om svensk elitidrott.

Ett sista problem handlar om *det ojämna kunskapsläget*. Generellt sett är kunskapsläget bäst för de idrotter som ingår på det olympiska programmet. Detta beror på att Sveriges Olympiska Kommitté sedan 1999 bedrivit ett särskilt program för elitutveckling (Olympisk offensiv). För olympiska idrotter finns således möjlighet att både redovisa idrottsliga resultat över tid samt statistik rörande antal elitaktiva och deras potential att erhålla medaljer i internationella sammanhang. De indikatorer som redovisas nedan är följaktligen hämtade från både Riksidrottsförbundet och Sveriges Olympiska Kommitté.

Indikator 5.1 Medaljer i internationella mästerskap

Precisering: Antalet erhållna medaljer i internationella mästerskap

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet, Sveriges Olympiska Kommitté, Sveriges Paralympiska Kommitté och Svenska Handikappidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

Svenska medaljer 2009 i VM eller motsvarande:

- 80 guld
- 79 silver
- 77 brons

Enligt RF:s uppgifter bestod idrottsrörelsens 232 landslagstrupper år 2009 av 3094 aktiva idrottsutövare. Nästan tre fjärdedelar av dessa – närmare räknat 2259 personer – deltog även i ett världsmästerskap eller i en tävling av motsvarande dignitet. Och detta gav resultat. Totalt erövrades 236 medaljer varav 80 guld, 79 silver och 77 brons.

En närmare granskning av medaljernas fördelning, visar att sammanlagt 11 landslagstrupper tog mer än fem guld vardera. Se tabell 3.5.1

Tabell 3.5.1 Landslagstrupper med flest medaljer i VM eller motsvarande 2009

Förbund	Landslagstrupp		Medaljer
Biljardförbundet	Carambole	Dam & Herr	11
Handikappidrottsförbundet	Sportskytte	Dam & Herr	10
Mångkampsförbundet	Orienteringsskytte	Dam & Herr	10
Flygsportförbundet	Allt modellflyg	Dam & Herr	7
Handikappidrottsförbundet	Bordtennis	Dam & Herr	7
Seglarförbundet	Icke olympiska	Dam & Herr	7
Bangolförbundet	Bangolf	Dam & Herr	6
Budoförbundet	Ju-jutsu	Dam & Herr	6
Bågskytteförbundet	Fältbågskytte	Dam & Herr	6
Frisbeeförbundet	Allround	Dam & Herr	6
Skidförbundet	Skidorientering	Dam & Herr	6

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabell 3.5.2 redovisar på motsvarande sätt de förbund som tog flest medaljer 2009.

Tabell 3.5.2 Specialidrottsförbund med flest medaljer i VM eller motsvarande 2009

Förbund	Medaljer
Handikappidrottsförbundet	25
Skidförbundet	14
Biljardförbundet	11
Dövidrottsförbundet	11
Bilspportförbundet	10
Bågskytteförbundet	10
Mångkampsförbundet	10
Skyttesportförbundet	10
Budoförbundet	9
Motorcykelförbundet	9

Källa: Riksidrottsförbundet

Uppgifterna visar att Sverige år 2009 lyckades hävda sig särskilt väl i idrotter som biljard, handikappidrott, dövidrott och skidor. Dessa idrotter/förbund har flera gemensamma kännetecken. De har uppenbarligen duktiga elitaktiva som lyckats ta medaljer i högsta internationella konkurrens. Men viktigt att komma ihåg är att de dessutom är idrotter med *många möjligheter att ta medalj*. Uppgifterna kan användas som indikation på svensk elitidrotts internationella konkurrenskraft år 2009. Men de kan inte användas för jämförelser mellan olika idrotter inom Sverige. För en idrott som exempelvis fotboll kommer det aldrig finnas möjlighet att placera sig högt i tabeller som ovan eftersom det endast finns två medaljer att kämpa om (VM för herrar respektive damer).

RF:s data medger inte analyser över tid. Det gör däremot SOK:s statistik. Tabell 3.5.3 och 3.5.4 redovisar antal placeringar vid sommar och vinterspel från 1998 till 2010.

Tabell 3.5.3 Sveriges resultat vid sommar-OS 2000–2008

Olympiska spel	Svenska deltagare	Placering							
		1:a	2:a	3:e	4:e	5:e	6:e	7:e	8:e
2000 Sydney	158	4	5	3	5	2	6	4	3
2004 Aten	115	4	1	2	8	5	2	1	4
2008 Peking	123	0	4	1	5	5	4	3	9

Källa: Sveriges Olympiska Komité

Tabell 3.5.4 Sveriges resultat vid vinter-OS 1998–2010

Olympiska spel	Svenska deltagare	Placering							
		1:a	2:a	3:e	4:e	5:e	6:e	7:e	8:e
1998 Nagano	99	0	2	1	2	1	4	3	2
2002 Salt Lake City	102	0	2	4	4	2	2	2	2
2006 Turin	105	7	2	5	4	3	4	0	5
2010 Vancouver	105	5	2	4	8	3	2	3	3

Källa: Sveriges Olympiska Komité

Tabellerna vittnar om att många svenska elitidrottare/lag konkurrerar om medaljer i olympiska sammanhang. En jämförelse mellan de svenska OS-truppernas storlek och antalet placeringar upp till 8:e plats visar dessutom en positiv utveck-

lingskurva. I både sommar- och vinterspelen har andelen prestationer (mätt i placeringar 1–8) ökat i relation till svenska deltagare. I sommar-OS minskade den svenska truppen från 158 deltagare i Sydney år 2000 till 123 i Peking år 2010. Antalet placeringar 1–8 förblev däremot i det närmaste konstant (en minskning från 32 till 31 placeringar). I vinterspelen fördubblades antalet placeringar bland de åtta främsta från 15 stycken vid OS i Nagano 1998 till 30 placeringar i Vancouver år 2010 – och detta samtidigt som antalet svenska deltagare endast ökade från 99 till 105 personer.

Nedan redovisas antal svenska deltagare samt resultat vid Paralympiska sommar- respektive vinterspel under perioden 1998–2010. Tabellerna visar att Sverige både haft större trupper och erövrat fler medaljer i sommarspelen jämfört med vinterspelen. Samtidigt ska det tilläggas att antalet idrottsgrenar är betydligt fler på det paralympiska sommarprogrammet jämfört med vinterspelen (20 mot 5).

Tabell. 3.5.5 Sveriges resultat i Paralympiska sommarspel 2000–2008

	Svenska deltagare	Placering		
		1:a	2:a	3:a
2000 Sydney	42	5	6	10
2004 Aten	41	8	7	6
2008 Peking	63	5	3	4

Källa: Svenska Handikappidrottsförbundet

Tabell. 3.5.6 Sveriges resultat i Paralympiska vinterspel 2000–2008

	Svenska deltagare	Placering		
		1:a	2:a	3:a
1998 Nagano	22		1	5
2002 Salt Lake City	19		6	3
2006 Turin	17			1
2010 Vancouver	24			2

Källa: Svenska Handikappidrottsförbundet

Indikator 5.2 Medaljkapacitet i skilda idrotter

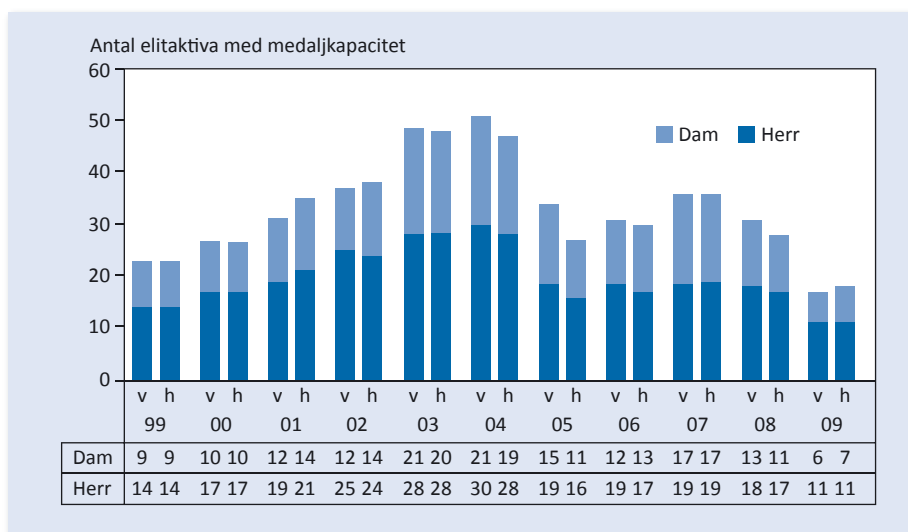
Precisering: Antal elitaktiva/lag (medaljpositioner) med kapacitet att ta medalj i OS eller VM fördelat på kön resp. vinter/sommaridrott

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

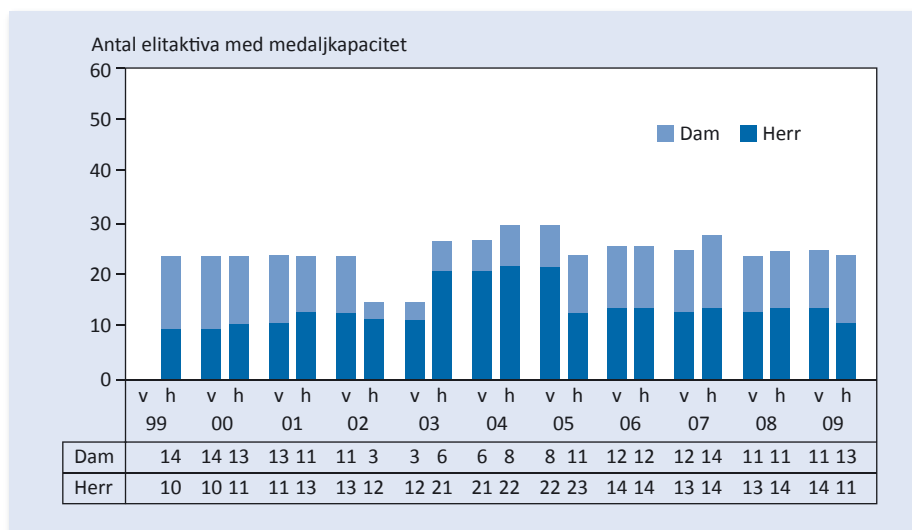
Inom SOK används måttet medaljkapacitet för att bedöma svenska elitaktivas potential till medalj i internationella tävlingssammanhang. Måttet är framåtblickande men baseras på tidigare genomförda prestationer. Med medaljkapacitet avses personer som tagit medalj i högsta internationella konkurrens ett flertal gånger under den senaste tvåårsperioden.

I figur 3.5.1 och 3.5.2 redovisas medaljkapacitet hos svenska olympiska idrotter under perioden 1999–2009. Mätningar har gjorts höst och vår. Samma personer kan därmed ingå vid bägge tidpunkterna. Resultatet visar att Sverige under det senaste årtiondet haft fler personer med medaljkapacitet i olympiska sommaridrotter jämfört med olympiska vinteridrotter. I sommaridrotter har medaljkapaciteten minskat sedan åren 2003–2004. I vinteridrotter har antalet elitaktiva med medaljkapacitet legat förhållandevis stabilt på mellan 24–30 personer under hela perioden.

Figur 3.5.1 Medaljkapacitet i Olympiska sommaridrotter, damer och herrar (v = vår, h = höst)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Figur 3.5.2 Medaljkapacitet i Olympiska vinteridrotter, damer och herrar (v = vår, h = höst)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Indikator 5.3 Kostnader för landslagsverksamhet

Precisering: Specialidrottsförbundens utgifter för landslagsverksamhet inklusive förberedelse för landslagsverksamhet

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

I Riksidrottsförbundets enkätstudie rörande specialidrottsförbundens elitverksamhet ingick frågor om förbundens kostnader för sina landslag. Resultatet visade en total kostnadsram för svensk landslagsverksamhet på 393 897 141 kronor. Detta är ett intressant ekonomiskt mått på svensk elitidrott som aldrig tidigare kunnat redovisas.

Nedan ges en närmare redogörelse för utgifternas fördelning mellan olika förbund. Två saker bör påpekas. För det första avser kostnaderna inte all verksamhet av elitidrottskaraktär. Uppgifterna rör endast förbundens utgifter för landslagsverksamhet medan ett totalmått för all svensk elitidrott även skulle behöva inkludera utgifter för nationella seriespel osv. För det andra säger uppgifterna inget om hur förbunden lyckats finansiera sina utgifter. För många förbund har det statliga stödet säkerligen varit en förutsättning för att de kunnat bedriva landslagsverksamhet i rådande omfattning. Men långtifrån alla förbund finansierar sin elitverksamhet enbart med offentliga medel. Detta framgår tydligt i tabell 3.5.7 där många förbund redovisar kostnader för sina landslag som vida överstiger deras statliga stöd.

Tabell 3.5.7 Kostnader och stöd för landslagsverksamhet 2009 (SOK = Sveriges Olympiska Kommitté, SPK = Sveriges Paralympiska Kommitté)

Specialidrottsförbund	Kostnad landslagsverksamhet	Basbidrag SF	Olympiskt/paralympiskt stöd
Fotbollförbundet	78 000 000 kr	21 412 000 kr	SOK
Skidförbundet	62 903 525 kr	9 970 000 kr	SOK
Ishockeyförbundet	35 173 000 kr	11 084 000 kr	SOK
Friidrottsförbundet	14 900 000 kr	11 843 000 kr	SOK
Handbollsförbundet	14 600 000 kr	6 823 000 kr	SOK
Ridsportförbundet	13 200 000 kr	11 740 000 kr	SOK
Golfförbundet	11 500 000 kr	6 443 000 kr	Nej
Handikappidrottsförbundet	9 700 000 kr	10 037 000 kr	SPK
Simförbundet	9 191 500 kr	7 609 000 kr	SOK
Innebandyförbundet	8 966 000 kr	7 872 000 kr	Nej
Tennisförbundet	8 900 000 kr	5 416 000 kr	SOK
Skidskytteförbundet	8 200 000 kr	1 158 000 kr	SOK
Basketförbundet	7 900 000 kr	7 222 000 kr	SPK/SOK
Flygsportsförbundet	7 235 500 kr	1 874 000 kr	Nej
Seglingsförbundet	6 500 000 kr	5 731 000 kr	SOK
Orienteringsförbundet	6 000 000 kr	8 250 000 kr	Nej
Bordtennisförbundet	5 150 000 kr	5 377 000 kr	SOK
Kanotförbundet	5 047 618 kr	3 430 000 kr	SOK
Konståkningsförbundet	4 620 000 kr	2 187 000 kr	SOK
Bowlingförbundet	4 090 000 kr	3 444 000 kr	Nej
Taekwondoförbundet	3 943 000 kr	1 037 000 kr	SOK
Skyttesportsförbundet	3 830 000 kr	3 308 000 kr	SOK
Bandyförbundet	3 700 000 kr	4 860 000 kr	Nej
Brottningsförbundet	3 644 000 kr	2 550 000 kr	SOK
Badmintonförbundet	3 600 000 kr	4 860 000 kr	SOK
Bilsportförbundet	3 450 000 kr	3 002 000 kr	Nej
Motorcykel/Snöskoterförbundet	3 450 000 kr	3 201 000 kr	Nej
Cykelförbundet	3 011 000 kr	3 444 000 kr	SOK
Judoförbundet	3 000 000 kr	1 875 000 kr	SOK
Skridskoförbundet	2 500 000 kr	2 364 000 kr	SOK
Amerikanska fotbollsförbundet	2 480 000 kr	1 025 000 kr	Nej
Fäktförbundet	2 452 000 kr	1 713 000 kr	SOK
Volleybollförbundet	2 450 000 kr	4 558 000 kr	Nej

3. INDIKATORER FÖR UPPFÖLJNING AV STATENS STÖD TILL IDROTEN

Specialidrottsförbund	Kostnad landslags- verksamhet	Basbidrag SF	Olympiskt/ paralympiskt stöd
Gymnastikförbundet	2 180 000 kr	11 265 000 kr	Nej
Bågskytteförbundet	1 901 400 kr	1 470 000 kr	Nej
Budo/Kampsportsförbundet	1 800 000 kr	2 791 000 kr	Nej
Roddförbundet	1 800 000 kr	1 816 000 kr	SOK
Rugbyförbundet	1 618 000 kr	1 370 000 kr	Nej
Squashförbundet	1 600 000 kr	1 356 000 kr	Nej
Mångkampsförbundet	1 582 607 kr	1 456 000 kr	Nej
Danssportsförbundet	1 503 000 kr	1 448 000 kr	Nej
Styrkelyftförbundet	1 400 000 kr	1 513 000 kr	Nej
Boxningsförbundet	1 350 000 kr	1 886 000 kr	SOK
Baseboll/Softbollförbundet	1 297 000 kr	1 209 000 kr	Nej
Triathlonförbundet	1 084 000 kr	1 179 000 kr	SOK
Tyngdlyftningsförbundet	1 001 000 kr	1 365 000 kr	Nej
Dragkampsförbundet	964 000 kr	783 000 kr	Nej
Dragehundspportförbundet	950 000 kr	902 000 kr	Nej
Bangolförbundet	945 240 kr	1 295 000 kr	Nej
Bouleförbundet	796 000 kr	1 394 000 kr	Nej
Gång- och Vandrarförbundet	750 000 kr	1 467 000 kr	Nej
Bob och Rodelförbundet	685 000 kr	911 000 kr	Nej
Klätterförbundet	620 000 kr	989 000 kr	Nej
Curlingförbundet	569 000 kr	1 655 000 kr	SPK/SOK
Castingsförbundet	566 000 kr	846 000 kr	Nej
Sportdykningsförbundet	517 000 kr	1 629 000 kr	Nej
Dövirotsförbundet	500 000 kr	2 876 000 kr	Nej
Landhockeyförbundet	500 000 kr	718 000 kr	Nej
Vattenskidförbundet	465 000 kr	1 248 000 kr	Nej
Akademiska Idrottsförbundet	447 751 kr	2 702 000 kr	Nej
Isseglarförbundet	300 000 kr	470 000 kr	Nej
Dartförbundet	250 000 kr	0 kr	Nej
Racerbåtsförbundet	230 000 kr	812 000 kr	Nej
Biljardförbundet	205 000 kr	756 000 kr	Nej
Frisbeeförbundet	163 000 kr	902 000 kr	Nej
Varpaförbundet	70 000 kr	803 000 kr	Nej

Källa: Riksidrottsförbundet

Tabell 3.5.7 visar att förbundens utgifter för landslagsverksamhet varierar högst väsentligt. Tre förbund – fotboll, skidor och ishockey – utmärker sig med betydligt högre utgifter för sina landslag än övriga idrotter. Störst kostnader redovisade Svenska Fotbollförbundet med 78 miljoner kronor. De allra flesta förbund redovisade betydligt lägre belopp. Nästan tre av fyra förbund (48 av 66) uppgav kostnader på under fem miljoner kronor. Dessa skillnader belyses tydligt i tabell 3.5.8.

Tabell 3.5.8 Förbundens kostnader för landslagsverksamhet 2009, grupperade

Kostnader, kategoriserade	Antal SF	Totala kostnader i varje kostnadskategori (kr)	Varje kategoris andel av totala kostnader (%)
< 15 miljoner	3	176 076 525	44,7
10–15 miljoner	4	54 200 000	13,8
5–10 miljoner	11	82 790 618	21,0
1–5 miljoner	28	70 337 007	17,9
> 1 miljon kr	20	10 492 991	2,7
Summa	66	393 897 141	100

Indikator 5.4 Deltagare i talangutvecklingsverksamhet

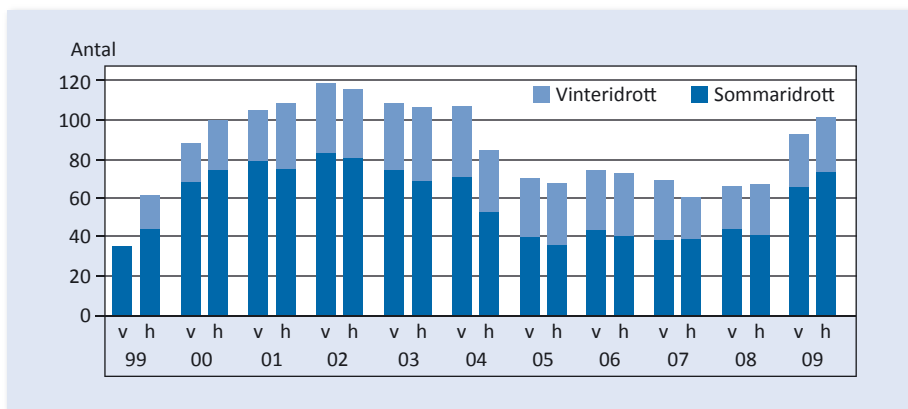
Precisering: Antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Indikator 5.4 mäter antalet deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar. Sveriges Olympiska Kommitté har sedan 1998 beviljats statliga medel till att en särskild elitsatsning: Olympisk offensiv. Verksamheten består av dels ett *toppprogram* där Sveriges främsta elitaktiva ges så optimala förutsättningar som möjligt för att förbereda sig inför kommande Olympiska spel, dels ett *talangprogram* där lovande talanger ges möjlighet att ta steget till den absoluta världstoppen i sina respektive idrotter.

Sedan 2009 har statens elitstöd kompletterats med en särskild förbundsövergripande och behovsprövad elitsatsning på 212 miljoner kronor fördelat över en fyraårsperiod. Denna satsning påbörjades först under slutet av 2009 och redovisas inte i detta sammanhang.

Figur 3.5.3 Deltagare i SOK:s talangprogram 1999–2009 (v = vår, h = höst)

Källa: Sveriges Olympiska Komité

Figur 3.5.3 visar att antalet deltagare i SOK:s talangprogram varierat kraftigt över tid – från toppnoteringen 119 personer år 2002 till drygt 60 stycken hösten 2008. Utvecklingskurvan ska inte främst tolkas som ett uttryck för förändringar i kvaliteten på svensk elitidrott utan som ett resultat av de medel SOK förfogat över i förhållande till kostnaderna för att bedriva talangprogrammet.

I tabell 3.5.9 redovisas könsfördelningen i SOK:s talangprogram. Resultatet visar att män alltid utgjort en majoritet i både sommar- och vinteridrotter. Sammantaget har andelen kvinnor pendlat mellan 30,6 procent (2007) till 40,6 procent (2009).

Tabell 3.5.9 Deltagare i SOK:s talangprogram 1999–2009 fördelat på sommar- respektive vinteridrott samt kön

	Vår/Höst	Sommaridrott		Vinteridrott		Andel kvinnor (%)
		Herrar	Damer	Herrar	Damer	
1999	v	22	14	–	–	38,8
	h	28	16	11	8	38,1
2000	v	47	22	11	9	34,8
	h	50	25	15	12	36,3
2001	v	53	26	15	12	35,8
	h	53	22	18	17	35,5
2002	v	54	30	18	17	39,5
	h	52	29	22	14	36,8

	Vår/Höst	Sommaridrott		Vinteridrott		Andel kvinnor (%)
		Herrar	Damer	Herrar	Damer	
2003	v	52	23	21	14	33,6
	h	47	22	24	15	34,3
2004	v	48	24	23	13	34,3
	h	36	16	19	14	35,3
2005	v	27	13	18	13	36,6
	h	24	12	22	10	32,4
2006	v	27	17	22	10	35,5
	h	28	13	22	10	31,5
2007	v	26	13	20	11	34,3
	h	26	13	17	6	30,6
2008	v	25	20	15	7	40,3
	h	23	19	18	9	40,6
2009	v	37	29	19	9	40,4
	h	42	31	22	8	37,7
2009	v	37	29	19	9	40,4
	h	42	31	22	8	37,7

Indikator 5.5 Specialidrott i gymnasieskolan

Precisering: Antal flickor och pojkar vid riksrekryterande idrottsgymnasier

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Berörda specialidrottsförbund

För ungdomar på hög idrottslig nivå finns möjlighet att kombinera gymnasiestudier med en elitsatsning inom ramen för s.k. Riksidrottsgymnasier. Systemet är utformat så att studenterna läser ett nationellt gymnasieprogram men utnyttjar studiemomentet ”individuellt tillval” för den egna specialidrotten. I tabell 3.5.10 redovisas de s.k. riksidrottsgymnasiernas dimensionering under perioden 2005–2011, fördelat på två treårsperioder.

Tabell 3.5.10 Riksidrotts-gymnasier (RIG), dimensionering

	2005–2008	2008–2011
Antal specialidrottsförbund	37	36
Antal anordnarkommuner	50	49
Antal RIG-orter	62	58
Antal elever (per tre år)	1 136	1 297

Källa: Riksidrottsförbundet

Enligt Riksidrottsförbundet fördelar flertalet specialidrottsförbund sina platser enligt principen att det underrepresenterade könet ska uppgå till minst 40 procent. Det finns emellertid undantag. Till exempel tillämpas ett fritt urval för bilsport, ishockey och ridsport.

4. Årsredovisning 2010

Centrum för idrottsforskning

Centrum för idrottsforskning (CIF) har som uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område *samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten*. CIF skall också skapa förutsättningar för samarbete mellan forskare vid universitet och högskolor samt andra engagerade inom området.

Resultatredovisningen skall spegla hur verksamhetens prestationer har utvecklats med avseende på volym och kostnader. CIF har valt att redovisa antal beviljade tjänster (Tabell 4.2) och forskningsanslag (Tabell 4.3) som ett mått på uppgiften att *ge stöd och initiera idrottsforskning* samt antalet prenumeranter på tidningen Svensk Idrottsforskning (Tabell 4.6) som ett volymmått på uppgiften att *informera om forskningen*.

Redovisningen av verksamhetens prestationer kommer fortsatt att utvecklas.

Stödja och initiera forskning

Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet finansierar CIF:s verksamhet (Tabell 4.1). Dessutom tillkommer intäkter från bland annat prenumerationsavgifter för tidningen Svensk idrottsforskning. Alla belopp redovisas i tusental kronor (tkr) om ej annat anges.

Tabell 4.1 Intäkter till CIF 2008–2010

	2008	2009	2010
Utbildningsdepartementet	6 386	6 504	6 721
Kulturdepartementet via Riksidrottsförbundet	13 000	13 000	16 000
Övriga intäkter (prenumerationer, böcker)	345	295	343
Summa	19 731	19 799	23 064

Tabellen visar att intäkterna från Kulturdepartementet via Riksidrottsförbundet år 2010 är betydligt högre än tidigare år. Orsaken är att CIF tilldelats uppdraget att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Att fördela forskningsmedel är en central del av CIF:s verksamhet. I tabell 4.2–4.5 och figur 4.1 redovisas hur medel fördelats under 2007–2010. Notera att utbetalningen av bidragsmedel för en tjänst eller ett projektbidrag som beviljats stöd ett givet år påbörjas först påföljande år.

CIF:s styrelse har vid beviljandet av medel inför år 2011 valt att prioritera forskning med hög kvalitet inom de övergripande forskningsområdena: elitidrott och barn- och ungdomsidrott. Till forskningsområdet barn- och ungdomsidrott beviljades medel motsvarande två tjänster (en forskarstuderande och en nydisputerad) och 1 636 650 kr för projektbidrag. Till elitidrottsforskning beviljades samtidigt 5 267 650 kr i projektbidrag. Dessutom utlystes en heltidstjänst för forskare/Research fellow inom biomekanik, alternativt fysiologi, med inriktning på elitidrott och med fokus på prestationsutveckling.

Tabell 4.2 Antal beviljade tjänster, fördelning mellan män och kvinnor och kostnad för tjänster för CIF under åren 2007–2010

År	Forskarstuderande, antal (kvinnor/män)	Nydisputerade, antal (kvinnor/män)	Total kostnad tjänster
2007	14 (7/7)	10.5 (5/6)	6 700 tkr
2008	12 (7/5)	13.5 (4/10)	7 500 tkr
2009	10.5 (4/7)	12 (4/8)	6 800 tkr
2010	15 (7/8)	11 (5/6)	8 525 tkr

Tabellen visar att CIF har beviljat cirka 25 tjänster årligen under de senast åren. Fördelningen mellan män och kvinnor år 2010 var betydligt jämnare än åren 2008 och 2009, då en klar majoritet av tjänsterna tilldelades män.

CIF fördelar forskningsmedel inom tre ämnesområden samt till ideella, nationella föreningar/organisationer som bedriver verksamhet som är värdefull för svensk idrottsforskning (Tabell 4.3).

4.3 Projektbidrag beviljat per år, fördelat på ämnesområden

	2007	2008	2009	2010
Humaniora och samhällsvetenskap	3 245	3 420	3 300	3 348
Fysiologi, medicin och biomekanik	3 395	3 285	3 000	4 729
Traumatologi och rehabilitering	2 275	2 605	2 695	2 337
Organisationsstöd	260	260	260	300
Summa	9 175	9 570	9 255	10 714

Not: Projektmedel fördelas mellan grupperna baserat på en formel som tar hänsyn till söktryck i respektive ämnesområde. Sökta belopp listas inom varje ämnesområde. Därefter räknas 50 procent av beloppen bort (de 25 procent högsta och de 25 procent lägsta). Det kvarvarande beloppet summeras och därefter adderas ämnesområdena ihop (totalt belopp). Summan från varje ämnesområde divideras med det totala beloppet och multipliceras slutligen med det belopp som är tillgängligt för projektmedel. Respektive ämnesområde får därmed sin tilldelning.

Fördelningen av medel baseras på söktrycket inom respektive ämnesområde. Tabellen visar att ämnesområdet *Fysiologi, medicin och biomekanik* beviljades högre projektbidrag år 2010 jämfört med året innan. För *Traumatologi och rehabilitering* har den totala summan bidrag tvärtom minskat.

Tabell 4.4 Genomsnittlig bidragsstorlek beviljat per år (medelvärde)

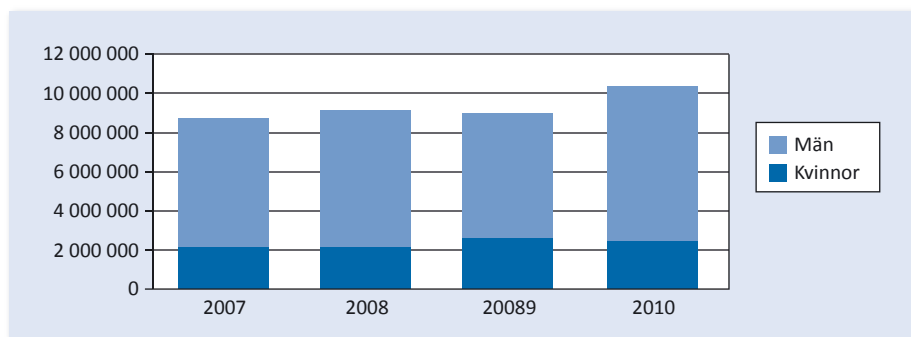
	2007	2008	2009	2010
Humaniora och samhällsvetenskap	81	80	132	146
Fysiologi, medicin och biomekanik	87	117	111	135
Traumatologi och rehabilitering	91	100	100	97
Organisationsstöd	43	43	52	50

Tabellen visar en kraftig ökning av den genomsnittliga bidragsstorleken inom ämnesområdena *Humaniora och samhällsvetenskap* och *Fysiologi, medicin och biomekanik* under senare år. För ämnesområdet *Traumatologi och rehabilitering* har däremot den genomsnittliga bidragsstorleken legat stadigt kring 100 000 kr de senaste åren. CIF:s styrelse har som ambition att ge högre bidragssummor till färre projekt.

Tabell 4.5 Ansökningar om projektbidrag, per kön

	2007			2008			2009			2010		
	K	M	Tot	K	M	Tot	K	M	Tot	K	M	Tot
Totalt antal ansökningar	43	110	153	53	90	143	54	94	148	61	108	169
Beviljade ansökningar	31	73	104	23	74	97	28	50	78	24	58	82

Betydligt fler män än kvinnor sökte projektbidrag under år 2010. Andelen män som beviljades bidrag var större än den andel män som sökte bidrag.

Figur 4.1 Beviljade forskningsmedel fördelat mellan kvinnor och män under åren 2007–2010 i kronor

Figuren visar att den totala summan beviljade forskningsmedel ökade under år 2010. Den del som tilldelades kvinnliga forskare minskade något.

Uppföljning av statens stöd till idrotten

CIF har under året arbetat med uppdraget att följa upp statens stöd till idrotten. Barnrättsperspektivet är det fördjupningsämne som regeringen tilldelat CIF för år 2010.

I december 2010 gav regeringen CIF uppföljningsuppdraget för år 2011. Denna gång innehåller uppdraget två fördjupningsämnen. Det ena rör stödet till, och organisationen kring, svensk elitidrott. Det andra rör delaktighet i idrott bland människor med annan kulturell och etnisk bakgrund.

Effektivitet och samverkan

Ett digitalt ansökningssystem har implementerats under året. Systemet har besparat kansliet, vetenskapliga råden och de sökande mycket tid, då det har effektiviserat det administrativa arbetet. Även digitala mallar har implementerats, vilket ytterligare har bidragit till en effektivitetshöjning.

CIF har, i ett samarbete med de nordiska forskningsråden, påbörjat Nordic Evaluation of Sport Sciences som är initierat av Finlands Akademi och finansierat av Nordforsk. Projektet har för avsikt att utvärdera idrottsforskning i Norden inom flertalet discipliner, bland annat med avseende på kvalitet och förutsättningar för att bedriva forskning. En rapport planeras att vara klar under hösten 2011.

Samverkan och dialog har även skett med andra såsom Riksidrottsförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenska Spel och World Village of Women Sports. Det har bland annat resulterat i att CIF planerar att anordna konferenser tillsammans med flera av dessa partners under 2011 och 2012.

CIF har under 2010 förstärkt kansliet med en heltidstjänst och därmed är 3,5 personer anställda vid kansliet.

Informationsverksamhet

CIF har publicerat fyra nummer av tidningen Svensk Idrottsforskning (SVIF). Antalet prenumeranter under 2008–2010 redovisas i tabell 4.6. Utöver publicering av tidningen har CIF arrangerat en tvådagarskonferens på temat ”Fotboll – forskning och tillämpningar”. Konferensen hölls på Bosön i Stockholm i oktober och samlade drygt 150 deltagare. En ny hemsida har implementerats under året som ett led i att förbättra informationen om svensk idrottsforskning. En vitalisering av CIF:s logga har även gjorts.

Tabell 4.6 Antal prenumeranter av SVIF

	Antal prenumeranter av SVIF
År 2008 (prenumeration kostade 100 kr)	1 232
År 2009 (prenumeration kostade 200 kr)	874
År 2010 (prenumeration kostade 200 kr)	782

Tabellen visar att antalet prenumeranter har minskat de senaste åren.

Referenser

- Augustsson, Christian (2007), *Unga idrottares upplevelser av föräldrappress*, Karlstad: Karlstad universitet.
- Barnombudsmannen, *Barnets bästa. Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge, BR 2005:06.*
- Berg, Ulrika (2011), "Barns behov av och rätt till fysisk aktivitet för en god hälsa". i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Eliasson, Inger (2011), "Barns perspektiv på barnrättsperspektivet" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Engström, Lars-Magnus Engström (1993), *Liv 90, Rapport 1. Livsstil – prestation – hälsa. Motionsvanor, fysisk prestationsförmåga och hälsotillstånd bland svenska kvinnor och män i åldrarna 20–65 år*, Stockholm: Folksam.
- Elvin, Gunnar (2011), "Möjligheternas dokument" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Gilenstam, Kajsa (2009), *Gender and Physiology in Ice Hockey – a multidimensional study*. Doktorsavhandling, Umeå Universitet.
- Gilenstam, Kajsa (2011), "Idrottens struktur – natur eller kultur? Ett exempel från ishockey" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Hedenborg, Susanna (2011), "Den som i leken går ... Barnperspektiv på idrotten med fokus på arbete" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Henriksson, T.E; Hjelmberg, M; Stadler, O (2006), *Streck för miljoner – en utredning av det statliga lokala aktivitetsstödet*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Hjelm, Jonny (2011), "Fotboll på lek och allvar" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Jansson, Eva (2011), "Är barns tillväxt och mognad en selektionsfaktor inom idrotten?" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Loland, Sigmund (2002), *Fair Play in Sport. A Moral Norm System*, London: Routledge.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Statens folkhälsoinstitut (2010), *Fysisk aktivitet och skador*.
- Nilsson, Per (1998), *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*, Ungdomsstyrelsens utredningar nr 11.
- Norberg, Johan & Ljunglöf, Susanne (2003), *Idrott, kön och genus. En kunskapsöversikt*, Farsta: Riksidrottsförbundet.
- Nylander, Eva (2011), "Hjärtats anpassning till träning och risker hos barn och unga" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:2.
- Olsson, Lars-Erik, *Frivilligt arbete inom idrotten*. Riksidrottsförbundet FOU 2007:4.

- Peterson, Tomas (2007), *Förenings- och tävlingsfostran*, Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Proposition 1998/99:107, *En idrottspolitik för 2000-talet. Folkhälsa, folkrorelse och underhållning*.
- Proposition 2008/09:126, Statens stöd till idrotten.
- Redelius, Karin (2011), "Idrottens barn – fria från kränkningar? En internationell utblick om idrott och FN:s barnkonvention" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.
- Riksidrottsförbundet (2005), *Ungdomars tävlings- och motionsvanor*, FoU-rapport 2005:6.
- Riksidrottsförbundet (2009), *Idrotten vill*.
- Riksidrottsförbundet (2009), *RF:s stadgar i lydelse efter RF-stämman 2009*.
- Riksrevisionen (2004), *Offentlig förvaltning i privat regi. Statsbidrag till idrottsrörelsen och folkbildningen*, RiR 2004:15.
- SCB (2009), *Barns fritid. Levnadsförhållanden*. Rapport 116.
- SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Betänkande av Idrottsstödsutredningen.
- SOU 2011:10, *Antidopning Sverige. En ny väg för arbetet mot dopning*. Betänkande av Organisationsutredningen mot dopning.
- Statens folkhälsoinstitut, *Levnadsvanor. Lägesrapport 2009*.
- Trondman, Mats (2005), *Unga och föreningsidrotten. En studie om föreningsidrottens plats, betydelse och konsekvenser i ungas liv*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:9.
- Trondman, Mats (2011), *Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:3.
- Wagnsson, Stefan (2009), *Föreningsidrott som socialisationsmiljö: en studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling*, Karlstad: Karlstads universitet.
- Wickman, Kim (2011), "Flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Rättigheter och möjligheter till ett aktivt idrottsliv" i *För barnets bästa – en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, Centrum för idrottsforskning skrifter 2011:2.

Centrum för idrottsforskning
www.centrumforidrottsforskning.se

ISBN: 978-91-979562-2-2

